

Catechismus of christelijke leering, verdeeld in 5 deelen en 41 lessen : voor de katholieke jeugd onder het aartsbisdom en alle andere bisdommen der provincie Mechelen

<https://hdl.handle.net/1874/236715>

10 B 30 mm 1377

CATECHISMUS

OF

CHRISTELIJKE LEERING,

VERDEELD

IN 5 DEELEN EN 41 LESSEN.

Voor de Katholieke Jeugd onder het Aartsbisdom en
alle andere Bisdommen der Provincie Mechelen.

Gelijkvormig aan den druk, goedgekeurd door Z.E. den Kardinaal van
Frankenberg, den 19 November 1788. Met eenige uitleggingen
op denzelven en eene korte onderwijzing over de Biecht
en de H. Communie.

NIEUWE UITGAVE IN DE NEDERDUITSCH E SPELLING.

Met Bisschoppelijke goedkeuringen.

ACHTSTE UITGAAF.

B. LENFRING,

TERDAM,

Haarlemmerstraat 119,

over de R. K. Kerk.

ROTTERDAM,

Hoogstraat 384,

naast de R. K. Kerk.

48
213^a

CATECHISMUS

OF

CHRISTELIJKE LEERING,

VERDEELD

IN 5 DEELLEN EN 41 LESSEN.

Voor de Katholieke Jeugd onder het Aartsbisdom en
alle andere Bisdommen der Provincie Mechelen.

Gelijkvormig aan den druk, goedgekeurd door Z.E. den Kardinaal van
Frankenberg, den 19 November 1788. Met eenige uitleggingen
op denzelfen en eene korte onderwijzing over de Biecht
en de H. Communie.

NIEUWE UITGAVE IN DE NEDERDUITSCHЕ SPELLING.

Met Bisschoppelijke goedkeuringen.

~~~~~
ACHTSTE UITGAAF.

Liturgische Vereeniging

B. LENFRING,

AMSTERDAM,

Haarlemmerstraat 119,
over de R. K. Kerk.

ROTTERDAM,

Hoogstraat 384,
naast de R. K. Kerk.

48
48 208
213a
1970

GOEDKEURINGEN.

Iterum imprimi potest.

Ruremunda, 27 Novembris 1841.

J. A. Peerboom.

S. S. Can. prof. ad hoc deputatus.

Iterum typis mandari potest.

Mechliniæ, 11 Martii 1825.

J. Forgeur.

VIC.-GEN.

CATECHISMUS

OF

CHRISTELIJKE LEERING.

EERSTE DEEL.

EERSTE LES.

Van de Christelijke Leering en van het einde van den mensch.

1. Vr. Welke is de allerzaligste leering onder alle wetenschappen der wereld?
- Antw. De christelijke leering of de Catechismus.
- V. Waarom is zij de zaligste?
- A. Omdat zij alleen leert al, wat noodig is om zalig te worden.
- V. Is het genoeg de christelijke leering eens geweten te hebben?
- A. Neen: men moet die trachten te onthouden.
- V. Is het genoeg die te weten en te onthouden?
- A. Neen: men moet er zijn leven naar schikken.
2. V. Wat noemt gij de christelijke leering?
- A. Een kort begrip van hetgeen Christus geleerd heeft, en alle Christenen moeten weten en doen om zalig te worden.
3. V. Wie heeft de christelijke leering het eerst in de wereld gebracht?
- A. Christus zelf heeft deze eerst geleerd, en de Apostelen hebben ze alom verkondigd.
4. V. Hoeveel deelen zijn er van de christelijke leering?
- A. Vijf voorname deelen. Het eerste betreft het geloof. Het tweede de hoop. Het derde de liefde. Het vierde de zeven heilige Sacramenten. Het vijfde de christelijke rechtvaardigheid.
5. V. Wat is de mensch?

- A. Een redelijk schepsel Gods, bestaande uit eene onsterfelijke ziel en een sterfelijk lichaam.
- V. Uit hoeveel deelen bestaat de mensch?
- A. Uit twee, te weten: ziel en lichaam.
- V. Welk is het waardigste en edelste, en waarom?
- A. De ziel, omdat zij onsterfelijk en geschapen is naar het beeld en de gelijkenis van God.
- V. Waarin bestaat dat beeld en die gelijkenis van God?
- A. Dat de ziel een geest is, bekwaam om God te kennen en te beminnen.
- V. Waarom noemt gij den mensch redelijk?
- A. Omdat hij begaafd is met rede, dat is, dat hij reden kan geven van zijn doen en laten.
- V. Wat is te zeggen: onsterfelijke ziel?
- A. Dat onze ziel nooit kan sterven.
- V. Hoe weten wij dat onze ziel nooit kan sterven?
- A. Van God zelve, die dit geopenbaard heeft.
- V. Leert ons de rede niet, dat de ziel na het lichaam overblijft?
- A. Ja: want veel goed blijft in dit leven onbeloond, en veel kwaad ongestraft; diensvolgens moet er een ander leven zijn, in hetwelk God zijne rechtvaardigheid zal uitoefenen over de goeden en kwaden.
- V. Waardoor leert men God kennen?
- A. Door het geloof, welks waarheden ons worden voorgehouden in de christelijke leering, predikatiën en godsdienstige boeken.
6. V. Tot welk einde is de mensch geschapen?
- A. Om in dit leven God te kennen, te dienen, en Hem hierna eeuwig te aanschouwen.
7. V. Wat moet de mensch doen, om tot dit einde te komen?
- A. Hij moet God kennen, beminnen en getrouw dienen tot het einde van zijn leven.

DE II. LES.

Van het teeken van een' Christen mensch.

1. V. Wat is een Christen?
- A. Een leerling van Jesus Christus, die, gedoopt zijnde,

gelooft, en in de ware Kerk de zalige wet van Christus belijdt tegen alle sekten.

- V. Waarom moeten wij God tot het einde onzes levens dienen?
- A. Omdat alle voorgaande dienst vruchteloos is, als men in doodzonde sterft.
- V. Wat is noodig om een Christen mensch te zijn?
- A. Ten eerste, dat men gedoopt zij; ten tweede, dat men de leering van Christus onvervalscht geloove en belijde; ten derde, dat men in de ware Kerk van Christus blijve, onder de gehoorzaamheid van den Paus van Rome.
- V. Zijn het allen Christenen, die gedoopt, in de ware Kerk, en in het geloof zijn?
- A. Ja, volgens den naam; maar het zijn niet allen oprechte Christenen met de daad.
- V. Zullen alle menschen zalig worden?
- A. Neen: maar alleen die, welke als oprechte Christenen zullen leven en sterven.
2. V. Wat is de plicht van een' Christen?
- A. Dat hij de geboden van God onderhoude, en zijn leven naar de leering van Christus schikke.
- V. Kan men de geboden Gods onderhouden?
- A. Ja, met de genade Gods, die Hij ons zal geven, als wij Hem bidden, en ons best doen.
3. V. Wat is het teeken van een' Christen mensch?
- A. Het teeken des H. Kruises.
4. V. Hoe maakt men het teeken des H. Kruises?
- A. Ten eerste, met den rechter duim op het voorhoofd †, den mond † en de borst †; ten tweede: met twee vingers, of met de geheele rechterhand, stellende haar eerst op het voorhoofd, daarna op de borst, en dan ze overbrengende van den linker tot den rechterschouder.
- V. Wanneer maakt men het kruis met den duim?
- A. Aan het Evangelie in de Mis, om te toonen, dat wij hetzelfde willen prenten in het verstand, belijden met den mond, en volbrengen met het hart.
5. V. Wat zegt gij, als gij het teeken des H. Kruises maakt?

- A. Ik zeg; in den naam des Vaders, en des Zoons, en des H. Geestes. Amen.
6. V. Wat beteekenen wij in het maken van het H. Kruis?
- A. Twee groote geheimen van ons geloof, te weten: De H. Drievuldigheid en de menschwording van Christus.
7. V. Hoe beteekenen wij de H. Drievuldigheid in het maken van het H. Kruis?
- A. Als wij zeggen: In den naam, en niet in de namen, belijden wij éénen God. En als wij daar bijvoegen des Vaders, en des Zoons, en des H. Geestes, belijden wij drie verscheidene personen in de Godheid.
8. V. Hoe belijden wij, in het maken des H. Kruises de menschwording van Christus?
- A. Als wij de hand van het voorhoofd tot de borst trekken: belijden wij, dat Gods Zoon van den Hemel is nedergedaald, en mensch geworden in het maagdelijke lichaam van Maria. En als wij de hand van den linker tot den rechter schouder overbrengen, belijden wij dat Christus ons door zijn kruis heeft overgebracht uit den staat van vervloeking tot den staat van zegening.
- V. Waarin bestond die slavernij?
- A. Dat de duivel den mensch geketend hield onder de zonde.
- V. Hoe zijn wij uit die slavernij verlost?
- A. Als Christus door zijn kruis den duivel heeft overwonnen, deszelfs macht verbroken, en ons de genade heeft verdiend, om de zonden te vluchten.
- V. Tot welke zegening heeft Christus ons overgebracht?
- A. Tot de genade, die ons vrij maakt van de zonde.
9. V. Van wien hebben de Christenen dit teeken?
- A. Van hunne Voorvaders tot de Apostelen toe opklimmende: ja, van Christus zelve, die door het kruis de wereld heeft verlost.
10. V. Wanneer behooren wij vooral het teeken des H. Kruises te maken?
- A. Als wij opstaan, eer wij eeten en slapen gaan. en voorts vóór al onze werken; maar vooral, als wij eenige kwelling of aanvechting gevoelen.
- V. Waarom behoort men het kruis te maken vóór het opstaan?
- A. Om den dag ter eere Gods te beginnen.

- V. Waarom vóór en na het eten?
A. Vóór het eten om den zegen Gods over de spijzen te vragen, na het eten, om God te bedanken.
- V. Waarom vóór het slapen gaan?
A. Om den dag christelijk te eindigen.
- V. Waarom vóór alle werken?
A. Om al onze werken aan God op te offeren, en Gods zegen er over te verzoeken.
- V. Waarom maakt men het kruis in kwellingen en bekoringen?
A. Om ons te wapenen tegen de listen des duivels.
- V. Waarom vreest de duivel het kruis?
A. Omdat hij door het kruis overwonnen is.
11. V. Welk voordeel ontvangen wij door het maken van het H. Kruis?
A. Ten 1. strekt het maken van het kruis ons tot eene openbare belijdenis des Geloofs. Ten 2. is het maken van het kruis een kort gebed tot God, om het lijden en de verdiensten van Christus. Ten 3. verdrijft het maken van het kruis van ons den duivel met al zijn bedrijf.
- V. Is het genoeg uitwendig een kruis te maken?
A. Neen, dit moet geschieden met eerbiedigheid en godvruchtigheid.

DE III. LES.

Van het geloof.

- V. Hoe veel goddelijke deugden zijn er?
A. Drie: Geloof, Hoop en Liefde.
- V. Waarom worden zij goddelijke deugden genoemd?
A. Omdat zij van God ingestort, en eigentlijk met God bezig zijn.
1. V. Wat is het geloof?
A. Eene deugd, eene gaaf van God, en een licht, door hetwelk de mensch vastelijk gelooft alles, wat God ons veropenbaard heeft, en de H. Kerk voorstelt te gelooven, hetzij dat geschreven staat of niet.
- V. Waarom noemt gij het geloof eene gave Gods?
A. Omdat het van God wordt ingestort.
- V. Wanneer?

A. In het Doopsel.

2. V. Is er meer dan één waar geloof?

A. Geenszins, want gelijk er maar één God is, die het heeft geopenbaard, en ééne H. Kerk, die het ons voorstelt! zoo kan er maar één geloof zijn.

V. Waardoor wordt het geloof verloren?

A. Door de zonde van ongeloofigheid.

V. Wanneer wordt het ons wedergegeven?

A. Als wij van die zonde van ongeloofigheid vergiffenis krijgen in de biecht, of door een volmaakt berouw.

V. Blijft het geloof over na dit leven?

A. Het blijft nog in de zielen in het vagevuur.

V. Blijft het in de zaligen in den hemel?

A. Neen.

V. Waarom niet?

A. Omdat zij klaar zien, hetgeen zij geloofd hebben.

V. Blijft het geloof in de hel bij de verdoemden?

A. Neen, omdat zij beroofd zijn van de gaven Gods.

V. Waarom wordt het geloof genoemd een licht?

A. Omdat het ons verlicht op den weg der zaligheid.

V. Hebben de ketters ook dat licht?

A. Neen, zij hebben dat verloren door hunne ongeloofigheid.

3. V. Mogen wij wel twifelen aan eenige stukken des Geloofs?

A. Geenszins, maar wij moeten alles, wat de H. Kerk ons voorstelt vastelijk gelooven en belijden.

V. Hoe moet men gelooven?

A. Vastelijk.

V. Wat is vastelijk gelooven?

A. Zoo gelooven, dat men niet het minst vrijwillig twijfelt.

V. Moet men begrijpen, hetgeen men gelooft?

A. Neen: want gelooven is voor waarheid aannemen op het zeggen van een ander, of men hetzelfde begrijpt of niet.

V. Wat moet men gelooven?

A. Al wat God veropenbaard heeft, en de H. Kerk ons voorhoudt om te gelooven.

V. Waarom moeten wij gelooven?

- A. Omdat God zelf, die het ons veropenbaard heeft, de op-
perste en onfeilbare waarheid is.
- V. Waardoor weten wij, wat God veropenbaard heeft?
- A. Door de H. Kerk, die het ons voorhoudt.
- V. Waaruit weet de H. Kerk, dat God het geopenbaard heeft?
- A. Uit de Schriftuur en de Apostolische overlevering.
- V. Kan de H. Kerk niet bedriegen of bedrogen worden?
- A. Neen, zij is onfeilbaar, omdat zij bestierd wordt door
den H. Geest; en omdat Christus beloofd heeft, dat Hij
met Haar zal zijn al de dagen der wereld.
- V. Is het noodig, dat dit ons voorgehouden wordt door de
heilige Kerk?
- A. Ja.
- V. Waarom?
- A. Omdat dit het eenige zekere middel is, om te weten,
wat God geopenbaard heeft.
- V. Wat volgt hieruit?
- A. Dat de kettters geen goddelijk geloof hebben, zelfs in die
artikelen, welke zij met ons gelooven.
- V. Hoe volgt dit daaruit?
- A. Omdat zij, het gezag verwerpende van de heilige Kerk,
geen zeker middel hebben om te weten, wat God geopen-
baard heeft.
- V. Door wie wordt ons dit voorgehouden?
- A. Door de wettige oversten der heilige Kerk, den Paus,
de Bisschoppen, Pastoors en geestelijke overheid.
- V. Wanneer wordt ons dit voorgehouden?
- A. Als zij ons iets voorhouden als een punt van ons geloof
in de Christelijke leer, predikatiën, herderlijke brieven,
en zoo voorts.
- V. Mag men daarop gerust voortgaan?
- A. Ja: omdat zij ons slechts voorhouden de leer der H. Kerk.
- V. Moeten alle menschen weten al de punten, die de heilige
Kerk voorgesteld heeft?
- A. Neen, alleen de noodzakelijke; maar men moet bereid
zijn, om ze allen te gelooven, als men ze zal weten.
- V. Welke zijn de punten, die alle menschen moeten weten
uit noodzakelijkheid des middels?
- A. Deze vier: ten eerste, dat er is één God; ten tweede, dat
er zijn drie goddelijke personen; ten derde, dat God de
Zoon, de tweede persoon van de allerheiligste Drievuldig-

heid, voor ons is mensch geworden; ten vierde, dat God is de looner van het goede en de straffer van het kwade.

V. Wat beteekent: uit noodzakelijkheid des middels?

A. Zoo noodzakelijk, dat wij, zonder die te weten, niet kunnen zalig worden, al was het zonder onze schuld.

V. Wat moet men weten uit noodzakelijkheid des gebods?

A. Het onze Vader, het Wees gegroet, de twaalf artikelen des Geloofs, de tien geboden Gods, de vijf geboden der heilige Kerk, de heilige Sacramenten, die men moet en wil ontvangen, en ieder de pligten van zijnen staat.

V. Kan iemand zalig worden zonder die punten te weten?

A. Die dezelve door hunne schuld niet weten, kunnen niet zalig worden,

V. Is het genoeg die eens geweten te hebben?

A. Neen, men moet die gedurig oefenen, en in het werk stellen, want de rechtvaardige leeft door het geloof.

V. Moeten wij ook gelooven de artikelen, die de heilige Kerk voorstelt, en ons onbekend zijn?

A. Ja, wij moeten in het algemeen gelooven al wat God geopenbaard heeft, en de heilige Kerk voorhoudt te gelooven, en wij moeten ook bereid zijn, om in het bijzonder te gelooven al de punten, die ons zullen kenbaar gemaakt worden.

V. Is het geloof genoeg om zalig te worden?

A. Neen: want het geloof zonder de werken, is een dood geloof.

V. Wie heeft dan een dood geloof?

A. Die in doodzonde is.

V. Wat is levend geloof?

A. Dat vereenigd is met de liefde Gods of heiligmakende genade, die in ons werkt.

V. Wie heeft een levend geloof?

A. De rechtvaardige, die zonder doodzonde is.

V. Verwek eene oefening van geloof?

A. Mijn Heer en mijn God, ik geloof vastelijk, al wat gij geopenbaard hebt, en de heilige Kerk voorhoudt om te gelooven, omdat gij de opperste en onfeilbare waarheid zijt, die niet liegen, noch bedriegen, noch bedrogen kan worden: in dit geloof wil ik leven en sterven.

V. Wanneer moet men eene oefening van geloof verwekken?

A. Ten eerste: als men gekomen is tot het gebruik der rede; ten tweede, in het gebruik der heilige Sacramen-

ten; ten derde, als men bekoord wordt tegen het geloof, ten vierde op het einde des levens; ten vijfde zeer dikwijls in ons leven.

V. Hoe dikwijls?

A. De tijd is niet bepaald, maar het is raadzaam dezelve dagelijks te verwekken, als ook de oefeningen van hoop, Liefde en Berouw.

V. Is het genoeg de oefeningen met den mond te zeggen?

A. Neen, men moet ze ook met het hart verwekken.

V. Voldoet iemand, met die oefeningen in zijn hart te verwekken, zonder die met woorden te zeggen?

A. Ja, tenzij als zij worden opgelegd voor boete of penitentie; dan moet men ze met de woorden en met het hart te zamen verwekken.

V. Moet men somtijds het geloof uitwendig belijden?

A. Ja, als de eer van God of de zaligheid van onzen naaste dit vereischt, men mag ook nooit iets zeggen of toonen, dat met het geloof strijdig is.

4. V. Hebben de onkatholieken ook een waar geloof, die eenige stukken goedkeuren en andere verwerpen?

A. De onkatholieken hebben geen goddelijk geloof, maar alleen een menschelijk gevoel of goeddunken.

5. V. Is het waar, dat een ieder in zijn geloof zalig kan worden?

A. Dit leeren de onkatholieken, maar zij dwalen; dewijl niemand buiten het ééne en ware geloof zalig kan worden.

6. V. Waaruit hebben wij de zekerheid, aangaande de stukken des geloofs?

A. Uit God, die ons niet kan bedriegen, en uit de H. Kerk, die naar de leering van Christus niet kan dwalen.

7. V. Wat is het kort begrip van hetgeen wij vooral gelooven moeten?

A. Het Symbolum des geloofs van de Apostelen gemaakt, en in twaalf deelen verdeeld.

8. V. Zeg eens de twaalf artikelen of hoofdstukken des geloofs:

A. 1. Ik geloof in God den Vader almachtig, Schepper des hemels en der aarde.

2. En in Jesus Christus zijnen eenigen Zoon, onzen Heer.

3. Die ontvangen is van den H. Geest, geboren uit de H. Maagd Maria.
4. Die geleden heeft onder Pontius Pilatus, is gekruist, gestorven en begraven.
5. Die nedergedaald is ter helle, den derden dag verreezen van den dood.
6. Die opgeklimmen is ten hemel, en zit ter rechterhand Gods zijns Vaders almachtig.
7. Van dààr zal Hij komen oordeelen de levenden en dooden
8. Ik geloof in den heiligen Geest.
9. Een heilige, Katholieke Kerk, gemeenschap der Heiligen.
10. Vergiffenis der zonden.
11. Verrijzenis des vleesches.
12. En het eeuwige leven. Amen.

V. Wie heeft de twaalf artikelen des geloofs gemaakt?

A. De Apostelen.

V. Wanneer?

A. Eer zij van elkander scheidden, om het Evangelie door de geheele wereld te verkondigen.

V. Uit wat inzicht?

A. Opdat overal in het kort dezelfde leer zoude geleerd worden, en tot een teeken, om de Christenen van de ongelovigen te onderscheiden.

DE IV. LES.

Van de H. Schriftuur en van de Overleveringen.

1. V. Waaruit heeft de H. Kerk al wat zij ons voorstelt om te gelooven?

A. Uit de schatten, die God haar heeft nagelaten, te weten: de heilige Schriftuur en de Apostolische overleveringen.

2. V. Wat verstaat gij door de heilige Schriftuur?

A. De boeken, zoo van het oude als van het nieuwe Testament, die door H. Mannen, door ingeving en bijzonderen bijstand des H. Geestes, geschreven zijn.

V. Door wien zijn de boeken van het Oude Testament geschreven?

A. Door Mozes en andere profeten.

V. Door wien zijn de boeken van het Nieuwe Testament geschreven?

- A. Het Evangelie, door de vier Evangelisten, te weten: door Mattheus, Marcus, Lucas en Joannes; de Katholieke Brieven door de Apostelen Petrus en Paulus, Joannes, Jacobus en Judas Thadäus, de werken der Apostelen door Lucas.
- V. Waarom moeten wij de Schriftuur gelooven?
- A. Omdat zij geschreven is door het ingeven van den H. Geest en dus het woord Gods is.
3. V. Waaruit kunnen wij weten, welke boeken stukken der heilige Schriftuur zijn?
- A. Uit de leering der heilige Kerk, die dezelve voor zoodanig aanneemt, en aan ons voorstelt.
4. V. Zijn de kettersche bijbels ook de H. Schriftuur?
- A. Geenszins: dewijl zij op vele plaatsen vervalscht zijn.
5. V. Is het aan iemand verboden den Bijbel te lezen?
- A. Het is aan gewone lieden verboden dien, zonder verlof, in de moederlijke taal te lezen.
6. V. Is de Schriftuur geheel klaar, zoo dat een ieder dezelve wel kan verstaan?
- A. Zij is op vele plaatsen zeer duister, en daarom is het gevaarlijk voor ongeleerde menschen, dezelve te lezen.
- V. Toon dat de H. Schriftuur zoo duister is op vele plaatsen.
- A. Dit getuigt David, als hij zegt: ontdek, Heer, mijne oogen, en ik zal de wonderheden van uwe wetten beschouwen; Christus zelf heeft die uitgelegd aan de Discipelen van Emmaus anders konden zij die niet verstaan; hiernit blijkt, dat zij duister is.
7. V. Moeten wij ook iets gelooven, wat in den Bijbel niet geschreven staat?
- A. Ja, te weten: de Apostolische overleveringen.
8. V. Wat zijn Apostolische overleveringen?
- A. Leeringen, die van de tijden der Apostelen af geleerd, en van hand tot hand overgeleverd zijn.
- V. Waarom moeten wij de Apostolische overleveringen gelooven?
- A. Omdat die ook van God veropenbaard zijn, van de Apostelen voorgesteld, en in de heilige Kerk onder hare bestiering bewaard.

9. V. Noem eenige stukken, die geloofd moeten worden, en evenwel in de H. Schriftuur niet staan :
- A. Ten eerste : dat er maar vier Evangelisten zijn. Ten tweede : dat de H. Moeder Gods altijd Maagd gebleven is, enz.

DE V. LES.

Van den almachtigen God, en van het geheim der H. Drievuldigheid.

- V. Welk is het eerste hoofdstuk des Geloofs.
- A. *Ik geloof in God den Vader almachtig, Schepper des hemels en der aarde.*
- V. Is het zeker dat er één God is?
- A. Ja.
- V. Waaruit weten wij dat?
- A. Uit het geloof en de rede.
- V. Hoe leert ons dit het geloof?
- A. Omdat God niets zoozeer geopenbaard heeft als zijn eigen zelve.
- V. Hoe leert ons dit de rede?
- A. Uit het aanschouwen der schepselen: als ik aanzie de schoonheid en goede orde van alle schepselen, moet ik besluiten, dat dit gemaakt is van eene opperste magt, en bestierd wordt door eene oneindige wijsheid.
1. V. Wat is God?
- A. God is de Schepper, Heer en Bestierder van hemel en aarde, de fontein onzer zaligheid en ons opperste goed.
- V. Waarom wordt God Schepper genoemd?
- A. Omdat hij alles van niet geschapen heeft.
- V. Waarom wordt Hij Heer genoemd?
- A. Omdat Hij Heer en Meester van alles is.
- V. Waarom wordt Hij genoemd Bestierder?
- A. Omdat Hij door zijne oneindige wijsheid en voorzienigheid alles bestiert en regeert.
- V. Waarom de fontein onzer zaligheid!
- A. Omdat de zaligheid van God voortkomt, gelijk het water uit eene fontein.
- V. Waarom het opperste goed?

- A. Omdat Hij in goedheid en volmaaktheid alle goed oneindig te boven gaat.
- V. Waarom zegt gij, dat God een geest is?
- A. Omdat Hij geen lichaam heeft.
- V. Hoe wordt dan in de H. Schriftuur gesproken van de oogen van God, van zijne arm en zijne hand?
- A. Om ons op eene menschelijke wijze te doen verstaan, de werkingen van God; dus door de hand van God wordt beteekend zijne macht; door het oog, dat Hij alles ziet.
- V. Van wanneer is God?
- A. Van eeuwigheid, dat is zonder begin.
- V. Hoe lang zal God God zijn?
- A. Tot in eeuwigheid, dat is zonder einde.
2. V. Hoe veel Goden zijn er?
- A. Daar is maar één God, nochtans zijn er drie personen, te weten: de Vader, de Zoon en de H. Geest.
3. V. Hoe kunnen deze drie personen één God zijn?
- A. Omdat zij alle drie maar één en hetzelfde goddelijk wezen en natuur hebben.
- V. Kan er meer dan één God zijn?
- A. Neen: want waren er verscheidene Goden, dan zou de eene iets verschillends moeten hebben van den anderen; en zoo zou de eene iets meer hebben dan de andere; en dan zou degene, die minder heeft, minder volmaakt, en bijgevolg geen God zijn.
4. V. Waar is God?
- A. In den Hemel, op aarde en op alle plaatsen.
- V. Wat doet God in den hemel?
- A. Hij toont daar zijne glorie aan de Heiligen.
- V. Is Hij ook in de hel?
- A. Ja.
- V. Wat doet Hij daar?
- A. Hij straft daar de duivels en de verdoemden.
- V. Zien de duivels of de verdoemden God?
- A. Niemand kan God zien dan de gelukzaligen.
- V. Is God bij ons?
- A. Ja, het is door Hem, dat wij leven, bewegen en bestaan.
- V. Ziet Hij ons ook?

- A. Ja, Hij doorgrondt onze harten en nieren: dat is, Hij kent ook het geheimste van onze gedachten.
- V. Wat leeren wij hieruit?
- A. Dat wij de zonden altijd moeten vermijden, alhoewel ons geen mensch zien kan; want het alziende oog van God ziet ons op alle plaatsen en tijden, ook mogen wij op Hem vertrouwen, die altijd bij ons is.
5. V. Waarin bestaat de H. Drievuldigheid?
- A. Dat God de Vader, God de Zoon en God de H. Geest, drie verschillende Personen, één God zijn.
6. V. Wie is de eerste persoon van de H. Drievuldigheid?
- A. God de Vader, die het begin en de oorsprong is van de andere twee personen.
7. V. Is God de Vader ouder of meer dan de Zoon of de H. Geest?
- A. Neen: maar gelijk de drie personen maar één goddelijk wezen hebben, alzoo zijn zij alle drie even oud, eeuwig, wijs en machtig.
8. V. Waarom wordt God de Vader, meer dan de Zoon, almachtig genoemd?
- A. Niet omdat Hij machtiger is, maar omdat aan Hem de macht in het bijzonder wordt toegeschreven, gelijk de wijsheid aan den Zoon, en de heiligheid aan den H. Geest.
- V. Waarom wordt de almogendheid aan den Vader toegeschreven?
- A. Omdat Hij is het begin en de oorsprong van de andere twee personen.
- V. Waarom wordt de wijsheid aan God den Zoon toegeschreven?
- A. Omdat Hij van den Vader voortkomt door het verstand.
- V. Waarom wordt de heiligheid aan God den heiligen Geest toegeschreven?
- A. Omdat Hij is de liefde des Vaders en des Zoons, en uit Gods liefde alle heiligheid voortkomt.
- V. Van wien komt God de Vader voort?
- A. Van niemand, want Hij is van zich zelve, zonder begin.
- V. Van wien komt God de Zoon voort, en waardoor?
- A. Van God den Vader door het verstand, en wordt daarom ook genoemd het Woord des Vaders.
- V. Van wien komt de H. Geest voort, en waardoor?

- A. Van God den Vader en God den Zoon te zamen, door de liefde.
- V. Is God de Vader niet eerder geweest, dan God de Zoon en God de H. Geest?
- A. Neen: zij zijn alle drie van alle eeuwigheid.
-

DE VI. LES.

Van de schepping der wereld.

1. V. Waarom wordt God genoemd almachtig?
- A. Omdat God met zijnen wil alleen alles kan maken en ook vernietigen.
2. V. Waarin heeft God vooral zijne almogendheid getoond.
- A. In het scheppen, of van niets te maken van hemel en aarde, en al wat er in is.
- V. Waarvan en hoe heeft God hemel en aarde geschapen?
- A. Van niet, door zijnen wil; Hij gebod en alles kreeg zijn wezen.
- V. Tot wat einde heeft God alles geschapen?
- A. Tot zijne eer en glorie.
- V. Wanneer heeft God de wereld geschapen?
- A. In het begin van den tijd, over omtrent zes duizend jaren.
- V. Wat was er te voren?
- A. God in zich zelve.
- V. In hoe veel dagen heeft God hemel en aarde geschapen?
- A. In zes dagen, den zevenden dag heeft Hij gerust.
- V. Was God vermoeid, toen Hij den zevenden dag rustte?
- A. God kan niet vermoeid zijn: die rust beteekent alleen, dat Hij opgehouden heeft te scheppen.
- V. Wat heeft God geboden ter gelegenheid van dit rusten?
- A. Dat men den zevenden dag moet heiligen, en tot Gods eer tot dankzegging der schepping, doorbrengen.
- V. Wat heeft Hij geschapen in die zes dagen?
- A. Den eersten dag heeft Hij geschapen hemel en aarde en het licht; den tweeden dag het uitspansel, en de wateren der lucht, gescheiden van die der aarde; den derden dag heeft Hij de wateren die op de aarde waren, afgescheiden, en in de zee verzameld, en de aarde doen voortbrengen boomen en kruiden; den vierden dag de zon,

maan en sterren; den vijfden dag de vogelen en visschen; den zesden dag de andere dieren, en eindelijk den mensch.

3. V. Waarvan heeft God den mensch gemaakt?

A. Hij heeft het lichaam van Adam van aarde gemaakt en de ziel daarin gestort, maar Eva van eene rib, genomen uit Adam.

V. Waar heeft God Adam en Eva gesteld?

A. In het aardse paradijs, een hof van wellusten.

V. In hoedanige staat is Adam geschapen?

A. In eenen gelukkigen staat, naar ziel en lichaam.

V. Hoe lang is Adam daarin gebleven?

A. Zoo lang hij Gods gebod onderhield.

V. Wat had God hem geboden?

A. Dat hij niet mocht eten van de vrucht van zekeren boom.

V. Is Adam gehoorzaam geweest?

A. Neen: de duivel, schuilende in eene slang, heeft eerst Eva verleid; deze at van die vrucht, en gaf daarvan aan Adam, die er ook van at.

V. Welke straf heeft Adam hierdoor gekregen?

A. Hij is onderworpen geworden aan de noodzakelijkheid van te sterven, en aan ziekten en ellenden naar ziel en lichaam.

V. Is die straf voor Adam alleen geweest?

A. Neen: zij valt op al zijne nakomelingen.

V. Waarom valt zij op al zijne nakomelingen?

A. Omdat zij allen in Adam gezondigd hebben.

V. Hoe konden zij in Adam zondigen, wijl zij er nog niet waren?

A. Omdat hun wil besloten was in den wil van Adam.

V. Leg dit uit.

A. God had besloten aan alle menschen hetzelfde geluk te geven, als aan Adam, als hij getrouw bleef; maar als hij zoude ongehoorzaam zijn, dat dan ook straffen zouden overgaan op alle menschen, nemende den wil van Adam, als den wil van het gheele menschelijk geslacht.

V. Hoe wordt die zonde genoemd?

A. De erizonde, als het erfdeel van de kinderen van Adam.

V. Waardoor wordt die zonde vergeven?

A. Door het Doopsel, dat ook alle straffen vergeeft.

V. Hoe blijven wij dan nog onderworpen aan den dood, ziekten en andere kwalen?

- A. Omdat die gevolgen zijn van onze natuur, van welke God ons zoude bevrijd hebben, had Adam niet gezondigd.
4. V. Waar zijn de Engelen gemaakt, en waarvan?
 A. God heeft in den hemel de Engelen van niets gemaakt.
5. V. Zijn al de Engelen in den hemel gebleven?
 A. Neen, de ongehoorzame en hoovaardige Engelen zijn uit den hemel naar den afgrond der hel gedreven.
- V. Om welke reden zijn de kwade Engelen uit den hemel gedreven?
 A. Om de hoovaardigheid, willende aan God gelijk zijn.
- V. Waar zijn de booze Engelen, die men duivels noemt
 A. Sommigen lijden in de hel, anderen zijn bij de menschen; doch dragen overal hunne pijnen met zich.
- V. Wat doen zij op de wereld?
 A. Zij loopen rond als brieschende leeuwen, zoekende, wien zij zullen verslinden.
- V. Waarom zijn er de duivels zoo op uit, om de menschen te hinderen?
 A. Omdat zij benijden, dat wij het geluk zouden bekomen, hetwelk zij verloren hebben.
- V. Kunnen zij ons hinderen, als zij willen?
 A. Neen: niet meer dan God hun toelaat.
- V. Waar zijn de goede Engelen?
 A. Zij genieten de heerlijkheid Gods in den hemel: eenige zijn op de wereld bij de menschen, maar overal genieten zij hetzelfde geluk, gelijk in den hemel.
6. V. Wat is de bediening der Engelen?
 A. Dat zij God dienen en loven, en aan de menschen behulpzaam zijn
7. V. Zijn er eenige Engelen, die ons bewaren?
 A. Ja: ieder mensch heeft eenen Engel. die hem van het begin zijns levens bewaart.
8. V. Wat is de bediening van onzen Engelbewaarder?
 A. Ten eerste, ons van den boozen vijand te bevrijden. Ten tweede, onze gebeden aan God op te dragen. Ten derde, onze ziel in het uiterste te beschermen.

DE VII. LES.

Van de menschwording van Christus.

- V. Welk is het tweede, en welk het derde hoofdstuk des geloofs?
- A. Het tweede: *En in Jesus Christus, zijnen eenigen Zoon, onzen Heer.* Het derde: *Die ontvangen is van den H. Geest, geboren uit de H. Maagd Maria.*
- V. Wie is Jesus Christus?
- A. De tweede persoon van de heilige Drievuldigheid, God van de eeuwigheid, mensch geworden in den tijd.
1. V. Wie is de tweede persoon van de H. Drievuldigheid?
- A. God de Zoon, die mensch geworden zijnde, Jesus Christus genoemd wordt.
- V. Wat beteekenen de namen *Jesus* en *Christus*?
- A. *Jesus* beteekent Zaligmaker en *Christus* gezalfde.
2. V. Is Jesus Christus God of mensch?
- A. Hij is waarlijk God, van ééne natuur met den Vader, zoo groot, zoo machtig, en zoo wijs als de Vader, en Hij is ook waarlijk mensch.
3. V. Waarom is Gods Zoon mensch geworden?
- A. Om de menschen door zijn voorbeeld en leeringen den weg ten hemel aan te wijzen, en om hen van de slavernij des duivels en van den eeuwigen dood te verlossen.
4. V. Hoe is Gods Zoon mensch geworden?
- A. Hij heeft door eene zonderlinge werking des H. Geestes de menschelijke natuur in het zuivere lichaam van Maria aangenomen.
5. V. Is de geboorte van Gods Zoon aan de geboorte van andere menschen gelijk geweest?
- A. Neen: want Hij is door zijne moeder zonder pijn en smarten en zonder verlies van hare maagdelijke zuiverheid geboren, en heeft haar eene zuivere maagd gelaten, gelijk zij was.
- V. Hoeveel naturen heeft Christus?
- A. Twee: de goddelijke van eeuwigheid, en de menschelijke van in den tijd.
- V. Hoeveel personen zijn er in Christus?
- A. Een, te weten: de goddelijke persoon.
- V. Wie is de vader en moeder van Christus geweest?

- A. Volgens zijne goddelijke natuur, is zijn vader God de Vader, en heeft Hij geene moeder gehad. Volgens zijne menschelijke natuur is zijne moeder de heilige Maagd Maria, en heeft Hij geen vader gehad, dan alleen zijnen voedstervader of bewaarder, den H. Joseph.
6. V. Is Joseph de vader van Christus geweest?
- A. Hij is alleen zijn voedstervader of bewaarder, en niet zijn natuurlijke vader geweest.
- V. Waar is Christus geboren?
- A. In het stalletje van Bethlehem, 's nachts ten twaalf ure.
- V. Wat is er toen geschied?
- A. De Engelen hebben met vreugde zijne geboorte verkondigd aan de herders, zingende: glorie zij aan God in het allerhoogste en op de aarde vrede aan de menschen, die van goeden wil zijn!
- V. Wie hebben Jesus het eerst aanbeden?
- A. De herders, die omtrent Bethlehem waren, zij waren vermaand door de Engelen, die hun als teeken gaven, dat zij een arm kind zouden vinden, liggende in een stal, in slechte doeken gewonden.
- V. Waarom heeft Christus in eenen stal willen geboren worden?
- A. Om ons te leeren, dat wij ons niet moeten hechten aan tijdelijke goederen, die dikwijls maar dienen om ons van God af te trekken; maar dat wij ons geluk moeten zoeken in God oprecht te dienen door de ootmoedigheid, gelijk Hij ons zelf is voorgegaan, zich zoo willende verootmoedigen, dat Hij voor ons in eenen stal heeft willen geboren worden, daar Hij nochtans de meester was van alle schatten en paleizen van hemel en aarde.
- V. Aan welke Heidenen is de geboorte van Christus 't eerst bekend gemaakt?
- A. Aan de drie Wijzen in het Oosten, die men de drie Koningen noemt.
- V. Op welke wijze is hun dit bekend gemaakt?
- A. Door eene buitengewone ster, die hun verscheen.
- V. Wat hebben die Wijzen gedaan, toen zij die ster zagen?
- A. Zij vertrokken aanstonds, onder het geleiden van die ster, naar Jerusalem om Jesus te zoeken.
- V. Hebben zij Hem daar gevonden?

- A. Neen, men zeide hun, dat Hij, volgens de Profeten, moest te Bethlehem geboren worden.
- V. Wat deden de Wijzen toen?
- A. Zij vertrokken naar Bethlehem; en Jesus daar gevonden hebbende, aanbaden zij Hem, en offerden Hem goud, wierook en mirre.
- V. Wat beduiden zij door die giften?
- A. Door het goud, dat Hij Koning was; door de mirre, dat Hij sterfelijk of mensch was; door den wierook, dat Hij God was.
- V. Wat deden de drie Koningen na hunne aanbidding?
- A. Zij keerden weder naar hun land, langs eenen anderen weg, gelijk een Engel hun gewaarschuwd had.
- V. Waarom?
- A. Omdat Herodes niet zou vinden, dien hij zocht te dooden.
- V. Wat deed Herodes, ziende, dat de drie Wijzen niet wederkeerden?
- A. Hij deed al de kinderen, onder de twee jaren, dooden te Bethlehem en daar omtrent.
- V. Hoe is Jesus dien moord ontkomen?
- A. Joseph, vermaand zijnde door den Engel, is met Maria en Jesus gevlucht naar Egypte.
- V. Wanneer is Hij van daar wedergekeerd?
- A. Na den dood van Herodes.
- V. Waar werdt Hij voortaan opgebracht?
- A. Te Nazareth.
- V. Wat wordt van Jesus verhaald, als Hij twaalf jaren oud was?
- A. Dat Hij, verloren zijnde, door Maria en Joseph, na drie dagen is gevonden in den tempel onder de leeraren.
- V. Wat verder?
- A. Dat Hij met hen is wedergekeerd en hun onderdanig was.
- V. Wat leeren wij hieruit?
- A. De eerbiedigheid en onderdanigheid, die de kinderen schuldig zijn aan hunne ouders, ziende den Zoon Gods zelve onderdanig.
- V. Wat heeft Christus daarenboven gedaan?
- A. Hij heeft een verborgen leven geleid bij zijne ouders, tot omtrent dertig jaren, wanneer Hij begon te prediken.
- V. Wie is de voorlooper van Christus geweest?
- A. De heilige Joannes de Dooper.
- V. Wat predikte hij?

- A. De boetvaardigheid; en die zich bekeerden, doopte hij met hen te doen afwasschen in den Jordaan.
- V. Heeft hij Christus ook gedoopt?
- A. Ja, Christus heeft willen gedoopt worden, om het water te heiligen.
- V. Wat gebeurde in het doopsel van Christus?
- A. De H. Geest daalde op Hem neder in de gedaante van eene duif, en men hoorde eene stem, zeggende: dit is mijn beminde Zoon.
- V. Wat getuigde Joannes van Jesus?
- A. Dat Hij het Lam Gods was dat wegneemt de zonden der wereld.
- V. Waar is Christus gegaan na zijn Doopsel!
- A. In de woestijn, waar Hij veertig dagen heeft gevast en bekoord is geweest van den duivel.
- V. Wat heeft Hij daarna gedaan?
- A. Hij is begonnen te prediken, zijne leering door mirakelen bevestigende.
- V. Wat is zijn eerste mirakel geweest?
- A. Toen Hij op de bruiloft van Cana in Galilea het water in wijn veranderde.
- V. Hoe veel Apostelen heeft Christus verkozen?
- A. Twaalf onder welke Petrus de eerste was.
- V. Wat heeft Hij aan Petrus beloofd?
- A. Dat hij de steenrots was, waarop Hij zijne Kerk zou bouwen, en dat Hij hem de sleutels zou geven van het rijk der hemelen.
- V. Wat beteekenen die sleutels?
- A. Niet alleen de macht om de zonden te vergeven en te behouden, en aldus den hemel geopend of gesloten te houden; maar ook geheel de macht en het gezag, noodig om het rijk van Christus, hetwelk de H. Kerk is, wel te bestieren.
- V. Had Christus nog andere discipelen?
- A. Ja, nog twee en zeventig, die Hij vooraf zond naar die plaatsen, waar Hij voornemens was zelf te komen prediken.
- V. Hoe lang heeft Christus gepredikt?
- A. Drie jaren: men kwam van alle kanten in menigte om Hem te hooren, en zijne mirakelen te zien.
- V. Werd Hij van sommigen gehaat?
- A. Ja, van de vleeschelijke Joden, en bijzonder van de Scriben of Schriftgeleerden en Farizeërs.
- V. Waarom werd Hij van dezen gehaat?
- A. Omdat Hij hun dikwijls berispte over hunne schijnheiligheid.

- V. Hoe ver heeft hen die haat gebracht?
 A. Zoo ver, dat zij besloten Hem ter dood te brengen.
 V. Wie heeft hun hiertoe gelegenheid gegeven?
 A. Judas, de verrader, die Hem verkocht heeft voor dertig zilveren penningen, en met eenen kus overgeleverd.
8. V. Waarom wordt de Zoon meer onze Heer genoemd dan de Vader?
 A. Omdat Hij ons en alle menschen niet alleen gelijk de Vader, geschapen, maar ook, als wij verloren waren, door zijn dierbaar bloed gekocht en verlost heeft.

DE VIII. LES.

Van het lijden van Christus.

- V. Wat is het vierde hoofdstuk des geloofs?
 A. *Die geleden heeft onder Pontius Pilatus, is gekruist, gestorven en begraven.*
1. V. Wat heeft Christus voor ons geleden?
 A. Hij heeft zijn geheel leven lang groote armoede en verdriet naar ziel en lichaam geleden: doch op den dag van zijn lijden groote pijnen, zoo dat nooit enig mensch die verdragen heeft.
- V. In welke natuur heeft Christus voor ons geleden?
 A. In zijne menschelijke, want in zijne goddelijke kon Hij noch lijden, noch sterven.
- V. Zeggen wij dan niet, dat Christus voor ons gestorven is.
 A. Hierdoor verstaat men hetgeen in Christus sterfelijk was, gelijk men zegt, die mensch is gestorven, hoewel de ziel onsterfelijk is.
- V. Heeft Christus in zijne ziel eenige pijn geleden?
 A. Ja: daarom riep Hij: *Mijne ziel is bedroefd tot den dood toe.*
- V. Welke pijn heeft Christus in zijne ziel geleden?
 A. Alle versmaadhied, beschaamdheid, verwijtingen, bespottingen, voornamelijk in de tegenwoordigheid van Herodes bekleed met een wit kleed als een zuanelooze.
- V. Waar heeft Christus zijn bitter lijden begonnen?
 A. In den hof van Olijven.
- V. Waar heeft Hij zijn lijden geëindigd?
 A. Op den berg van Calvarië.
- V. Wat heeft Christus voor testament achtergelaten?

- A. Zijn eigen vleesch en bloed in het laatste avondmaal.
- V. Wat heeft Christus in den Olijfhof gedaan?
- A. Hij heeft daar water en bloed gezweet, en tot drie malen toe gebeden.
- V. Wie heeft Christus gevangen genomen?
- A. De verrader Judas, aan het hoofd van gewapende mannen.
- V. Zijn de discipelen met Hem gevangen genomen?
- A. Neen; zij hebben allen de vlucht genomen gelijk de profeet Zacharias had voorgezegd: *Ik zal den Herder slaan, en de schapen zullen verstrooid worden.*
2. Wat heeft Christus geleden van de Joden?
- A. Hij is door hen gevangen genomen, ter dood veroordeeld, zeer schandelijk geslagen, bespot en aan den regter Pilatus overgeleverd.
- V. Waar hebben de Joden Christus eerst gebracht?
- A. Zij hebben Hem gebonden en geleid naar Annas.
- V. Wat heeft Christus bij Caïphas geleden?
- A. Hij heeft daar ontvangen een wreeden kaakslag, en na dat Hij door den raad den dood schuldig verklaard was, is Hij door de Joden bespogen, geslagen en veel onrecht aangedaan.
- V. Hoe heeft Hij dit alles verdragen?
- A. Met het grootste geduld en zachtmoedigheid, als een lam, niet één woord tegensprekende.
- V. Waar is Christus, van Caïphas komende, geleid?
- A. Naar Pilatus, die Hem, na vele onderzoekingen, onschuldig bevindende, om de Joden niet te mishagen, gezonden heeft naar Herodes Antipas, vorst van Galilea.
- V. Wat heeft Christus verdragen bij Herodes?
- A. Hij is gekleed met een wit kled als een zinnelooze, en aan Pilatus den regter overgeleverd.
- V. Wat heeft Christus geleden bij Pilatus?
- A. Nadat Hij van de Joden valschelijk beschuldigd was, is Hij op het bevel van Pilatus vreeselijk gegeeseld, door moedwillige krijgsknechten met doornen gekroond, en door Pilatus ter dood verwezen.
- V. Hoe is Christus gegeeseld?
- A. Met scherpe roeden, aan eene kolom gebonden zijnde.
- V. Hoe is Christus gekroond?
- A. Met eene kroon van lange scherpe doornen.

- V. Welke dood is Christus gestorven?
 A. Den schandelijken dood des kruises.
 V. Was die dood eene schandelijke straf?
 A. Het was de schandelijkste, die er in gebruik was.
 V. Wie heeft het kruis gedragen?
 A. Christus zelf.
 V. Heeft Christus het kruis alleen gedragen?
 A. Neen: Simon van Cyrene heeft Hem geholpen, hiertoe gedwongen zijnde.
4. V. Hoe is Christus gekruist?
 A. Nadat Hij zijn eigen kruis gedragen had, is Hij met handen en voeten aan hetzelfde genageld, en is daaraan drie uren levend blijven hangen.
- V. Waar is Christus gekruist?
 A. Buiten Jerusalem op den berg van Calvarië.
 V. Waarom heeft Christus aan het kruis willen sterven?
 A. Opdat het hout, waarvan de dood deszelfs oorsprong genomen had, ook het leven zou voortbrengen.
 V. Onder wien is Christus gekruist?
 A. Onder den president Pontius Pilatus.
 V. Waarom wordt in dat hoofdstuk de president Pontius Pilatus genoemd?
 A. Om te weten den tijd van het lijden van Christus, te weten: toen Pilatus bekleedde het ambt van president, voor den Roomschen keizer Tiberius, en om alzoo de kennis van zoo eene groote waarheid klaarder aan te toonen.
- V. Is Christus alleen gekruist?
 A. Neen: tusschen twee moordenaars.
 V. Hoe lang is Christus aan het kruis levend blijven hangen?
 A. Drie uren lang.
 V. Is Christus ook aan het kruis gestorven?
 A. Ja.
5. V. Hoe is Christus gestorven?
 A. Nadat Hij alles volbracht had, scheidde zijne ziel van het lichaam, de Godheid nogtans bleef met de ziel en ook met het lichaam vereenigd.
- V. Waarom is Christus met gebogen hoofd gestorven?
 A. Om te toonen, dat Hij stierf uit gehoorzaamheid aan zijnen hemelschen Vader.
 V. Op welke dag is Christus gestorven?

- A. Op Goeden Vrijdag.
- V. Wat is in den dood van Christus geschied?
- A. Alle ongevoelige en onbezielde schepsels hebben hunne droefheid over den dood van Christus getoond; de aarde beefde, de steenrotsen barstten, het voorhangsel des tempels scheurde, er kwamen duisternissen over de geheele aarde, de zon en de maan werden verduisterd, de sterren hadden haar licht verloren, de graven gingen open, en vele lichamen der rechtvaardigen verrezen.
- V. Is zijne Godheid dan ook gescheiden van zijne menschheid?
- A. Neen: want zijne ziel, van zijn lichaam gescheiden zijnde, is de Godheid met zijn lichaam in het graf, en met de ziel in het voorgeborgte der hel gebleven.
- V. Voor wie is Christus gestorven?
- A. Voor de zaligheid van alle menschen.
6. V. Hoe is Christus begraven?
- A. Twee eerwaardige mannen hebben tegen den avond, met groote eerbiedigheid het lichaam van het kruis genomen en in een nieuw steenen graf gelegd.
- V. Wie zijn die twee eerwaardige mannen?
- A. Jozef van Arimathea en Nicodemus.
- V. Waarom heeft Christus willen begraven worden?
- A. Ten eerste, opdat Hij alles zoude onderhouden wat den mensch aangaat; ten tweede, om te volbrengen de voorzegging van den profeet Isaïas: *Zijn graf zal heerlijk wezen*; ten derde, opdat het zou blijken, dat Hij waarlijk dood was; ten vierde, omdat zijne verrijzenis zooveel te heerlijker zoude zijn.
7. V. Waarom heeft Christus al deze pijnen en den dood willen lijden?
- A. Om aan ons te toonen zijne overgrootte liefde, en om ons voorbeelden van alle deugden te geven, want Hij had ons met minder arbeid kunnen verlossen.
- V. Wat zijn wij Christus schuldig voor zijne groote liefde, die Hij ons getoond heeft?
- A. Hem wederliefde te toonen, met zijne geboden te onderhouden.
8. V. Is het noodig, dat wij nog lijden, terwijl Christus voor ons heeft voldaan?

- A. Ja: want Christus begeert, dat wij door ons lijden aan zijne verdiensten deelachtig worden.
- V. Waardoor worden wij deelachtig aan zijne verdiensten en aan zijn lijden?
- A. Door het ware geloof, door het gebruik der H. Sacramenten, door de goede werken; maar voornamelijk door de boetvaardigheid.

DE IX. LES.

Van de Verrijzenis en Hemelvaart van Christus.

- V. Welk is het vijfde hoofdstuk des geloofs?
- A. *Die nedergedaald is ter helle, ten derden dage verrezen is van den dood.*
1. V. Wat heeft Christus na zijnen dood gedaan?
- A. Zijne ziel, vereenigd zijnde met de Godheid, daalde neder ter helle.
2. V. Wat verstaat gij door de hel, tot welke Christus nederdaalde?
- A. Eene verholene plaats, waar de zielen waren der afgestorvenen, die Gods aanschijn nog moesten derven.
3. V. Waarom daalde Christus neder ter helle?
- A. Om de zielen der heilige Oudvaders en anderen, die in Gods liefde gestorven waren, te troosten en te verlossen.
- V. Zijn de zielen na hare verlossing aanstonds naar den hemel gegaan?
- A. Neen; want Christus moest haar eerst door zijne hemelvaart den hemel openen.
4. V. Wanneer is Christus verrezen?
- A. Op den derden dag na zijnen dood, dat is Zondag's morgens.
- V. Wat is dat te zeggen *verrezen*?
- A. Dat zijne ziel weder is vereenigd met zijn lichaam en dat Hij uit het graf is opgestaan.
- V. Hoe is Christus verrezen?
- A. Door zijne eigene magt.
- V. Wat is er geschied, als Christus verrezen is?
- A. De aarde beefde; een Engel daalde uit den hemel en

wentelde den steen van het graf, zijn aanschijn was gelijk het weêrlicht en zijne kleederen gelijk sneeuw.

V. Wat deden de soldaten, die het graf bewaakten?

A. Zij werden zoo verschrikt, dat zij als dood waren en namen de vlucht naar de stad.

V. Wat hebben de Scriben en Farizeërs gedaan, toen zij dit hoorden?

A. Geraadpleegd hebbende, gaven zij veel geld aan de soldaten en deden hen zeggen aan het volk, dat de discipelen van Jesus des nachts zijn lichaam uit het graf gehaald hadden, terwijl zij sliepen.

V. Aan wie is de verrijzenis van Christus eerst bekend gemaakt?

A. Aan eenige godvruchtige vrouwen, die kwamen om zijn lichaam te balsemen.

V. Wie maakte haar dat bekden?

A. De Engel, die den steen afgewenteld had en daar op zat zeide haar: wilt niet vreezen, ik weet dat gij Jesus zoekt, die gekruist is: Hij is verrezen gelijk Hij gezegd heeft.

V. Wanneer had Christus dit gezegd?

A. Hij had verscheidene malen aan zijne Apostelen voorzegd, dat de Joden Hem zouden dooden, maar dat Hij den derden dag verrijzen zou.

V. Aan wie heeft Christus zich vertoond na zijne verrijzenis?

A. Ten eerste, aan de godvruchtige vrouwen; ten tweede aan Magdalena; ten derde, aan Petrus; ten vierde, aan de twee discipelen van Emmaus; ten vijfde, aan de tien Apostelen, als Thomas niet bij hen was, in de eetzaal. Deze vijf vertooningen zijn geschied op den dag zijner verrijzenis.

V. Heeft Christus zich daarna nog vertoond?

A. Ja, acht dagen daarna aan de Apostelen, als Thomas met hen was, verscheidene malen daarna aan de Apostelen, en eens aan meer dan vijf honderd broeders te zamen, eindelijk toen Hij ten hemel klom.

5. V. Waarom heeft Christus de vijf wonden in zijn verheerlijkt lichaam behouden?

A. Om daarmede zijne verrijzenis te bevestigen, en om die aan alle menschen in het oordeel en aan de zaligen in den hemel te toonen.

V. Welk is het zesde hoofdstuk des geloofs?

A. *Die opgeklommen is ten hemel, en zit ter rechterhand Gods Zijns Vaders almachtig.*

6. V. Wanneer is Christus ten hemel geklommen?

A. Veertig dagen na zijne verrijzenis.

V. Wat heeft Christus gedaan in die veertig dagen na zijne verrijzenis?

A. Hij heeft dikwijls verkeerd met zijne Apostelen, hun vele geheimen veropenbaard, en ook onderricht in al wat noodig was, om zijne Kerk te besturen.

7. V. Hoe is Christus ten hemel geklommen?

A. Door zijne eigen macht, zonder iemands hulp.

DE X. LES.

Van het laatste oordeel en het regter-ambt van Christus.

1. V. Waar is Christus nu?

A. Hij zit aan de rechterhand des Vaders, dat is, in de opperste rust en in de hoogste eer met God den Vader.

V. Wat beteekent dat: *Hij zit*?

A. Dat Hij in de opperste en eeuwige rust is.

V. Wat beteekent: *ter rechterhand*? heeft God handen?

A. God heeft geen lichaam, noch handen; maar omdat bij ons de rechterhand wordt gegeven aan degenen, die wij eeren en dat Christus in de opperste eer is bij den Vader, zeggen wij: Hij zit ter rechterhand zijns Vaders.

V. Welk is het zevende hoofdstuk des geloofs?

A. *Van dáár zal Hij komen oordeelen de levenden en de dooden.*

2. V. Wanneer zal Christus komen oordeelen?

A. Op het einde der wereld, hoewel de dag onbekend is.

3. V. Welke teekenen zullen er vóór het oordeel gaan?

A. Ten eerste, eene geweldige vervolging, die door de Antichrist verwekt zal worden. Ten tweede, verscheidene schrikkelijke plagen. Ten derde, een vuur, dat alles verslinden zal.

V. Noem eenige plagen, die op het einde der wereld zullen zijn?

A. Ten eerste, oorlogen, ziekten, duurte, aardbevingen; ten tweede, verleidingen door valsche profeten en verleiders; ten derde, afval van het geloof en de liefde; ten vierde, het rijk van den Antichrist, dat drie en een half jaar zal duren.

V. Welke teekenen zullen er nog na deze zijn?

- A. Ten eerste, de zon zal verduisterd worden; ten tweede, de maan zal geen licht meer geven; ten derde, de sterren zullen van den hemel vallen; ten vierde, de krachten der hemelen zullen beroerd worden; ten vijfde, de zee zal een ijsselijk gedruisch maken, eindelijk zal het vuur alles verslinden.
4. V. Hoe zal Christus ten oordeel komen?
- A. Met zijn menschelijk lichaam, zichtbaar en met groote heerlijkheid.
5. V. Wie zijn degenen, die Christus zal komen oordeelen?
- A. Alle menschen, die ooit geleefd hebben.
- V. Wat zullen de menschen alsdan doen?
- A. Zij zullen schier bezwijken van schrik, door de verwachting van den ondergang der wereld.
- V. Wat leert ons Christus dienaangaande?
- A. Dat wij moeten waken en bidden, om niet verrast te worden, en bereid zijn, om met betrouwen den Regter af te wachten.
- V. Wat zal er in de wolken verschijnen?
- A. Het teeken des H. Kruises in groote heerlijkheid, tot troost der goeden en tot schrik der kwaden.
- V. Moeten wij dikwijls aan het oordeel denken?
- A. Ja dit is een goed middel om de zonden te vluchten; want de H. Schriftuur zegt: *Wees uwe uitersten indachtig, en gij zult nimmer zondigen.*
- V. Welke zijn die uitersten?
- A. Deze vier: de dood, het oordeel, de hel, en de hemelsche glorie.
6. V. Zullen de dooden tot den jongsten dag zonder oordeel zijn?
- A. Neen: ieder mensch wordt terstond na zijnen dood in het bijzonder geoordeeld; maar in den jongsten dag zullen de lichamen en zielen te zamen in de tegenwoordigheid van alle menschen vergelding ontvangen.
7. V. Wie zijn de levenden, die Christus zal oordeelen?
- A. Degenen, die omtrent dien tijd zullen leven.
8. V. Welk vonnis zal Christus in het oordeel uitspreken?
- A. Hij zal de goede menschen met groote liefde tot zich roepen, en hun den hemel geven; maar de boozen zal Hij, met groote gramschap, van zich naar de eeuwige verdoemenis drijven.

- V. Welke woorden zal Christus tot de goeden spreken?
- A. Komt gezegenden mijns Vaders, bezit het rijk, dat u bereid is van het begin der wereld; want ik ben hongerig geweest, en gij hebt mij gespijst; ik heb dorst gehad en gij hebt mij gelaafd; ik ben naakt geweest, en gij hebt mij gekleed; vreemd en gij hebt mij geherbergd; ziek en gij hebt mij bezocht; in den kerker en gij hebt mij verlost.
- V. Wat zal Hij aan de verdoemden zeggen?
- A. Gaat van mij, vervloekten! in het eeuwige vuur, dat bereid is voor den duivel en zijnen aanhang; want ik ben hongerig geweest en gij hebt mij niet gespijst; ik heb dorst gehad en gij hebt mij niet gelaafd; ik ben naakt geweest en gij hebt mij niet gekleed; vreemd en gij hebt mij niet geherbergd; ziek en gij hebt mij niet bezocht; in den kerker en gij hebt mij niet verlost.
- V. Wat zal Christus antwoorden aan hen, die zullen vragen: Heer, wanneer hebben wij u zien honger lijden, enz.?
- A. Hij zal aan de goeden zeggen: hetgeen gij gedaan hebt aan den minste der mijnen, hebt gij mij gedaan. En aan de kwaden, hetgeen gij aan den minste der mijnen hebt geweigerd, hebt gij mij geweigerd.
- V. Waarom is het algemeen oordeel noodig, aangezien een ieder in het bijzonder geoordeeld wordt?
- A. Ten eerste, omdat de gevolgen van sommige goede of kwade werken eerst op het einde van de wereld ten volle zullen voltrokken zijn, welke werken alsdan eerst ten volle kunnen geoordeeld worden; ten tweede, om de eer te herstellen der goeden, die ten onrechte benomen was, en om de kwaden, die de menschen door een valsche rechtvaardigheid bedrogen hadden, met verdiende schaamte te overdekken; ten derde, omdat de lichamen, die deel gehad hebben in de werken, ook deel zouden hebben in het loon of de straf; ten vierde, om Gods rechtvaardigheid en voorzienigheid openlijk te doen blijken, dat hier op het aanzien van de verdrukking der goeden en den voorspoed der kwaden, dikwijls tegengesproken en gelasterd worden.
- V. Welken indruk moet de verwachting van dat oordeel op den mensch doen?
- A. Zij moet de goeden troosten en aanmoedigen om te volharden en de kwaden doen vreezen en tot bekeering opwekken.

DE XI. LES.

Van den H. Geest.

V. Welk is het achtste hoofddeel des geloofs?

A. *Ik geloof in den H. Geest.*

1. V. Wat gelooft gij van den H. Geest?

A. Dat Hij waarlijk God is en de derde persoon van de H. Drievuldigheid.

2. V. Van wien komt de H. Geest voort?

A. Van God den Vader en God den Zoon te zamen.

3. V. Is de H. Geest minder dan de andere twee personen?

A. Geenszins: maar Hij is even wijs, machtig, eeuwig, enz. als God de Vader en God de Zoon.

4. V. Welke eer moeten wij aan God den H. Geest bewijzen?

A. De goddelijke en opperste eer.

5. V. Hoe heeft zich de H. Geest vertoond?

A. Hij heeft zich bij den doop van Christus, in de gedaante van eene duif, en op Pinksterdag in de gedaante van vurige tongen vertoond.

V. Waarom verscheen de H. Geest in de gedaante van eene duif?

A. Om te beteekenen de zoetaardigheid, eenvoudigheid en zuiverheid van den Zaligmaker.

V. Waarom in de gedaante van vurige tongen?

A. Om te toonen, dat Hij het vuur der goddelijke liefde mededeelde aan de Apostelen, die de geheele wereld moesten verlichten en ontsteken.

V. Wordt de H. Geest aan niemand meer gegeven na de tijden der Apostelen?

A. Alle geloovigen ontvangen Hem in het Doopsel en bijzonder in het Vormsel.

V. Waarom geschiedt dit nu niet met zichtbare teekenen?

A. Dit geschiedde zoo in de eerste tijden der H. Kerk om door mirakelen het geloof te bevestigen; maar dit is nu niet meer noodig.

6. V. Wanneer komt de H. Geest tot ons?

A. Als Hij op eenige wijze in ons begint te werken.

7. V. Wat is het voornaamste werk van den H. Geest?

A. Dat Hij de ledematen der ware Kerk van Christus door het mededeelen zijner genade heilig maakt.

8. V. Waarom wordt onze heiligmaking aan den H. Geest toegeschreven?
- A. Omdat Hij de liefde van den Vader en van den Zoon is, en omdat ons uit Gods liefde alle heiligheid voortkomt.
- V. Welke zijn de gaven van den H. Geest?
- A. Deze zeven: wijsheid, verstand, raad, sterkte, wetenschap, godvruchtigheid en de vrees des Heeren.
- V. Waarin bestaat de gaaf der wijsheid?
- A. In eene kennis en smaak van de goddelijke volmaaktheden en van de genaden en deugden, die ons met Hem vereenigen.
- V. Waarin bestaat de gaaf des verstands?
- A. In een bovennatuurlijk licht, dat ons met gemak doet kennen de geheimen en de waarheid des geloofs.
- V. Waarin bestaat de gaaf van raad?
- A. In een licht, dat ons de middelen om aan God te behagen, leert kennen, om tusschen zoo vele gevaren tot de zaligheid te komen.
- V. Waarin bestaat de gaaf van sterkte?
- A. In eene geestelijke kracht, die ons versterkt om de vijanden onzer ziel en al hun geweld te overwinnen.
- V. Waarin bestaat de gaaf van wetenschap?
- A. In een licht, dat ons doet oordeelen over de zaken, die ons tot God leiden, en over het gebruik derzelve tot onze zaligheid.
- V. Waarin bestaat die gaaf van godvruchtigheid?
- A. In eene vlijtigheid in al wat de eer van God aangaat, bijzonder in hetgeen de godsdienst betreft.
- V. Waarin bestaat de gaaf der vreeze Gods?
- A. In eene liefderijke vrees en nadenken om God niet te mishagen.

DE XII. LES.

Van de H. Kerk.

- V. Welk is het negende hoofddeel des geloofs?
- A. *Ik geloof in eene heilige Katholieke Kerk, gemeenschap der Heiligen.*
1. V. Wat is de H. Kerk?
- A. Eene vergadering van alle geloovigen, die onder de

gehoorzaamheid van den Roomschen Paus de ware leering van Christus belijden.

V. Waardoor zijn de geloovigen vergaderd in de H. Kerk?

A. Inwendig door het geloof; uitwendig door de leering, bestiering en het gebruik der H. Sacramenten.

V. Waardoor komt men in de H. Kerk?

A. Door het Doopsel.

V. Zijn zij allen in de Kerk die gedoopt zijn?

A. Neen: sommigen zijn daar buiten, als: ketters, scheurmakers en die in den kerkelijken ban zijn.

V. Kan iemand zalig worden buiten de ware Kerk?

A. Neen, want Christus zegt: *Die de Kerk niet hoort, houd dien als een Heiden en Tollenaar*, en buiten de ware Kerk is het ware geloof niet, zonder hetwelk men aan God niet kan behagen.

V. Is er meer dan ééne ware Kerk?

A. Neen: want gelijk er maar één waar geloof is, zoo is er maar ééne ware vergadering, die hetzelfde geloof belijdt en bewaart.

2. V. Wie is het hoofd der H. Kerk?

A. Christus is het onzichtbare en opperste hoofd, maar de Roomsche Paus, zijn Stedehouder op aarde, is het zichtbare hoofd.

3. V. Wie is de Roomsche Paus?

A. Hij is de eigene Stedehouder van Christus op aarde, en de wettige opvolger van den H. Petrus, op wien Christus zijne Kerk heeft gebouwd.

4. V. Wie zijn de Bisschoppen der H. Kerk?

A. De Bisschoppen zijn de Prinsen der H. Kerk, en bekleeden de plaatsen der H. Apostelen.

5. V. Wie zijn de Pastoors en Priesters?

A. De Pastoors en Priesters zijn de wettige opvolgers van de twee-en-zeventig Discipelen van Christus.

6. V. Wie zijn de ledematen der H. Kerk?

A. Allen, die onder de gehoorzaamheid van den Roomschen Paus, op de aarde het ware geloof belijden, of die in het vagevuur gezuiverd worden, of die reeds met Christus in den hemel leven.

V. Hoe velerlei is de Kerk?

- A. Drieërlei: de zegepralende, de lijdende en de strijdende Kerk.
- V. Waaruit bestaat de zegepralende Kerk?
- A. Uit de heiligen in den hemel.
- V. Waarom wordt zij zegepralende genoemd?
- A. Omdat de heiligen, hunne vijanden overwonnen hebbende, met Christus zegepralen in den hemel.
- V. Waarin bestaat de lijdende Kerk?
- A. Uit de zielen in het vagevuur, die nog moeten lijden.
- V. Waarin bestaat de strijdende Kerk?
- A. Uit de geloovigen, die hier in de wereld nog moeten strijden tegen de vijanden onzer zaligheid.
- V. Wie zijn die vijanden?
- A. De duivel, de wereld en het vleesch.
7. V. Welke zijn de eigenschappen, of kenteekenen der ware Kerk van Christus?
- A. Onder anderen deze vier: het eerste, dat zij één is; het tweede, dat zij Heilig is; het derde, dat zij Katholiek en Apostolisch is; het vierde, dat zij ware mirakelen heeft.
8. V. Waarom noemt gij de Kerk heilig?
- A. Ten eerste, omdat haar hoofd, Christus, heilig is. Ten tweede, omdat bij haar alleen te vinden is het ware gebruik der HH. Sacramenten, die ons heilig maken. Ten derde, omdat haar beste deel, en hare leering en haar roep heilig is.
- V. Wat is haar beste deel?
- A. De oprechte Christenen.
- V. Waarom noemt gij haren roep heilig?
- A. Omdat al hare kinderen geroepen zijn tot de heiligheid.
- V. Waarom noemt gij hare leering heilig?
- A. Omdat zij niets behelst, dan dat ons kan opwekken tot de zaligheid en heiligheid.
- V. Zullen ze allen zalig zijn, die in de ware Kerk blijven?
- A. Neen: want velen zijn er geroepen en weinig uitverkoren.
- V. Wie zijn die uitverkorenen?
- A. Die leven en sterven volgens de leering van Christus.
9. V. Waarin is de Éénheid der H. Kerk gelegen?

- A. Hierin: dat zij onder één hoofd staat, en in alle geloofstukken maar ééne leering volgt.
10. V. Waarom wordt de H. Kerk algemeen of Katholiek genoemd?
- A. Omdat zij alle geloovigen bevat, die van Christus tijd af geweest zijn, en tot het einde der wereld zijn zullen, en omdat zij verspreid is onder alle volken en in alle landen der wereld.
11. V. Waarom wordt de H. Kerk Apostolisch genoemd?
- A. Omdat zij, van Christus ingesteld zijnde, met eene onafgebrokene opvolging, van de Apostelen af, altijd bestaan heeft.
- V. Wat beteekent Katholiek?
- A. Algemeen, overal en in alle tijden.
- V. Waarin is de Kerk Apostolisch?
- A. In hare herders, en in hare leering, te weten: wij kunnen bewijzen de onafgebrokene opvolging van onze Pausen, van nu af tot Petrus toe; ook kunnen wij de opvolging van onze leering tot aan de Apostelen bewijzen.
- V. Kunnen die kenteekenen ook niet worden toegepast aan andere kerken?
- A. Geenszins; ten eerste, omdat zij niet overeenkomen in die stukken zelfs, die zij aanzien als punten des geloofs, ja zelfs daar dikwijls in veranderen; ten tweede, zij komen niet overeen in het gebruik der heilige Sacramenten; ten derde, hunne nieuwigheid is bekend door hunnen naam, want de Lutheranen zijn niet ouder dan Luther. Zij zijn ook niet verspreid door geheel de wereld, en zij hebben geene opvolging van herders of van leering tot aan de Apostelen.
- V. Waarom noemt men de ware Kerk de Roomsche Kerk?
- A. Omdat het zichtbare hoofd, de Paus, Bisschop van Rome is, en de Roomsche Kerk de Moederkerk is van alle andere, die met haar vereenigd zijn.
- V. Was die kerk de eerste ware Kerk?
- A. Neen; want van het begin der wereld is er eene ware Kerk geweest, eerst onder de wet van de natuur, ten tijde der Patriarchen, daarna onder de wet van Mozes, tot de komst van Christus, die door zijn bloed een nieuw Verbond en eene nieuwe Kerk heeft gesticht.
- V. Waar is de Christen Kerk het eerst begonnen?

- A.** Te Jerusalem, te weten: op den Pinksterdag is aldaar de nieuwe wet door de Apostelen verkondigd.
- V.** Hoeveel zijn er bekeerd op de eerste predikatiën van Petrus?
- A.** Drie duizend zielen.
- V.** Hoe leefden de eerste Christenen?
- A.** Zij hadden allen maar één hart en ééne ziel: zij volhardden in de leering der Apostelen, in het bidden en in het nuttigen van het allerheiligste Sacrament.
- V.** Zijn de Apostelen allen te Jerusalem gebleven?
- A.** Neer: zij zijn het Evangelie gaan verkondigen door de geheele wereld.
- V.** Waardoor bevestigen zij hunne leering?
- A.** Door menigvuldige mirakelen.
12. **V.** Wat zijn de mirakelen, die in de H. Kerk geschieden?
- A.** Wonderlijke teekenen, die alle krachten der schepselen te boven gaan, en door Gods bijzondere hulp gedaan worden.
- V.** Kan het geloof zoo door mirakelen bevestigd, valsch zijn?
- A.** Geenszins: want de mirakelen kunnen niet geschieden dan door de kracht van God; diensvolgens, vermits God geene getuigenis der valschheid kan geven, zoo kan het geloof niet valsch zijn.
- V.** Waarom geschieden er nu weinig mirakelen?
- A.** Omdat het geloof nu genoegzaam bevestigd is.

DE XIII. LES.

Van de gemeenschap der Heiligen.

1. **V.** Waarin is de gemeenschap der Heiligen gelegen?
- A.** In eene mededeeling van alle offeranden, godsdienstigheden, goede werken en gebeden, die in de H. Kerk geschieden.
- V.** Onder wie is de gemeenschap der Heiligen?
- A.** Onder alle geloovigen, die in de H. Kerk zijn; zoo in de lijdende als in de strijdende en zegepralende.
- V.** Kunnen de geloovigen der strijdende Kerk heilig genoemd worden?
- A.** Ja; omdat zij geroepen zijn tot de heiligheid; en omdat allen, die in staat van genade zijn en volhardden, heilig zullen worden.

2. V. Hebben wij in dit leven iets gemeens met de Heiligen in den hemel?
- A. Ja: wij worden geholpen door hunne gebeden en ook door hunne goede werken en voldoeningen, die zij in deze wereld volbracht hebben.
- V. Wat hebben wij gemeen met de zielen in het vagevuur?
- A. Zij worden deelachtig aan onze gebeden en goede werken.
- V. Wat hebben wij gemeen met de geloovigen der strijdende Kerk?
- A. Zij worden deelachtig aan alle offeranden, openbare diensten, gebeden en goede werken, die in de Kerk geschieden.
- V. Zijn de zondaren ook deelachtig aan de goede werken?
- A. Ja, maar veel minder dan de rechtvaardigen.
3. V. Hoe worden ons de voldoeningen der Heiligen toegevoegd?
- A. Door de aflaten.
4. V. Wat zijn aflaten?
- A. Kwijtscheldingen der tijdelijke straffen, die wij voor onze zonden moeten lijden.
- V. Zijn de tijdelijke pijnen ons niet vergeven, als de zonden vergeven zijn?
- A. Niet altijd, want doorgaans blijven zij nog te voldoen hier of in het andere leven.
5. V. Wie geeft de aflaten?
- A. De Roomsche Paus, de Bisschoppen, en sommige andere oversten der H. Kerk, door de goddelijke macht, die zij over de schatten der H. Kerk ontvangen hebben.
- V. Waarin bestaan de schatten der H. Kerk?
- A. In de overvloedige verdiensten van Christus en zijne Heiligen.
- V. Kan die schat ooit uitgeput worden?
- A. Neen, omdat de verdiensten van Christus oneindig zijn.
- V. Waartoe dienen de verdiensten der Heiligen, vermits die van Christus oneindig zijn?
- A. Om God meer te bewegen, ten einde Hij ons de verdiensten van Christus mededeele.
- V. Van welke pijnen of straffen krijgen wij kwijtschelding door de aflaten?
- A. Van de tijdelijke straf, maar nooit van de eeuwige of van de schuld der doodzonde.

- V. Kan de tijdelijke straf vergeven worden zonder de eeuwige?
- A. Neen, en daarom kan men geene aflaten verdienen, dan in staat van genade.
- V. Wordt door eenen aflaat geheel de tijdelijke straf vergeven?
- A. Doorgaans niet: want daartoe wordt vereischt, niet alleen dat men alles volkomen volbrengt, maar ook dat men zuiver zij van alle dagelijksche zonden, en van alle genegenheid, of gehechtheid aan de minste zonde.
6. V. Wat moeten wij doen om de aflaten te verdienen?
- A. Al wat de Paus of Bisschop daartoe vereischen.
- V. Welke zijn de gewone voorwaarden, die vereischt worden?
- A. Dat men, na gebiecht en tot de H. Tafel genaderd hebbende, eenigen tijd bidt volgens het inzicht der H. Kerk.
- V. Welk is het gewoonlijk inzicht der H. Kerk?
- A. Ten eerste, de verheffing van onze Moeder de H. Kerk; ten tweede, de uitroeiing der ketterijen; ten derde, de eendrachtigheid der christen vorsten.
- V. Is de biecht altijd noodig om een vollen aflaat te verdienen?
- A. Zij is noodig, als zulks in de Bulle van den aflaat wordt voorgeschreven, gelijk doorgaans geschiedt; anders ware het genoeg dat men in staat van genade zij.
- V. Wanneer moet men te biechten gaan, om eenen vollen aflaat te verdienen?
- A. Men mag daags te voren biechten; ook die gewoon zijn alle acht dagen te biechten, kunnen alle aflaten verdienen, die in de week voorvallen, mits tot de H. Tafel te naderen en te bidden.
- V. Hoe lang moet men bidden om eenen vollen aflaat te verdienen?
- A. Er is geen vaste tijd bepaald; maar het gebruik is: ten minste te bidden zevenmaal het gebed des Heeren en zevenmaal de Groetenis des Engels; men zou er nog kunnen bijvoegen de Litanie van alle Heiligen of van onze lieve Vrouw; immers hoe meer men bidt, hoe meer verdiensten men heeft van de aflaten.
- V. Moet men in dezelfde Kerk tot de H. Tafel naderen, waar de aflaat is?
- A. Men moet dáár voor den aflaat bidden; maar het staat vrij tot de H. Tafel te naderen, waar men wil, tenzij het anders in de Bulle staat.

V. Kan men den aflat verdienen voor anderen?

A. Nooit voor levenden; maar gewoonlijk kan men deze toevoegen aan de zielen in het Vagevuur.

V. Waarom zegt gij *gewoonlijk*?

A. Omdat sommige aflaten, bijzonder het Jubilé slechts verleend worden voor de levenden, hetwelk dan ook in de Bulle duidelijk wordt uitgedrukt.

V. Wat is het Jubilé?

A. Een volle aflat met andere geestelijke voorrechten voorzien.

V. Wanneer wordt die gegeven?

A. Men placht deze maar alle honderd jaren te geven, daarna alle vijftig jaren, en nu alle vijf en twintig jaren: ook als er een nieuwe Paus gekozen is of om andere groote redenen.

7. V. Wie zijn buiten de gemeenschap der H. Kerk?

A. Heidenen, Turken, Joden, kettters, scheurmakers en zij, die in den geestelijken Ban zijn.

8. V. Wie zijn kettters?

A. Die onder de naam van Christenen met hardnekkigheid de vervalschte leering van Christus volgen.

9. V. Wie zijn scheurmakers?

A. Die den doop en het geloof wel ontvangen hebben, maar niet willen staan onder de gehoorzaamheid van het zichtbaar hoofd der H. Kerk, den Roomschen Paus.

10. V. Wat is de Kerkelijke Ban of Excommunicatie?

A. Een vonnis der H. Kerk, door hetwelk iemand, om zijne misdaden en hardnekkigheid, van de gemeenschap der H. Kerk wordt beroofd.

V. Wie heeft de macht, om de Christenen door den ban van die gemeenschap te berooven?

A. De Oversten der H. Kerk, bij welke is de bestiering over de algemeene goederen van de H. Kerk.

V. Wie heeft hun die macht gegeven?

A. Christus zelf, die hun de macht gegeven heeft om te binden of te ontbinden, en geboden heeft van hen, die de Kerk niet hooren, te houden als Heidenen en Tollenaars.

V. Is het gebruik van excommuniqueeren lang in de H. Kerk geweest?

A. Ja, van het begin af, zoo als blijkt uit de kerkvergaderingen, en de Apostel Paulus zelf heeft er verscheidene geëxcommuniqueerd (1 Cor. v. 5 — 1 Tim. 1:20).

- V. Waardoor wordt de excommunicatie weggenomen?
 A. Door de absolutie of vrijspraak.
 V. Wie heeft de macht om van de excommunicatie te ontslaan?
 A. De Oversten der H. Kerk, die de macht hebben in den Ban te slaan, hebben ook de macht van denzelfen te ontslaan.

DE XIV. LES.

Van de vergiffenis der zonden en de Verrijzenis des vleesches.

- V. Welk is het tiende hoofdstuk des geloofs?
 A. *Vergiffenis der zonden.*
 V. Wat belijden wij door dit artikel?
 A. Dat er te bekomen is vergiffenis der zonden, hoe groot die mogen wezen, in de H. Kerk, maar nergens anders.
1. V. Van welke zonden kunnen wij in de H. Kerk vergiffenis bekomen?
 A. Van alle zonden, hoe groot en zwaar zij ook zijn.
- V. Van wien heeft de H. Kerk die macht?
 A. Van Christus zelve, die aan de Apostelen en hunne opvolgers de macht gegeven heeft om te binden en te ontbinden.
2. V. Door welk middel wordt ons de erfzonde vergeven?
 A. Door het Doopsel.
- V. Wordt door het Doopsel niets anders vergeven dan de erfzonde?
 A. Ja, ook alle andere zonden, die vóór het Doopsel zijn bedreven, en alle pijnen daartoe staande.
3. V. Door welk middel worden ons de dagelijksche zonden vergeven?
 A. Door leedwezen, gebeden en alle andere goede werken.
4. V. Door welk middel worden ons de doodzonden vergeven?
 A. Na den doop, door de priesterlijke macht in de biecht, en door een oprecht volkomen berouw.
5. V. Wat verstaat gij door een volkomen berouw?
 A. Een leedwezen des harten over de zonden, dat niet alleen voortkomt uit vrees voor de eeuwige of tijdelijke straffen, die zij verdienen, maar uit liefde tot God, tegen wiens opperste en oneindige goedheid zij begaan zijn, met een vast voornemen om ze te biechten en het leven te beteren.

- V. Krijgen wij vergiffenis van de doodzonden door een volmaakt berouw zonder de biecht?
- A. Ja, als men den wil heeft om ze te biechten, zoo haast het zal kunnen geschieden.
- V. Als de doodzonden vergeven zijn door een volmaakt berouw, moeten zij dan nog gebiecht worden, als men de gelegenheid heeft?
- A. Ja, want volgens het gebod van Christus moeten alle doodzonden gebiecht worden.
- V. Kan de eene doodzonde zonder de andere vergeven worden?
- A. Neen: want door de doodzonde zijn wij vijanden van God, en door de vergiffenis worden wij zijne vrienden; maar het is onmogelijk Gods vriend en vijand zamen te zijn.
- V. Kan de dagelijksche zonde vergeven worden zonder de doodzonde?
- A. Neen, want om vergiffenis van de dagelijksche zonden te bekomen, moet men Gods vriend zijn, en door de doodzonde zijn wij Gods vijand.
- V. Kan de doodzonde vergeven worden zonder de dagelijksche?
- A. Ja, want men kan Gods vriend zijn, hoewel men nog flauw is in Gods liefde, door de dagelijksche zonden; zoo kan men levend en ziek zijn; maar men kan niet dood en levend of ziek zamen zijn.
- V. Welk is het elfde hoofdstuk des geloofs?
- A. *Verrijzenis des vleesches.*
6. V. Wat is te zeggen verrijzenis des vleesches?
- A. Dat de doode lichamen der menschen door Gods macht weder uit de aarde zullen opstaan en herleven.
- V. Wanneer zal die verrijzenis geschieden?
- A. In den laatsten dag des oordeels.
- V. Hoe zal die geschieden?
- A. God zal zijne Engelen zenden met eene trompet naar de vier deelen der wereld, roepende: staat op, dooden, en komt ten oordeel.
- V. Wat zal er dan gebeuren?
- A. Alle menschen, die geleefd hebben van het begin der wereld tot aan het einde zullen uit het graf opstaan en levend worden.
- V. Hoe kunnen zij opstaan, die geheel verteerd en verbrand zijn?

- A. Dezelfde God die hen geschapen heeft, zal ze door zijne almogendheid doen verrijzen.
- V. Hoe lang zullen de menschen na hunne verrijzenis leven?
- A. Zij zullen met ziel en lichaam eeuwig leven.
- V. Waartoe zal die verrijzenis dienen?
- A. Om de lichamen, die deel gehad hebben in de goede en kwade werken, ook deel te laten hebben in het loon of de straf derzelfde werken.
7. V. In welke gesteltenis zullen de lichamen verrijzen?
- A. Ieder in zijn natuurlijk en volmaakt wezen, nochtans verschillend in hoedanigheid.
8. V. Hoedanig zullen de lichamen der godvruchtige en heilige menschen verrijzen?
- A. Geheel klaar, schoon, blinkend, licht, fijn en onlijdelijk.
9. V. Hoedanig zullen de lichamen der verdoemden verrijzen?
- A. Duister, vuil, zwaar, grof en geheel gesteld om te lijden.

DE XV. LES.

Van het eeuwige leven.

- V. Welk is het twaalfde hoofdstuk des geloofs?
- A. *Het eeuwige leven.*
- V. Wat belijden wij daardoor?
- A. Dat er na dit sterfelijk leven nog een ander leven is, dat eeuwig en onsterfelijk is.
- V. Hoe weten wij dat er nog een ander leven is?
- A. Van God, die het geopenbaard heeft, en zelfs door de rede, want veel goed blijft hier onbeloond, ja, zelfs de goede menschen worden hier dikwijls vervolgd en verdrukt, daar de kwade dikwijls in het midden der zonden veel voorspoed hebben; er moet dus een ander leven zijn, waar de goeden zullen beloond en gekroond, en de kwaden naar verdiensten zullen gestraft worden. (*Zie bladz. 4.*)
- V. Wat is het eeuwige leven?
- A. God eeuwig te aanschouwen in den hemel.
- V. Wat is de eeuwige dood?
- A. Voor eeuwig verworpen te zijn van Gods aanschijn.
- V. Waarom wordt die eeuwige dood genoemd?
- A. Omdat de berooving van Gods aanschijn schrikkelijker is dan de dood zelf.

V. Wat is de hemel?

A. Eene plaats van onuitsprekelijke wellusten, waar de Heiligen voor alle eeuwigheid het aanschijn Gods aanschouwen.

V. Waarom zegt gij *onuitsprekelijke wellusten*?

A. Omdat de Apostel Paulus zegt; *noch oog heeft gezien, noch oor heeft gehoord, noch ooit is het in 's menschen hart op gekomen wat God bereid heeft voor die Hem beminnen.*

1. V. Waarheen gaan de zielen der overledene Christenen, als zij van de wereld scheiden?

A. Naar eene van deze drie plaatsen, te weten: naar den hemel, naar de hel, of naar het vagevuur.

V. Zijn de zielen altijd naar eene van deze drie plaatsen gegaan.

A. Neen: want de hemel was gesloten, tot dat Christus opklimmende ten hemel, dien geopend heeft.

V. Waar gingen de zielen der rechtvaardigen van het oude Verbond?

A. Naar het voorgeborgte der hel, waar Christus, gestorven zijnde, ze is gaan troosten, en waar Hij ze verlost heeft, toen Hij ten hemel gevaren is.

2. V. Welke zielen gaan naar den hemel?

A. Die zoodanig in Gods liefde sterven, dat zij niets meer te boeten of te zuiveren hebben.

3. V. Hoe lang zal de zaligheid des hemels duren?

A. Zij zal zonder einde in alle eeuwigheid duren.

4. V. Wat verstaat gij door het vagevuur?

A. Eene verholene plaats, in welke de zielen der overledene geloovigen door het vuur en andere straffen van hare zonden en schulden gezuiverd worden.

5. V. Welke zielen gaan naar het vagevuur?

A. Die wel in Gods genade sterven, maar niet ontslagen zijn van alle dagelijksche zonden en van den last der boetpleging.

6. V. Hoe lang blijven de zielen in het vagevuur?

A. Tot dat zij door haar lijden aan de goddelijke rechtvaardigheid voldaan hebben.

V. Wat lijden de zielen in het vagevuur?

A. De pijn van schade en de pijn van gevoelen.

V. Wat is de pijn van schade?

A. Het derven van Gods aanschijn, waarnaar zij vurig verlangen.

V. Wat is de pijn van gevoelen?

A. De pijn van het vuur, dat haar wonderlijk, doch waarlijk pijnigt,

V. Lijden al de zielen dezelfde pijnen?

A. Zij lijden allen dezelfde pijnen van schade, maar de pijnen van het vuur voelt een ieder volgens hij verdiend heeft.

V. Zullen allen, die in het vagevuur zijn, zalig worden?

A. Ja, omdat zij in Gods vriendschap gestorven zijn.

7. V. Door welk middel kunnen de zielen uit het vagevuur verlost, of hare straffen verkort worden.

A. Door de gebeden en goede werken der levenden, en bijzonder door de heilige offerande der Mis, en ook door het toevoegen der aflaten.

V. Is het voordeelig voor de zielen te bidden, te vasten of eenige andere goede werken te doen?

A. Ja, voor haar en voor ons: voor haar, omdat daardoor hare pijnen verkort en verzacht worden; voor ons, omdat het liefdewerken zijn, die God zal loonen.

V. Zijn wij verplicht voor de zielen te bidden of eenige andere goede werken te doen?

A. Ja, omdat zij onze naasten zijn en dat er zeker onder haar van onze vrienden en naastbestaanden zijn.

V. Wat is de hel?

A. Eene onderaardsche plaats van onbegrijpelijke pijnen, die God bereid heeft om de duivels en verdoemden te pijnigen.

1. V. Welke zielen gaan naar de hel?

A. Die buiten het ware geloof sterven, en ook die wel in het ware geloof, maar buiten de liefde Gods in doodzonde sterven.

V. Hoe velerlei is de pijn der hel?

A. Tweederlei: te weten, de pijn van schade en de pijn van gevoelen.

V. Wat is de pijn van schade?

A. Het derven van Gods aanschijn en dat voor eeuwig.

V. Wat is de pijn van gevoelen?

A. De brand van het smartende en onuitbluschbare vuur, daarbij de knagende worm des gewetens, de berooving van alle hoop en troost en dat voor eeuwig.

V. Welk middel is er om de hel te ontvluchten?

- A. De vreeze Gods, het vluchten der zonden, het dikwijls ontvangen der H. Sacramenten, het hooren van Gods woord, en de goede werken.
-

TWEEDE DEEL.

DE XVI. LES.

Van de Hoop en het Gebed des Heeren.

1. V. Wat is de Hoop?
- A. Eene deugd en gave van God, door welke wij met een vast vertrouwen van God verzoeken en verwachten het eeuwige leven, en alles, wat ons daartoe helpen kan.
- V. Waarom wordt de Hoop genoemd eene gave Gods?
- A. Omdat zij ons van God wordt ingestort.
- V. Wanneer wordt ons de Hoop ingestort?
- A. In het Doopsel, en als wij ze daarna verliezen, wordt ze ons wedergegeven, zoo haast wij vergiffenis krijgen van onze zonden.
- V. Waardoor wordt de hoop verloren?
- A. Door wanhoop en vermetel vertrouwen.
- V. Wanneer vervalt men tot wanhoop?
- A. Als men den moed zoo ver laat zinken, dat men niets meer wil doen voor de zaligheid, denkende dat er niets meer ter zaligheid kan helpen.
- V. Wanneer vervalt men tot een vermetel vertrouwen?
- A. Als men gerust in de zonde voortgaat; en de bekeering uitstelt, omdat God barmhartig en goed is.
- V. Hoe moet men hopen?
- A. Met een vast vertrouwen op God.
- V. Waarin bestaat dit vast vertrouwen?
- A. Dat wij, kennende de oneindige barmhartigheid Gods, niet twijfelen, of God zal ons alle middelen geven tot de zaligheid, als wij maar willen medewerken met zijne genade.
- V. Mogen wij dan niet vreezen?
- A. Van Gods kant moeten wij zeker zijn, dat er niets zal ontbreken, maar wij moeten vreezen van onzen kant; daarom moeten wij bezorgd zijn, om door goede werken onzen roep te verzekeren.
- V. Wat moeten wij hopen?
- A. De eeuwige zaligheid en alle middelen, die daartoe noodig zijn.

V. Van wien mogen wij die hopen?

A. Van God door de verdiensten van Christus.

V. Waarom zegt gij door de verdiensten van Christus?

A. Omdat geen naam onder den hemel is gegeven aan de menschen dan deze, door welken zij kunnen zalig worden.

V. Mag men dan de zaligheid niet verwachten van de H. Maagd Maria?

A. Neen: maar wij mogen hopen door hare voospraak de zaligheid van God te bekomen, en in dien zin wordt zij genoemd *onze Hoop*.

V. Welke reden hebben wij om vastelijk op God te vertrouwen?

A. Ten eerste, omdat Hij almachtig is, die ons zaligheid wil geven; ten tweede, omdat Hij barmhartig is, die ons de middelen wil geven; ten derde, omdat Hij getrouw is in zijne beloften en Hij ons dit beloofd heeft.

V. Hoe verwekt men eene oefening van hoop?

A. O barmhartige God! ik hoop en vertrouwd vastelijk door het bitter lijden en de verdiensten van Jesus Christus, hier in dit leven uwe genade en vergiffenis van mijne zonden te bekomen, en U hierna eeuwig te aanschouwen, te beminnen, en te bezitten in den hemel; omdat Gij, mijn God, oneindig goed zijt tot ons, en getrouw in uwe beloften, die ons dit geven wilt, en almachtig die het ons geven kunt; in deze hoop, door uwe goddelijke genade, wil ik leven en sterven.

V. Welke zijn de middelen tot de zaligheid?

A. Het woord Gods, de H. Sacramenten, met één woord, de in- en uitwendige goddelijke genade.

V. Wat is de genade of gratie?

A. Eene bovennatuurlijke hulp tot de zaligheid, die God ons geeft, uit enkele gunst, welke Hij ons niet schuldig is.

V. Kunnen wij die van ons zelve hebben of verdienen?

A. Geenszins: het is eene milde gaaf van Gods goedheid.

2. V. Welke middelen zijn er, om te verkrijgen hetgeen wij hopen?

A. Een godvruchtig leven, goede werken, en bijzonder het gebed.

3. V. Wat is het gebed?

A. Eene zamenspraak met God, waardoor wij aan God de begeerten onzer harten te kennen geven.

V. Weet God dan niet wat wij noodig hebben?

A. Ja, veel beter dan wij.

V. Waarom moeten wij Hem dan onze begeerten te kennen geven?

A. Om te erkennen, dat wij van Hem afhangen, en omdat Christus leert: vraagt, en gij zult verkrijgen; zoekt, en gij zult vinden; klopt, en u zal open gedaan worden.

V. Wanneer moeten wij bidden?

A. Volgens de leering van Christus en van den Apostel, moet men altijd en zonder ophouden bidden.

V. Hoe wordt dit verstaan?

A. Dat ons hart altijd bereid moet zijn om te bidden, aangezien wij God altijd noodig hebben, om niet te bezwijken,

V. Op welke tijden behoort men bijzonderlijk te bidden?

A. 's Morgens als men opstaat, 's avonds als men slapen gaat, vóór en ná het eten, in de H. Mis, in het ontvangen der H. Sacramenten en andere diensten.

V. Wat moet men 's morgens bidden?

A. Men neemt wijwater, men maakt een kruis, men verwekt de oefeningen van geloof, hoop, liefde en berouw, men bedankt God, dat Hij ons dien nacht bewaard heeft, men verzoekt Hem genade, om den dag tot zijne eer door te brengen zonder zonde.

V. Wat moet men 's avonds bidden?

A. Ten eerste, God bedanken voor zijne weldaden; ten tweede, zijn geweten onderzoeken, God vergiffenis vragen, eene oefening van berouw verwekken; ten derde, oefeningen van geloof, hoop en liefde verwekken, zich bevelen in Gods genade en gunst, door de voorspraak van de H. Maagd Maria, van den H. Engelbewaarder en van onze Patronen.

V. Hoe kunnen wij door den dag dikwijls en nuttig bidden?

A. Met al onze werken aan God op te dragen, dikwijls ons hart tot God te keeren, en ons te houden in Gods tegenwoordigheid.

V. Wat bidt gij vóór het eten?

A. Dat God onze spijs wil zegenen.

V. Wat bidt gij na het eten?

A. Ik dank God voor zijne weldaden, en bid Hem voor de overledenen.

V. Hoe velerlei is het gebed, en welk is dat?

A. Tweederlei: het inwendige met het hart, en het uitwendige met den mond.

V. Welk is het beste?

A. Het inwendige en uitwendige te zamen.

4. V. Zijn de kerken geschikter om te bidden dan andere plaatsen?

A. Ja: 1. Omdat Christus daar bijzonder tegenwoordig is in het H. Sacrament. 2. Omdat de reliquiën of overblijfselen der Heiligen daar bewaard worden. 3. Omdat zij tot Gods eer, en om God te bidden, door de Bisschoppen zijn ingewijd.

5. V. Mogen wij alle dingen te gelijk in het gebed begeeren?

A. Neen: geestelijke dingen mogen wij zonder voorwaarde begeeren; maar tijdelijke dingen, alleen voor zoo ver zij aan onze zielen voordeelig zijn.

6. V. Wat is de rede dat er velen bidden en niet verkrijgen?

A. Omdat zij niet bidden gelijk het behoort, of dingen begeeren, die hun schadelijk of min voordeelig zijn.

7. V. Hoe moeten wij bidden?

A. Met groote eerbiedigheid, aandachtigheid en aanhoudendheid.

V. Wat is bidden met eerbiedigheid?

A. Zich vernederen in Gods tegenwoordigheid.

V. Wat is bidden met aandachtigheid?

A. Als het hart denkt, hetgeen den mond spreekt.

V. Is het gebed goed, als het met verstrooidheid geschiedt?

A. Ja, als de verstrooidheid tegen dank of zonder onze schuld is.

V. Wanneer bidt men met aanhoudendheid?

A. Als men bidt tot dat men verhoord wordt.

DE XVII. LES.

Van het Gebed des Heeren.

1. V. Welk is het beste en waardigste gebed?

A. Het gebed des Heeren of het Onze Vader, dewijl dit van Christus, den oppersten Leermeester, gemaakt is. en alles bevat, wat wij mogen begeeren.

2. V. Zeg het gebed des Heeren.

A. Onze Vader, die in de hemelen zijt.

1. Geheilgd zij uw naam.

2. Ons toekome uw rijk.

3. Uw wil geschiede op aarde als in den hemel.

4. Geef ons heden ons dagelijksch brood.

5. Vergeef ons onze schulden, gelijk wij vergeven onzen schuldenaren.
6. En leid ons niet in bekoring.
7. Maar verlos ons van den kwade. Amen.
- V. Waarom is het gebed des Heeren het waardigste?
- A. Omdat het door Christus, den oppersten Meester, gemaakt is.
- V. Waarom het allerbeste?
- A. Omdat het behelst al wat wij van God kunnen verlangen.
- V. Moeten alle menschen dit gebed weten?
- A. Ja: dit is zeer noodig, en het is eene groote zonde als men het door zijne eigene schuld niet weet.
- V. Waarom zeggen wij *onze*, en niet *mijn Vader*.
- A. Om te toonen, dat wij broeders zijn, en voor elkander moeten bidden; en om ons hart te richten naar den hemel, en af te trekken van de aarde.
3. V. Waarom is God onze Vader?
- A. Omdat Hij ons geschapen, van den eeuwigen dood verlost, door den Doop tot zijne kinderen aangenomen, en voor ons de hemelsche erfenis bereid heeft.
4. V. Waarom zegt gij: die in de hemelen zijt?
- A. Omdat God, schoon Hij alle plaatsen met zijne tegenwoordigheid vervult, nochtans in den hemel zich zelven en zijne heerlijkheid aan de Heiligen vertoont.
5. V. Wat verstaat gij door Gods naam?
- A. God zelven en al zijne eigenschappen, als: zijne almogendheid, goedheid, liefde, enz.
6. V. Wat begeert gij, als gij zegt: geheiligd zij uw naam?
- A. Dat God van ons en van alle menschen moet gekend, gediend en geëerd worden.
7. V. Welk rijk begeert gij van God?
- A. Het rijk der hemelen, hetwelk God aan zijne dienaren na dit leven beloofd heeft.
- V. Hoe velerlei is het rijk Gods?
- A. Tweederlei: het rijk Gods door de genade in onze harten, en het rijk der hemelen.
- V. Welk rijk verzoeken wij van God?
- A. Alle beide.
- V. Wat verzoeken wij door de derde vraag, *uw wil geschiede*.
- A. De hulp Gods om zijnen wil in alles te volbrengen, en ons in alles aan denzelfen te onderwerpen.

8. V. Kunnen wij Gods wil op de aarde wel zoo volbrengen als de Engelen in den Hemel doen?
- A. Niet zoo volmaakt; maar wij verzoeken hulp, om God te dienen zonder Hem te vergrammen, gelijk de Engelen doen.
9. V. Wat is het dagelijksch brood, hetgeen wij begeeren?
- A. Alles wat wij noodig hebben, als kost, kleederen, gezondheid en alle andere dingen, die het lichaam en de ziel vereischen.
- V. Waarom zegt gij *heden en dagelijksch*?
- A. Om te toonen, dat wij God dagelijks noodig hebben, en moeten bidden.
10. V. Welke zijn de schulden, die wij hebben?
- A. De zonden; om welke wij verdienen gestraft te worden.
11. V. Hoe moeten wij onze schuldenaren vergeven?
- A. Wij moeten elkander alles, wat tegen ons misdaan is, van harte vergeven, en geene straf daarvoor vorderen.
12. V. Hoe leidt God ons in bekoring?
- A. Als Hij de bekoring niet van ons weert, of als Hij ons zoodanige hulp niet verleent, door welke wij alle kwade bekoringen en aanlokselen tot de zonde wederstaan.
- V. Wat zijn bekoringen?
- A. Aanlokselen tot zonden.
- V. Kan God ons bekoren?
- A. Neen: maar Hij laat somtijds toe, dat wij bekoord worden.
- V. Wie bekoren ons het meest?
- A. De vijanden onzer ziel: de duivel, de wereld en het vleesch.
- V. Is de bekoring zonde?
- A. Het is geen kwaad bekoord te worden, als men er niet in toestemt, noch gelegenheid daartoe geeft.
- V. Welk is het beste middel om niet in bekoring te vallen?
- A. Waakt en bidt, zegt Christus, opdat gij niet in bekoring vallet.
- V. Waarin bestaat het waken?
- A. Ten eerste, dat men acht geve om de gelegenheid te schuwen; ten tweede, dat men de ledigheid vluchte, die alle kwaad leert, ten derde, dat men door een levendig geloof God altijd voor oogen hebbe.
- V. Wat moet men doen als men door bekoringen gezondigd heeft?

- A. Men moet zich verootmoedigen, zonder den moed te verliezen; God vergiffenis vragen; biechten zoodra het zijn kan, en, zich mistrouwende, beter op zich zelven letten.
- V. Wat moet men doen als men in zware bekoring is?
- A. Zich wapenen met het teeken des H. Kruises, en tot God met de Apostel roepen: Heer, help mij, ik verga.
- V. Waarom laat God ons bekoord worden, daar Hij hetzelfde kan beletten?
- A. Ten eerste, om ons te verootmoedigen en onze zwakheid te zien; ten tweede, om ons onze toevlucht te doen nemen tot Hem; ten derde, om ons te beproeven, of wij Hem waarlijk beminnen; ten vierde, tot meerdere verdiensten.
13. V. Van welk kwaad begeeren wij verlost te worden?
- A. Van alle kwaad, dat ons naar ziel en lichaam kan hinderen, en ons tijdelijk of eeuwig welvaren beletten.
- V. Is de tijdelijke tegenspoed kwaad?
- A. Het is kwaad, als het onze zaligheid hindert; en daarom vragen wij om er van verlost te worden; maar hij is voordeelig, als wij hem geduldig en ter eere Gods verdragen.
- V. Wat beduidt *Amen*?
- A. Dat wij wenschen in alle vragen verhoord te worden.

DE XVIII. LES.

Van de Groetenis des Engels.

- V. Wat is de groetenis des Engels?
- A. Een kort gebed tot de H. Maagd en Moeder Gods, Maria.
1. V. Waarom voegen wij gewoonlijk de groetenis des Engels bij het gebed des Heeren?
- A. Om door de H. Maagd onze gebeden aan God op te dragen.
2. V. Hoe luidt de Groetenis des Engels?
- A. Wees gegroet, Maria, vol van genade, de Heer is met u; gezegend zijt gij boven alle vrouwen, en gezegend is de vrucht uws lichaams, Jesus. H. Maria, Moeder Gods, bid voor ons, zondaren, nu en in het uur onzes doods. Amen.
3. V. Wie heeft de groetenis des Engels gemaakt?
- A. De Engel Gabriël, die van God gezonden was, heeft het eerste deel uitgesproken; Elisabeth, de nicht van Maria, het tweede deel; en onze Moeder, de H. Kerk, heeft het derde deel daarbij gevoegd.

- V. Waarom noemt men die de *groetenis des Engels*?
- A. Omdat de Engel Gabriël de H. Maagd daardoor heeft begroet, toen hij haar boodschapte, dat zij de Moeder van Jesus zou zijn.
- V. Welke zijn de woorden van den Engel Gabriël?
- A. Wees gegroet, Maria, vol van genade, de Heer is met u.
- V. Welke zijn de woorden van Elisabeth?
- A. Gebenedijd of gezegend zijt gij boven alle vrouwen, en gezegend is de vrucht uws lichaams.
- V. Wat heeft de H. Kerk daarbij gevoegd?
- A. H. Maria, Moeder Gods, bid voor ons, zondaren, nu en in het uur onzes doods. Amen.
- V. Tot wat einde bidden wij de Groetenis des Engels?
- A. Ten eerste, om Maria te eeren en te loven; ten tweede, om God te bedanken voor de weldaad der menschwording; ten derde, om den bijstand van de H. Maagd te verzoeken.
4. V. Waarom noemt gij de H. Maagd vol van genade?
- A. Omdat zij overvloediger genade van God ontvangen heeft dan enig ander schepsel; welke genade zij ook nooit door eenige zonde verloren, maar altijd vermeerderd heeft.
5. V. Is God meer met Maria dan met andere menschen?
- A. Ja: 1. Omdat God haar altijd op eene bijzondere wijze heeft bewaard en bijgestaan. 2. Omdat de H. Drievuldigheid in haar het werk van Christus menschwording heeft gewrocht. 3. Omdat zij nu in den hemel bij God de naaste is.
6. V. Hoe is Maria gebenedijd of gezegend boven alle vrouwen?
- A. 1. Omdat zij uit alle vrouwen alleen verkoren is om Gods Moeder te zijn. 2. Omdat zij Moeder geworden, en nochtans Maagd gebleven is. 3. Omdat zij zonder smart heeft gebaard. 4. Omdat zij in zaligheid alle vrouwen te boven gaat.
- V. Waarom wordt Maria de Moeder Gods genoemd?
- A. Omdat zij is de Moeder van Jesus, die God en mensch is.
- V. Is zij zijne Moeder volgens de goddelijke natuur?
- A. Volgens de goddelijke natuur heeft Hij geene Moeder gehad; maar daar zij Moeder is volgens de menschelijke natuur van dien persoon, die God en mensch is, zoo is zij waarlijk de Moeder van God, eenen goddelijken persoon, die ook de

menschelijke natuur heeft aangenomen, en met de goddelijke natuur vereenigd heeft in eenen en denzelfden persoon.

V. Waarom zeggen wij: *Bid voor ons, zondaren?*

A. Om haar te bewegen, tot medelijden met onze zwakheid.

V. Waarom zeggen wij *nu?*

A. Om door hare voorspraak van God te bekomen de hulp die wij gedurig noodig hebben.

V. Waarom zeggen wij: *in het uur onzes doods?*

A. Omdat wij alsdan bijzonder haren bijstand noodig hebben, om van God versterkt te worden, om een gelukkig einde te bekomen.

7. V. Welke hulp of bijstand kunnen wij van de H. Maagd verwachten?

A. Zij helpt ons in dit leven met alles, wat ons voordeelig is. Zij vertroost de zieken in hun uiterste. Zij verlicht de zieken, belet de bekoringen, en helpt ons tot de eeuwige zaligheid.

DE XIX. LES.

Van de eer en aanroeping van de H. Maagd Maria.

1. V. Waar is de H. Maagd nu?

A. Zij is met ziel en lichaam in den hemel verheven boven alle schepselen.

2. V. Is de H. Maagd in de kerken niet?

A. Neen: in de kerken zijn alleen hare beelden en gedachtenissen.

3. V. Op welke wijze helpt ons de H. Maagd?

A. Met hare verdiensten en gebeden voor ons aan God op te dragen.

4. V. Welk middel is er om door de H. Maagd hetgeen ons noodig is, te verkrijgen?

A. Haar dikwijls en godvruchtiglijk aan te roepen door het Wees gegroet en andere gebeden.

5. V. Hoe kunnen wij onze gebeden aan de H. Maagd het aangenaamste maken?

A. Als wij bij dezelve eenige goede werken voegen, om haar te eeren, als: het vasten, bezoeken van godvruchtige plaatsen, enz.

V. Is Maria onze Moeder?

A. Ja: Jesus hangende aan het kruis, heeft haar gegeven tot eene Moeder aan Joannes, en in hem aan alle geloovigen.

V. Is het goed in eene broederschap te zijn van O. L. Vrouw ?

A. Ja : als men dezelve wil onderhouden.

V. Waartoe dienen de broederschappen ?

A. Om door de vereenigde gebeden beter haren bijstand te verkrijgen.

V. Is het genoeg in eene broederschap te zijn om zeker zalig te worden ?

A. Neen : men moet ook trachten wel te leven, anders zullen ons de broederschappen weinig baten.

V. Is het eene beeld van O. L. Vrouw meer mirakelous dan het andere ?

A. Neen : geene beelden doen mirakelen of wonderwerken, maar God doet op de eene plaats meer mirakelen dan op de andere, om de groote godvruchtigheid op deze plaatsen, of om andere onbekende redenen.

V. Is het raadzaam bedevaarten te doen naar die plaatsen, waar O. L. Vrouw bijzonder geëerd wordt ?

A. Ja : als het geschiedt met geschiktheid, godvruchtigheid, en zonder gevaar van God te vergrammen.

6. V. Mishaagt aan God of aan Maria het dikwijls herhalen van sommige gebeden, hetgeen wij doen als wij den Rozekrans bidden ?

A. Geenszins : want Christus heeft ons geleerd, volhard en kloppen, om te verkrijgen hetgeen wij verzoeken.

V. Wat is de Rozekrans ?

A. Eene manier van bidden, in welke men, na het gebed des Heeren, bidt : tienmaal *Wees gegroet* ; en dit noemt men een tientje ; vijf tientjes noemt men een Rozenhoedje, en vijftien tientjes noemt men een' Rozekrans.

V. Wie heeft die manier ingesteld ?

A. De H. Dominicus ; daarna hebben de Pausen dezelve goedgekeurd, en vele aflaten vergund aan de broeders en zusters van den Rozekrans.

V. Welke is de voordeeligste manier om den Rozekrans te bidden ?

A. Als men bij ieder tientje een mysterie of geheim overweegt.

V. Welke zijn de bijzondere geheimen ?

A. Vijf blijde, vijf droevige en vijf glorieijke.

V. Welke zijn de vijf blijde geheimen ?

A. Ten eerste, de boodschap des Engels ; ten tweede, het bezoek van Elisabeth ; ten derde, de geboorte van Christus ;

ten vierde, de opdracht van Christus in den tempel; ten vijfde, de vinding van het kind Jesus in den tempel.

V. Welke zijn de droevige geheimen?

A. Ten eerste, het bloedig zweet van Christus in het hofje van Oliveten; ten tweede, de geeseling van Christus; ten derde, de krooning van Christus met doornen; ten vierde, de kruisdraging van Christus; ten vijfde, de kruisiging van Christus.

V. Welke zijn de glorierijke geheimen?

A. Ten eerste, de verrijzenis van Christus; ten tweede, de hemelvaart van Christus; ten derde, de zending van den H. Geest; ten vierde, de hemelvaart van Maria; ten vijfde, de krooning van Maria in den hemel.

7. V. Is er eenige kracht in de teekenen of koralen van den Rozekrans?

A. De koralen of teekenen hebben geene kracht, maar dienen alleen tot aandenken van het getal der gebeden, die wij aan God en aan de H. Maagd willen opdragen.

8. V. Is er superstitie of bijgeloovigheid in het getal van den Rozekrans gelegen?

A. Geenszins: het getal strekt alleen tot eene geestelijke beteekenis, en mag daarom wel verminderd of vermeerderd worden.

DERDE DEEL.

DE XX. LES.

Van de Liefde.

1. V. Welk is de voornaamste en waardigste onder alle deugden?

A. De liefde, want zonder de liefde kan geen geloof, noch hoop ter zaligheid helpen.

2. V. Wat is de liefde?

A. Eene gave van God, door welke wij God boven al, en onzen naaste als ons zelve beminnen.

V. Waarom wordt de liefde genoemd eene gave Gods?

A. Omdat zij van God wordt ingestort.

V. Wanneer?

A. In het Doopsel.

V. Waardoor wordt de liefde verloren?

A. Door iedere doodzonde.

V. Wanneer krijgen wij die weder?

A. Als wij vergiffenis krijgen door de biecht, of door een volmaakt berouw.

V. Blijft de liefde duren na dit leven?

A. Ja: in den hemel en in het vagevuur, maar niet in de hel.

V. Wie moeten wij beminnen?

A. God boven al, en onzen naaste gelijk ons zelve.

V. Moeten wij ons zelve beminnen?

A. Ja: want de liefde begint van zich zelve.

V. Is er een gebod van God te beminnen?

A. Ja: het eerste en noodzakelijkste gebod.

3. V. Om welke beweegreden moeten wij God beminnen?

A. Om God zelve, dat is, om zijne goedheid, barmhartigheid, liefde tot ons, en om alle andere volmaakt-heden, met welke Hij alle goed te boven gaat.

4. V. Wat is God bovenal beminnen?

A. Zoo beminnen, dat wij liever alles, zelfs ons leven willen verliezen, dan God met eene zonde te vergrammen.

5. V. Hoe moeten wij onzen naaste beminnen?

A. Gelijk ons zelve.

6. V. Wat is onzen naaste als ons zelve beminnen?

A. Zoo beminnen, dat wij hem geen kwaad doen of willen doen, hetgeen wij zelve niet willen lijden, en hem het goed zoeken te bewijzen, hetgeen wij aan ons zelve wenschen.

V. Uit welk inzicht moeten wij onzen naaste beminnen?

A. Om God, dat is, dat wij wenschen, dat God van ons en alle menschen zou gediend, en eeuwig geloofd worden.

7. V. Wie zijn onze naasten?

A. Alle redelijke schepselen, die met ons aan de eeuwige zaligheid deelachtig kunnen worden.

V. Hoe verwekt men eene akte of oefening van liefde?

A. Mijn Heer en mijn God, ik bemin U bovenal uit geheel mijn hart, omdat Gij het opperste goed en alle liefde waardig zijt: ik bemin mijnen evennaaste gelijk mij zelve om U. In deze liefde wil ik leven en sterven.

8. V. Wat is het kort begrip van alles, wat wij doen moeten, om de liefde te onderhouden?

A. De wet Gods in tien geboden verdeeld.

9. V. Wie heeft de tien geboden gegeven?

A. God zelf heeft die, van het begin der wereld, in de harten der menschen gedrukt, Daarna heeft Hij die in twee steenen tafelen geschreven, aan Mozes overgegeven, en Christus heeft die in het nieuwe Testament vernieuwd.

V. Wat stond op de eerste tafel?

A. De drie eerste geboden, die onze plichten ten opzichte van God voorschrijven.

V. Wat staat op de tweede tafel?

A. De zeven laatste geboden, die onze plichten ten opzichte van ons zelve en onzen naaste voorschrijven.

V. Waartoe was die geschreven wet noodig, aangezien die geboden geprent waren in de harten der menschen?

A. Omdat de wereld zoo bedorven was, dat bijna alle menschen hunne plichten vergeten hadden.

V. Is de geschrevene wet ook voor de Christenen?

A. De tien geboden zijn door Christus vernieuwd voor de Christenen, maar de andere wetten zijn afgeschaft.

V. Is er geen verschil tusschen de tien geboden der Joden en de onze?

A. Alleen dit dat de Sabbatdag is veranderd in den Zondag.

V. Wie moeten de tien geboden onderhouden?

A. Alle menschen, en die er een overtreedt, overtreedt de wet.

V. Welk loon is er voor hen, die de geboden onderhouden.

A. Het tijdelijke en eeuwige loon.

V. Welke straf voor de overtreders?

A. De eeuwige en ook dikwijls de tijdelijke straf.

V. Kunnen wij ook de geboden Gods onderhouden?

A. Ja, door de genade Gods, welke ons niet ontbrekt; want gelijk de H. Augustinus zegt: God gebiedt ons niets, dat onmogelijk is; Hij wil dat wij doen hetgeen wij kunnen, en vragen hetgeen wij niet kunnen.

V. Hoe lang moeten wij de geboden onderhouden?

A. Zoolang wij leven, want wie tot het einde zal volharden, zal zalig zijn.

10. V. Zeg de tien geboden Gods.

A. 1. Ik ben de Heer, uw God. Gij zult geene vreemde goden voor mijne oogen hebben. Gij zult u geen ge-

- smeden beeld of gelijkenis maken. Gij zult die niet aanbidden of godsdienst aandoen.
2. Gij zult den naam van den Heer, uwen God, niet ijdelijk gebruiken.
  3. Weest indachtig, dat gij den Sabbatdag heiligt.
  4. Eert uwen vader en uwe moeder, opdat gij lang moget leven op de aarde.
  5. Gij zult niet doodslaan.
  6. Gij zult geen overspel bedrijven.
  7. Gij zult niet stelen.
  8. Gij zult tegen uwen naaste geene valsche getuigenis spreken.
  9. Gij zult uws naasten huisvrouw niet begeeren.
  10. Gij zult zijn huis niet begeeren, noch zijn land, noch zijn dienstknecht, noch zijne dienstmaagd, noch zijnen os, noch zijnen ezel, noch iets van alles, wat hem toebehoort.

DE XXI. LES.

Van het eerste gebod.

- V. Wat is het eerste Gebod ?
- A. *Bovenal bemín eenen God.*
- I. V. Wat wordt ons in het eerste gebod bevolen ?
- A. Dat wij éénen God alleen moeten erkennen, aanroepen en dienen.
- V. Wat beteekent éénen God alleen te erkennen.
- A. Dat wij buiten den éénen, waren God niets voor God zullen erkennen.
- V. Wat is God aanroepen of bidden ?
- A. Hem erkennen als Opperheer en Gever van alles, met onderwerping van ons eigen zelveu.
- V. Hoe velerlei is de aanbidding ?
- A. Tweederlei de inwendige en de uitwendige.
- V. Welke zijn wij God schuldig ?
- A. Beide: omdat wij naar ziel en lichaam van God afhangen.
- V. Waartoe dient de uitwendige aanbidding ?
- A. Om ons lichaam aan God te onderwerpen, en ons tot de inwendige aanbidding op te wekken.
- V. Welke is de uitwendige aanbidding ?
- A. De offerande.
- V. Wat is de offerande ?

- A. Eene uitwendige toeheiliging, welke men aan God doet om Hem te erkennen als de opperste Heer van alles.
- V. Wat droeg men in de oude wet tot offerande op?
- A. Ossen, koeien, kalveren, schapen en andere dieren en vruchten.
- V. Mag men die nog tot offerande opdragen?
- A. Neen: want die oude offeranden beteekenden, dat Christus voor ons zijn bloed zou vergieten, en dit voltrokken zijnde, wordt er niet meer geofferd dan de ontbloedige offerande der H. Mis.
- V. Door welke deugden kan men God het best dienen?
- A. Door alle deugden, maar voornamelijk door de goddelijke deugden, Geloof, Hoop en Liefde.
- V. Wanneer moet men die deugden oefenen?
- A. Ten eerste, als men gekomen is tot de jaren van verstand; ten tweede, op het einde van ons leven; ten derde, als men eenige bekoringen tegen diezelfde deugden gevoelt; ten vierde, als men de H.H. Sacramenten gaat ontvangen; ten vijfde, dikwijls in ons leven.
- V. Hoe dikwijls moet men die oefeningen verwekken?
- A. De tijd is niet bepaald: maar het is raadzaam dit alle dagen te doen.
- V. Wat wordt ons nog belast in het eerste gebod?
- A. Dat wij onze werken richten en doen tot Gods eer; hetzij gij eet, hetzij gij driukt, of iets anders doet, doe alles ter eere Gods, zegt de Apostel Paulus.
2. V. Welke zonden geschieden er tegen het eerste gebod?
- A. Alle afgoderij, bijgeloovigheid, tooverij, ketterij en alle andere ongeloovigheid; wanhoop en haat tegen God.
3. V. Wat zijn afgoden?
- A. Beelden of andere dingen, die voor Goden gehouden worden, schoon zij maar schepselen zijn.
4. V. Wat kwaad doen de tooveraars?
- A. Zij nemen in plaats van God den duivel tot hunnen heer, aan wien zij zich verbonden hebben.
5. V. Mogen wij wel bij tovenaars of waarzeggers te raden gaan?
- A. Geenszins; want dit zou zijn, van God afwijken en tot den duivel overgaan, dewijl zij van den duivel weten, hetgeen zij zeggen.

6. V. Wat is superstitie of bijgeloovigheid ?
- A. Een goddeloos gebruik van eenige woorden of teekenen tot zeker werk, waartoe dezelve geene kracht hebben, noch van de natuur, noch van God, noch uit de instelling der H. Kerk.
7. V. Is het gebruik der *Agnus Dei*, der gewijde kaarsen, palm, asch of vruchten, ook bijgeloovigheid ?
- A. Geenszins, want deze dingen hebben kracht uit het gebed, hetwelk volgens de instelling der H. Kerk over dezelve gesproken is.
- V. Is het bijgeloovigheid in de kaart of in de koffie te zien, om iets te ontdekken, wat onbekend is ?
- A. Ja: en groote zonden voor die het doen, en die het vragen want wijl deze dingen geene kracht hebben, noch van God, noch van de natuur, noch van de H. Kerk, zoo moet de duivel daar tussehen komen.
- V. Wie zondigen tegen het geloof ?
- A. Ten eerste, die vrijwillig twijfelen aan eenig punt des geloofs; ten tweede, die boeken tegen het geloof lezen, verkoopen of leenen; ten derde, die omgaan met personen, die het geloof verachten en bespotten; ten vierde, die langen tijd verzuimen de oefeningen van geloof, hoop en liefde te verwekken, ten vijfde die door hunne schuld niet weten wat noodig is te weten.
- V. Wat moet men doen, als ons eenige twijfel invalt tegen het geloof ?
- A. Men moet eene oefening van geloof verwekken.
- V. Wat moet men doen, als men hoort spreken tegen de Godsdienst ?
- A. Men moet zijn misnoegen toonen, en dat gezelschap vluchten.
- V. Eeren wij God door eene oefening van geloof ?
- A. Ja: wij erkennen Hem daardoor voor de eeuwige waarheid die niet kan liegen; noch bedriegen, noch bedrogen worden.
- V. Hoe eeren wij Hem door eene oefening van hoop ?
- A. Omdat wij Hem daardoor erkennen voor den Gever van alle goed, en voor oneindig barmhartig, die onze zwakheid kent en bereid is ons te helpen.
8. V. Hoe zondigen de kettters tegen het eerste gebod ?
- A. Met niet te gelooven, hetgeen God door zijne Kerk voorstelt maken zij God loochenachtig en loochenen Hem aldus.
9. V. Hoe moeten wij ons ten opzichte van de kettters gedragen ?

- V. Wij moeten hunnen omgang, bijzonder in kerkelijke en geestelijke zaken, altijd zorgvuldig mijden.
-

DE XXII. LES.

Van de H. Beelden en Reliquiën.

1. V. Strijdt het tegen Gods eer, dat wij de Heiligen eeren of aanroepen?
A. Neen: want wij eeren de Heiligen niet als Goden, maar als vrienden en dienaars van den waren God.
2. V. Welk onderscheid is er tusschen de gebeden, die wij tot God, en die wij tot de Heiligen doen?
A. Dat wij, als wij God aanbidden, Hem belijden onzen Opperheer en de fontein van alle goed te zijn, en daarom begeeren wij, dat Hij ons geve, wat wij verzoeken; maar de Heiligen erkennen wij alleen als vrienden en voorsprekers, die God met ons en voor ons bidden.
3. V. Hoe weten de Heiligen, wat wij verzoeken en tot hunne eer doen?
A. Zij weten dit door God, en zien het klaar in het goddelijke wezen.
- V. Welke dienst is de Heiligen het aangenaamst?
A. Het navolgen hunner deugden.
- V. Wat beweegt de Heiligen voor ons te bidden?
A. Hunne groote liefde tot ons, om onze zaligheid.
- V. Kunnen de Heiligen ons helpen?
A. Ja, want zij zijn groote vrienden van God, en vermogen veel bij Hem.
4. V. Zondigen de Katholieken tegen het eerste gebod, met het maken der beelden?
A. Neen: want zij maken de beelden alleen, om aan God en zijne Heiligen te denken.
5. V. Is het kwaad, als wij voor de beelden knielen, licht aansteken of bidden?
A. Neen: want wij bewijzen deze eer niet aan de beelden, maar aan God of zijne Heiligen, die wij ons voorstellen op het aanzien der beelden.
6. V. Welk voordeel geven de beelden?
A. Zij ververschen ons geheugen, en maken ons indachtig hetgeen wij dienen te weten; zij vertoonen ons het leven

der Heiligen, en op hoedanige wijs zij tot de zaligheid zijn gekomen; zij ontvonken in ons de liefde tot God en tot zijne Heiligen; zij dienen om ons met aandacht te doen bidden.

7. V. Wat verstaat gij door de Reliquiën of overblijfselen der Heiligen?

A. De lichamen, beenderen, kleederen, en alles, wat de heilige menschen ons hebben nagelaten, als zij van hier gescheiden zijn.

8. V. Waarom eeren wij de Reliquiën of overblijfselen der Heiligen?

A. Ten eerste, omdat zij de panden en gedenkteeken zijn, die onze goede en groote vrienden ons hebben nagelaten. Ten tweede, omdat de lichamen tempels van den H. Geest zijn geweest. Ten derde, omdat zij werktuigen van allerlei deugden zijn geweest. Ten vierde, omdat zij eens verheerlijkt zullen worden bij God.

V. Mag men alle Reliquiën eeren?

A. Ja, als zij in de Kerk voor ware Reliquiën erkend zijn.

V. Is er eenige kracht in de Reliquiën der Heiligen?

A. God heeft dikwijls mirakelen gedaan door de H. Reliquiën: De beenderen van Elisëus verwekten eenen doode; te Milaan werd eene blinde genezen door de Reliquiën van de H. Gervatius en Protasius. De H. Augustinus verhaalt, dat eene blinde vrouw haar gezicht wederkreeg door de Reliquiën van den H. Stephanus.

DE XXIII. LES.

Van het tweede gebod.

V. Welk is het tweede gebod?

A. *Gij zult den naam van den Heer, uwen God, niet ijdel gebruiken. IJdelijk zweert, noch spot.*

V. Wat verstaat gij door den naam Gods?

A. God zelve, en alle goddelijke volmaaktheden en eigenschappen?

V. Wantoe zijn wij verplicht door het tweede gebod?

A. Tot eene hoogachting en eerbied voor den naam Gods.

1. V. Wat verbiedt God door het tweede gebod?

A. Alle oneer, die zijnen goddelijken naam wordt aan-

gedaan, met lasteren, lichtvaardig zweren, en breken der beloften.

2. V. Hoe geschiedt de godslastering?

A. Als men aan God of aan zijne Heiligen iets toeschrijft, dat tegen hunne eer is, of als men iets, dat hun toekomt, van hen loochent, of bespottelijk van hen spreekt.

V. Is blasphemie of godslastering zonde?

A. Ja, en groote zonde, die God dikwijls zichtbaar straft.

V. Waarmede werd de godslastering in de oude wet gestraft?

A. De godslasteraars moesten met steenen dood geworpen worden.

V. Is het God lasteren, als men de vloeken niet verstaat?

A. Ja: het is genoeg, dat men die woorden spreekt, die men weet, of moet en kan weten, dat het godslasteringen zijn.

V. Is het kwaad als men uit gewoonte vloekt?

A. Ja: en die gewoonte is zelfs doodzonde, zoo lang men zijn best niet doet om die af te wennen.

V. Hoe moet hij zich beschuldigen, die de gewoonte heeft van vloeken of zweren?

A. Hij moet zeggen welke vloeken hij uitgesproken heeft, en hoe dikwijls, hoe lang die gewoonte geduurd heeft, en welke middelen hij gebruikt heeft om die te overwinnen.

3. V. Wat is eed doen of zweren?

A. Het is God, of iets, dat God bijzonder aangaat, tot getuige nemen van hetgeen men zegt.

4. V. Is het altijd kwaad en verboden een' eed te doen?

A. Neen: het is goed als de eed gedaan wordt met goed oordeel, rechtvaardigheid en waarheid, doch het is zonde, als er eene van deze voorwaarden aan ontbreekt.

5. V. Wie zweren met goed oordeel?

A. Die niet zweren dan uit noodzakelijkheid en om wet-tige reden.

6. V. Wie zweren zonder rechtvaardigheid?

A. Die met een eed iets, dat kwaad en verboden is, beloven, en deze eed mag niet gehouden worden.

7. V. Wie zweren zonder waarheid?

A. Die iets met een eed bevestigen, dat zij zeker weten of meenen valsch te zijn, of waaraan zij twifelen.

8. V. Is het ook goed en deugdelijk, aan God of aan zijne Heiligen iets beloven?

- A. Ja: als hetgeen wij beloven, goed in zich zelve is, en als wij den wil hebben om het te volbrengen.
- V. Wat verstaat gij door eene belofte, die in zich zelve goed is?
- A. Zulke belofte, waardoor men zich aan God of aan zijne Heiligen tot een zeker goed werk wil verbinden.
- V. Wat wordt er vereischt, opdat zulke belofte verbindt?
- A. Ten eerste, dat men ze vrijwillig doe, met opzicht van zich te verbinden; ten tweede, dat hetgeen men belooft, beter is te doen, dan niet te doen.
- V. Als men voorneemt goed te doen, is het dan ook belofte?
- A. Neen, tenzij men den wil heeft van zich te verbinden.
- V. Als men belofte gedaan heeft, moet men die volbrengen?
- A. Ja, anders zondigt men tegen het tweede gebod.
- V. Hoe velerlei beloften zijn er?
- A. Tweederlei: de plechtige belofte in de Religie, welke men professie noemt, en de enkele belofte.
- V. Wat beloven de kloosterlingen in hunne professie?
- A. Zuiverheid, armoede en gehoorzaamheid tot den dood toe.
- V. Wat noemt men enkele beloften?
- A. Die geschieden buiten de Religieuse professie.
- V. Wie kan iemand ontslaan van belofte van professie?
- A. Niemand dan de Paus, om de grootste reden.
- V. Wie kan ontslaan van enkele belofte?
- A. Er zijn er ook eenige aan den Paus behouden, te weten: de belofte van eeuwige zuiverheid, van het klooster-leven aan te nemen, van te bezoeken St. Jacobus van Compostella, de graven van de HH. Petrus en Paulus te Rome, en van naar Jeruzalem of het Heilig land te gaan: de andere enkele beloften kunnen door de Bisschoppen afgenomen en veranderd worden in andere goede werken.

DE XXIV. LES.

Van het derde en vierde gebod.

- V. Welk is het derde gebod?
- A. *Weest gedachtig, dat gij den Sabbatdag heiligt.*
- V. Wat beteekent Sabbatdag?
- A. Rustdag.
- V. Wie heeft die ingesteld?
- A. God zelf, tot gedachtenis van de schepping der wereld, die, dezelve in zes dagen voltrokken hebbende, den zevenden dag gerust heeft.

- V. Moeten de Christenen ook den Sabbatdag vieren ?
- A. Ja: maar deze is voor hen veranderd in den Zondag, gedachtenis van de verrijzenis van Christus.
- V. Wie heeft die verandering gedaan ?
- A. De Apostelen.
- V. Moeten wij nog andere dagen heiligen dan de Zondagen ?
- A. Het goddelijk gebod spreekt maar alleen van den zevenden dag te heiligen; maar volgens het gebod van de H. Kerk, moet men de feestdagen, door haar ingesteld op dezelfde wijze vieren.
1. V. Welke dagen moeten wij vieren ?
- A. Alle Zon- en Feestdagen, die door de H. Kerk zijn ingesteld.
2. V. Wat moeten wij doen om die dagen te vieren ?
- A. Wij moeten alle werken, die op zulke dagen verboden zijn, staken en ons tot godsdienstigheid begeven.
3. V. Welke werken zijn voornamelijk op die dagen verboden ?
- A. Alle slafelijke werken en ambachten, als ook het drijven van koophandel en processen, tenzij de nood het anders vereischte.
4. V. Wat moeten wij doen op de dagen, die wij verplicht zijn te vieren ?
- A. Wij moeten ten minste Mis hooren en behooren ook de predikatiën, christelijke leeringen en andere kerkelijke diensten bij te wonen.
5. V. Wie verstaan wij in het vierde gebod door vader en moeder ?
- A. Onze ouders en alle oversten, zoo geestelijke als wereldlijke.
6. V. Wat zijn wij aan onze ouders verschuldigd ?
- A. In- en uitwendige eerbiedigheid, gehoorzaamheid en bijstand.
- V. Wat verstaat gij door de inwendige eer ?
- A. De liefde en hoogachting in het hart.
- V. Waarin bestaat de liefde der kinderen tot hunne ouders ?
- A. Dat zij hunne ouders alle goed wenschen naar ziel en lichaam.
- V. Waarin bestaat de hoogachting, die zij hun schuldig zijn ?
- A. Dat zij hunne ouders aanzien en erkennen, als personen, aan wie zij, naast God, het meest schuldig en verplicht zijn.
- V. Welke is de uitwendige eer of eerbiedigheid ?

- A. Een uitwendig bewijs met woorden en werken van de inwendige liefde en hoogachting.
7. V. Moeten wij alles doen wat onze ouders ons gebieden?
- A. Ja, als hetgeen zij gebieden, in zich zelf niet kwaad is, en tegen Gods wet niet strijdt.
- V. Waarin bestaat de behulpzaamheid?
- A. Dat men, zoo veel men kan, zijne ouders helpe naar ziel en lichaam, bijzonder als zij in nood zijn.
- V. Hoe kunnen wij hen best helpen naar de ziel?
- A. Met voor hen te bidden, en goede werken voor hen te doen, bijzonder na hunnen dood.
- V. Wat verbiedt het vierde gebod?
- A. Alle versmading, oneerbiedigheid, ongehoorzaamheid jegens zijne ouders, en onbehelpzaamheid in nood.
- V. Wie zondigen tegen de liefde tot de ouders?
- A. Die hunne ouders spijtig aanspreken, bedroeven, haten, kwaad of den dood wenschen, hetgeen eene gruwzame zonde is.
- V. Wie zondigen tegen de hoogachting en eerbiedigheid tot de ouders?
- A. Die met woorden of werken hunne ouders minachten, beschimpen en bespotten.
- V. Is het meer kwaad zijne ouders te bespotten dan eenige andere menschen?
- A. Ja: want de Wijze-man zegt, dat de raven uitpikken het oog, dat zijnen vader beschimpt.
- V. Wie zondigen tegen de behulpzaamheid?
- A. Die hunne ouders in nood laten, als zij hen kunnen helpen, en die voor hen niet bidden, hetzij in hun leven of na hunnen dood.
8. V. Wat heeft God beloofd aan de kinderen, die hunne ouders eeren?
- A. Een lang en gelukkig leven, en hierna het eeuwige leven.
9. V. Waarom moeten wij onze ouders eeren?
- A. Omdat ons naast God van hen alle goed voortkomt, en zij ons in Gods plaats bestieren.

DE XXV. LES.

Van het vijfde, zesde en negende gebod.

- V. Welke is het vijfde gebod?
- A. *Gij zult niet doodslaan met wil of werken.*

1. V. Wat verbiedt het vijfde gebod?
  - A. Het verbiedt zich zelven, of eenige andere menschen zonder wettige macht en reden te dooden, te kwetsen, merkelijk te hinderen of daartoe raad of hulp te verleenen.
  - V. Misdoen zij tegen het vijfde gebod, die door drank, overdaad of gramschap hun leven verkorten?
    - A. Ja, want zij dooden zich vóór den tijd.
    - V. Is het door het vijfde gebod ook verboden te vechten?
      - A. Ja, alle gevecht en krakeel is daardoor verboden, als hinderlijk aan den naaste.
      - V. Is het nooit toegelaten iemand te kwetsen of te dooden?
        - A. Ja, in het recht en in eenen rechtvaardigen oorlog; ook mag een lidmaat afgezet worden om het leven te behouden.
  2. V. Zondigen wij tegen het vijfde gebod, als wij met de daad iemand hinderen?
    - A. Ja: zelfs ook, als wij iemand vervloeken, kwaad toewenschen, en gramschap, haat of nijd in het hart toedragen.
    - V. Is het kwaad zich zelven kwaad te wenschen?
      - A. Ja, want de liefde moet van ons zelven beginnen.
      - V. Hoe moet hij, die haat tegen iemand gehad heeft, dit biechten?
        - A. Ten eerste, hij moet zeggen of het personen waren, die hij bijzonder moest beminnen, als ouders, broeders, zusters, oversten en naastbestaanden; ten tweede, hoe lang hij dien haat gedragen heeft; ten derde, of hij dien haat nu geheel afgelegd heeft.
        - V. Hoe misdoet men nog tegen het vijfde gebod?
          - A. Met de ziel van den naasten te kwetsen of te dooden bij voorbeeld, door kwaad voorbeeld, ergernis, enz.
          - V. Wat is ergernis?
            - A. Een woord of werk, dat niet goed is; en onzen naaste gelegenheid geeft tot zonde.
            - V. Is ergernis zonde?
              - A. Ja, en groote zonde, als zij tot groote zonde aanleiding geeft.
      3. V. Wat leert ons Christus aan onze vijanden te doen?
        - A. Hij leert ons alle ongelijk te vergeven, voor onze vijanden te bidden, en ook het kwaad met goed te loonen.
      4. V. Is het grooter kwaad geestelijke dan wereldlijke personen te slaan of te kwetsen?
        - A. Ja, want zij die dit doen vervallen boven de zonde, die zij begaan, nog in den kerkelijken ban.

V. Welke is het zesde gebod?

A. *Gij zult geen overspel doen.*

5. V. Wat verbiedt het zesde gebod?

A. Overspel, onkuischheid, alle oneerbare aanrakingen, op welke wijs, en onder welke personen dezelve ook zouden geschieden, oneerbare woorden, gezangen en het gebruik van ontstichtende boeken en beelden.

V. Mag men de zonde van onzuiverheid door schaamte in de biecht achterlaten of bewimpelen?

A. Neen: over hetgeen men niet beschaamd is geweest te bedrijven, mag men niet beschaamd zijn op de eerbaarste wijze te biechten.

V. Is het genoeg te biechten, dat men onzuiverheid gedaan heeft?

A. Neen: men moet er ook bijvoegen of men daarvan gewoonte heeft, of men voornemens is de gelegenheden te schuwen, en verdere omstandigheden, die de zonde merklijk veranderen of bezwaren.

V. Welke zijn de gewone gelegenheden, die tot die zonde aanleiding geven?

A. Al te los omgaan met ongelijke personen, danspartijen en bals, tooneelspelen, overdaad in spijs en drank, ledigheid, lezen van kwade boeken, aanzien van ontstichtende schilderijen, prenten, enz.

V. Waartoe verplicht ons het zesde gebod?

A. Tot eene groote zorg om de eerbaarheid en zuiverheid te bewaren.

V. Welke zijn de beste middelen om die te bewaren?

A. Ten eerste, het gebod; ten tweede, de godvruchtigheid en toevlucht tot de allerheiligste Maagd Maria; ten derde, dikwijls de H. Sacramenten te ontvangen; ten vierde, de matigheid; ten vijfde, het vluchten der gelegenheden en ledigheid.

V. Welk is het negende gebod?

A. *Gij zult de vrouw van uwen naaste niet begeeren.*

6. V. Wie zondigen tegen het negende gebod?

A. Die den wil hebben om onkuischheid te doen, of die vrijwillig behagen scheppen in onkuische gedachten.

7. V. Welk middel is er tegen de onkuischheid?

A. Ten eerste, het lichaam van overdaad te onthouden;

ten tweede, het gezelschap van ongelijke personen te mijden; ten derde, de goddelijke tegenwoordigheid te gedenken; ten vierde, dikwijls te biechten gaan en den raad zijns biechtvaders te volgen.

8. V. Hoe moet degene, die onkuisheid bedreven heeft, deze zonden biechten?
 A. Hij moet met eerbare woorden verklaren, op welke wijs hij door onkuisheid gezondigd heeft.

DE XXVI. LES.

Van het zevende, achtste en tiende gebod.

V. Welk is het zevende gebod?

A. *Gij zult niet stelen. Steelt niet, al zijt gij in nood.*

1. V. Wat verbiedt het zevende en tiende gebod?

A. Alle onrechtvaardigheid en ongelijk, waardoor wij onzen naasten beschadigen, of willen benadeelen, in zijne tijdelijke goederen.

2. V. Noem eenige zonden, die tegen de rechtvaardigheid strijden?

A. Iemands goed stelen, of helpen stelen; gestolen goed koopen of bewaren; een arbeidsman zijn loon onthouden; in processen of koophandel bedrog of valsheid plegen.

V. Is stelen doodzonde?

A. Ja: als men iets merklijks neemt of wil nemen, ook als men iemand groote schade doet of wil doen.

V. Is het zonde iets te nemen van zijne ouders?

A. Ja: als het tegen dank en buiten weet is.

V. Is het stelen, den tijd van leeren te verkwisten?

A. Ja: voor zooveel men het geld verkwist, dat daarvoor gegeven wordt.

V. Is het stelen, valsche maten of gewichten te gebruiken?

A. Ja: het is groote zonde, als men daardoor groote winst doet, of wil doen.

V. Mag men zoo duur verkoopen, en zoo goedkoop koopen als men kan?

A. Neen, men mag niet verkoopen boven den hoogsten rechtvaardigen prijs, noch koopen onder den minsten prijs.

3. V. Zondigen wij tegen het zevende gebod met geld te leenen?

- A. Ja, als wij voor het leenen alleen meer eischen dan wij geleend hebben, want dit is woeker.
4. V. Is het zonde geestelijke dingen te koopen of te verkoopen?
- A. Ja; als wij daarvoor geld, voor zooveel zij geestelijk zijn, ontvangen of eischen, en dit is Simonie.
- V. Is het genoeg de zonden van dieverij te biechten?
- A. Neen, men is ook verplicht wedergeving te doen aan diegenen, welke men ten onrechte benadeeld heeft, of aan hunne erfgenamen.
- V. Welk is het achtste gebod?
- A. *Gij zult tegen uwen naaste geene valsche getuigenis geven.*
5. V. Wat verbiedt het achtste gebod?
- A. Alle ongelijk, door hetwelk wij onzen naaste in of buiten het recht met woorden hinderen.
6. V. Hoe zondigen wij in het recht tegen het achtste gebod?
- A. Als wij de waarheid verzwijgen, of de valscheid voorstaan of bevestigen.
7. V. Hoe zondigen wij voornamelijk buiten het recht tegen het achtste gebod?
- A. Als wij van iemand enig groot kwaad, hetgeen valsch of onbekend is, zeggen, of ook, als wij van iemand zonder goede reden, kwaad vermoeden hebben, of een kwaad oordeel strijken.
- V. Wat is achterklap?
- A. Eene onrechtvaardige bekladding of vermindering van iemands goeden naam in de afwezigheid.
- V. Is het geen kwaad iemands goeden naam te schenden in zijne tegenwoordigheid?
- A. Ja, en zelfs grooter kwaad dan in zijne afwezigheid.
- V. Is achterklap zonde?
- A. Ja, en groote zonde, als men de eer zijns naasten merklijk hindert.
- V. Is het zonde van iemand kwaad te zeggen als het waar is?
- A. Ja, zoolang het niet openbaar is.
- V. Op hoeveel wijzen kan achterklap geschieden;
- A. Op acht wijzen: ten eerste, met kwaad te zeggen, dat valsch is; ten tweede, met kwaad, dat waar is, te vergrooten; ten derde, met hetzelfde bekend te maken, als het onbekend is; ten vierde, met iets dat geen kwaad is in kwaad te verkeer-

- ren; ten vijfde, met iemands goede hoedanigheden te loochenen; ten zesde, met dezelve te verkleinen; ten zevenden, met dezelve te verzwijgen; ten achtste, met ze flauw te prijzen.
- V. Als men achterklap gesproken heeft hoe moet men die biechten?
- A. Ten eerste, zeggen welk kwaad men gezegd heeft, en of het waar of valsch is; ten tweede, van hoeveel en welke personen, geestelijke en wereldlijke; ten derde, aan hoeveel personen.
- V. Is het genoeg de achterklap te biechten?
- A. Neen; men is ook verplicht, zoo goed men kan, de eer te herstellen, die men gekrenkt heeft, als ook de schade te vergelden, die daardoor geschiedt is, aan hem of aan zijne erfgenamen.
- V. Is het kwaad achterklap te hooren?
- A. Ja: als men die wetens en willens aanhoort.
- V. Moet men dan ook restitutie doen?
- A. Ja: als men invloed en schuld heeft in den achterklap; ook als men van ambtswege verplicht is dien te beletten.
- V. Wat is kwaad vermoeden of suspectie?
- A. Als men zonder genoegzame reden achterdenken heeft van iemands deugd, en kwaad denkt, dat misschien niet waar is.
- V. Wat is een vermetel en lichtvaardig oordeel?
- A. Als men zonder genoegzame reden van iemand kwaad oordeelt.
- V. Wanneer is dit beide zonde?
- A. Als het vrijwillig is en zonder genoegzame reden.
8. V. Is leugentaal zonde?
- A. Ja, en ook doodzonde, wanneer door de leugentaal onze naaste merkelyk benadeeld wordt.
9. V. Wat moet hij doen, die iemand in zijn goed of eer beschadigd heeft?
- A. Hij moet die schade aan hem of aan zijne erfgenamen, zoo het best kan, vergoeden.

DE XXVII. LES.

Van de twee eerste geboden der H. Kerk.

1. V. Hoeveel geboden der H. Kerk zijn er?
- A. Voornamelyk vijf,
2. V. Zegt de vijf geboden der H. Kerk?
- A. 1. De geboden heilige dagen zult gij vieren.
2. Dan ook Mis hooren met goede manieren.
3. Geene geboden vastendagen zult gij breken.

4. Gij zult uwen priester, ten minste eens 's jaars, uwe biecht spreken.
5. En nutten omtrent Paschen het lichaam des Heeren.
3. V. Wie heeft de geboden der H. Kerk ingesteld?
- A. De oversten der H. Kerk, die ook den Sabbatdag in den Zondag veranderd hebben.
4. V. Zijn wij verplicht de geboden der H. Kerk te onderhouden?
- A. Ja, zoowel als de goddelijke geboden, dewijl zij ons gegeven zijn van degenen, die ons van Gods wege bestieren.
5. V. Tot welk einde zijn de feestdagen ingesteld?
- A. Ten einde wij op die dagen eenige bijzondere weldaden, die op dezelve zijn bewezen, zouden overwegen, en God daar voor te bedanken. Ook om de deugden der Heiligen des te beter na te volgen, en hunne voorspraak te verzoeken.
- V. Welk is het eerste gebod der H. Kerk?
- A. *De gebodene heilige dagen zult gij vieren.*
- V. Wat moeten wij doen om de Feestdagen te vieren?
- A. Ophouden van alle slafelijke werken en ons begeven tot godsdienstigheid.
- V. Wat gebiedt het tweede gebod der H. Kerk?
- A. Dat wij alle Zon- en Feestdagen moeten Mis hooren.
- V. Wie zijn daartoe verplicht?
- A. Alle geloovigen, die gekomen zijn tot de jaren van verstand, en door ziekten of andere groote redenen niet belet zijn.
6. V. Hoe moeten wij Mis hooren?
- A. Met groote eerbiedigheid en aandacht.
- V. Wat is Mishooren met eerbiedigheid?
- A. Dat men inwendig toont de hoogachting, die men heeft voor dat aanbiddelijk geheim, in hetwelk de Engelen zelve tegenwoordig zijn met eene heilige vrees.
- V. Waarom moet men zulke hoogachting bewijzen?
- A. Omdat daar opgeofferd wordt het eigen vleesch en bloed van Christus.
- V. Wat is Mis hooren met aandachtigheid?
- A. Dat men zijn inzicht vereenige met dat van den Priester, en naarstig lette op de voornaamste deelen van de Mis.
- V. Welke zijn de voornaamste deelen?
- A. De offerande, de Consecratie en de Nutting, om aldus met den priester het H. Misoffer op te dragen, te aan-

bidden en deelachtig te zijn aan hetzelfde door eene geestelijke Communie.

V. Wat is eene geestelijke Communie ?

A. Eene heilige drift om de H. Communie te ontvangen, ten minste met het hart, als men die niet kan ontvangen met den mond.

7. V. Is het genoeg een gedeelte der Mis te hooren ?

A. Wij zijn verplicht de geheele Mis te hooren, en geen merkelyk deel achter te laten.

V. Welke gebeden moeten wij bidden in de Mis ?

A. Dat is onverschillig, als men zich maar met God bezig houdt, en aandachtig is op de drie deelen.

V. Is het zonde om onder de Mis verstrooid te zijn ?

A. Het is geen kwaad als dit zonder onze schuld geschiedt; maar als het vrijwillig is, of door onze schuld, bijvoorbeeld met rond te zien, wie er uit of ingaat, dan is het zonde, groot of klein, naar dat de schuld of tijd groot of klein is.

DE XXVIII. LES.

Van het derde, vierde en vijfde gebod der H. Kerk.

V. Welk is het derde gebod der H. Kerk ?

A. *Geene geboden vastendagen zult gij breken.*

1. V. Wat is vasten ?

A. Vasten is zich onthouden van sommige spijzen, die verboden zijn, en maar eens op eenen dag zijn nooddrift te nemen.

V. Wie heeft de vastendagen ingesteld ?

A. De H. Kerk; het vasten in de wijding der Priesters is door de Apostelen zelve onderhouden geweest; de veertigdaagsche vasten is ook van de tijden der Apostelen; de andere vastendagen zijn daarna om verscheidene redenen ingesteld.

V. Wat wordt door dit derde gebod geboden ?

A. Dat alle Christenen moeten vasten op die dagen, die door de H. Kerk daartoe ingesteld zijn.

V. Welke spijzen zijn op die vastendagen verboden ?

A. Op gemeene vastendagen wordt verboden het vleesch, het vleeschnat en vet; in de veertigdaagsche vaste wordt ook verboden het zuivel en eieren, tenzij daartoe verlof gegeven wordt.

- V. Wat verstaat gij door zuivel?
- A. Melk en al wat van melk voortkomt; als boter en kaas.
- V. Als tot het eten van zuivel of eieren verlof gegeven wordt, wat moet men daarvoor doen?
- A. Volgens de Synode van Mechelen moet ieder eenen stuiver offeren in de zuivelkist, en bidden het onze Vader en Wees gegroet; en die geen stuiver offeren, moeten iederen dag, dat zij eieren of zuivel gebruiken, bidden: driemaal het Onze Vader en Wees gegroet; somtijds worden nog andere boeten of penitentiën opgelegd.
2. V. Wie zijn verplicht te vasten?
- A. Allen die tot hunne jaren zijn gekomen, en door geene ziekte, zwakheid of zwaren arbeid versoond worden.
3. V. Op welke dagen moeten wij vasten?
- A. Op alle dagen, die de H. Kerk ons voorschrijft, als zijn: de veertig dagen voor Paschen, de Quatertemperdagen en zekere vastendagen door het jaar.
- V. Hoe lang moet men vasten?
- A. Op St. Marcus en de Kruisdagen tot den middag, en vleesch derven den geheelen dag; op de andere vastendagen mag men buiten het middagmaal niets anders nemen, dan des avonds eene kleine collatie.
4. V. Welk voordeel doen wij met het vasten?
- A. Wij temmen onze kwade driften, verzoenen Gods gramschap en voldoen voor onze zonden.
5. V. Aan wien moeten wij biechten?
- A. Aan onzen Pastoor, of aan iemand, die van hem of van den Bisschop, of van den Roomschen Paus daartoe macht heeft ontvangen.
6. V. Hoe dikwijls moeten wij biechten?
- A. Als wij in doodzonde zijn hervallen, hetwelk wij niet lang mogen uitstellen; wanneer gevaar is van sterven, en, volgens het gebod der H. Kerk, moeten wij elk jaar eens biechten.
7. V. Wanneer moeten wij de H. Communie ontvangen?
- A. Ten minste eens in het jaar en dat in onze eigene parochie, binnen de veertien dagen van Paschen, te weten: van Palm-Zondag tot beloken Paschen.
8. V. Wat moeten wij doen om wel te communiceeren?
- A. Wij moeten oprecht gelooven, dat Christus daar tegen

woordig is: naar de ziel zuiver zijn van alle doodzonden, en naar het lichaam nuchter van middernacht.

9. V. In welken ouderdom zijn wij verplicht de H. Communie te ontvangen?
 A. Als wij tot de jaren van onderscheid en verstand zijn gekomen.

VIERDE DEEL.

DE XXIX. LES.

Van de H. Sacramenten.

1. V. Wat is een Sacrament?
 A. Een uitwendig teeken, van Christus ingesteld, beteekenende eene bijzondere genade, die ons door hetzelfde wordt gegeven.
- V. Wie heeft de H. Sacramenten ingesteld en wanneer?
 A. Christus zelf, eenige vóór en eenige na zijnen dood.
- V. Tot wat einde zijn die ingesteld?
 A. Tot zaligheid van den mensch.
- V. Waaruit hebben de Sacramenten hunne kracht?
 A. Uit de verdiensten van Christus, die ons door dezelve medegedeeld worden.
- V. Wat beteekent *een uitwendig teeken*?
 A. Iets dat men met de lichamelijke zinnen kan bemerken, gelijk de afwassching in het Doopsel, de zalving in het Vormsel, enz.
- V. Waarom heeft Christus de Sacramenten onder uitwendige teekens ingesteld?
 A. Om ons daardoor te brengen tot kennis van de inwendige en onzichtbare uitwerkselen: bij voorbeeld, door de uitwendige afwassching in het Doopsel, wordt beteekend de inwendige zuivering van de ziel.
- V. Wat beteekent *eene bijzondere genade*?
 A. Eene genade, die aan ieder Sacrament eigen is; bij voorbeeld, in het Doopsel is de bijzondere genade van herboring.
2. V. Hoeveel Sacramenten zijn er?
 A. Zeven.
3. Noem de zeven Sacramenten?
 A. 1. Het Doopsel. 2. Het Vormsel. 3. Het H. Sacrament des Altaars. 4. De Biecht. 5. Het H. Oliesel. 6. Het Priesterschap. 7. Het Huwelijk.

4. V. Waaruit weten wij, dat er niet meer noch minder dan zeven Sacramenten zijn ?
 A. Uit de standvastige leering en overlevering der H. Kerk.
- V. Hoeveel Sacramenten zijn er der levenden ?
 A. Vijf, te weten: het Vormsel, het H. Sacrament des Altaars, het H. Oliesel, het Priesterschap en het Huwelijk.
 V. Waarom worden die zoo genoemd ?
 A. Omdat zij in staat van genade moeten ontvangen worden.
- V. Welke zijn de Sacramenten der dooden ?
 A. Het Doopsel en de Biecht.
 V. Waarom worden die aldus genoemd ?
 A. Omdat zij in staat van doodzonden mogen ontvangen worden.
- V. Moeten zij in staat van doodzonde ontvangen worden ?
 A. Neen bijvoorbeeld, men mag te biechten gaan, al had men maar dagelijksche zonden gedaan.
- V. Welke Sacramenten prenten een merkteeken in de ziel ?
 A. Het Doopsel, het Vormsel en het Priesterschap.
 V. Waartoe dient dit merkteeken ?
 A. In het Doopsel, tot een teeken, dat wij aangenomen zijn tot kinderen Gods; in het Vormsel, tot teeken, dat wij krijgslieden van Christus zijn; in het Priesterschap, tot teeken, dat wij bedienaars zijn van de H. Kerk.
- V. Zal dit merkteeken in de ziel blijven na dit leven, en tot wat einde ?
 A. Ja, voor eeuwig, in de goeden tot meerdere glorie, in de kwaden tot meerdere schande.
- V. Welk der Sacramenten is het noodzakelijkste en waarom ?
 A. Het Doopsel, omdat men zonder Doopsel niet kan zalig worden.
- V. Waarom kan men zonder Doopsel niet zalig worden,
 A. Omdat wij besmet zijn met de erfzonde, die niet kan vergeven worden dan door het Doopsel.
- V. Welk is het waardigste en waarom ?
 A. Het allerheiligste Sacrament des Altaars, omdat Christus dáár tegenwoordig is met vleesch en bloed, ziel en lichaam, Godheid en menschheid, gelijk Hij glorieus in den hemel is.
- V. Is Christus ook niet tegenwoordig in de andere H. Sacramenten ?
 A. Niet dan door de goddelijke genade.

5. V. Wat inzicht of meening moet degene hebben, die de H. Sacramenten bedient?
- A. Eene oprechte meening om te doen, hetgeen Christus heeft ingesteld, en hetgeen de H. Kerk doet.
6. V. Kan de kracht der H. Sacramenten door iets belet worden?
- A. Ja: door zonden, geveinsdheid en onbekwaamheid dergenen, die dezelve ontvangen
7. V. Mogen alle Sacramenten dikwijls ontvangen worden?
- A. Neen: het Doopsel, het Vormsel en het Priesterschap, omdat die een altijddurend merkteecken in de ziel drukken, mogen maar eens ontvangen worden; doch de andere vier mogen naar gelegenheid verscheidene malen gebruikt worden.
8. V. Behooren de ceremoniën tot het wezen der Sacramenten?
- A. Neen, de Sacramenten bestaan ook zonder de ceremoniën of plechtigheden, maar de ceremoniën zijn ingesteld, om de Sacramenten met groote eerbiedigheid te bedienen en hunne kracht voor oogen te stellen.
-

DE XXX. LES.

Van den H. Doop.

- V. Welke is het eerste der zeven H. Sacramenten?
- A. Het Doopsel.
1. V. Wat is het Doopsel?
- A. Het eerste en noodzakelijkste Sacrament, in hetwelk de mensch door uitwendige wassching en aanroeping der H. Drievuldigheid, van de erfzonde en alle andere zonden gezuiverd wordt.
- V. Waarom wordt het Doopsel genoemd het eerste?
- A. Omdat het is als de deur en ingang tot de andere Sacramenten
- V. Wat beteekent dat?
- A. Dat men door het Doopsel in de H. Kerk komt, en bekwaam wordt om de andere H. Sacramenten te ontvangen.
- V. Wie heeft het Doopsel ingesteld en wanneer?
- A. Christus, toen Hij door Joannes gedoopt is in de Jordaan.
- V. Wat is alsdan geschied?

- A. De H. Geest is zichtbaar nedergedaald boven Christus in de gedaante van eene duif, en men hoorde eene stem uit den hemel, zeggende: gij zijt mijn welbeminde Zoon, in wien ik mijn behagen heb genomen.
- V. Waarom heeft Christus willen gedoopt worden?
- A. Uit ootmoedigheid en om het water te heiligen.
2. V. Wie moeten gedoopt worden?
- A. Alle menschen, die Gods genade willen verkrijgen, en tot de eeuwige zaligheid komen.
3. V. Wie moet doopen?
- A. De priesters uit hoofde van hun ambt; doch in tijd van nood mag en moet een ieder doopen.
4. V. Waarmede moet men doopen?
- A. Met waar en natuurlijk water, als: met putwater, regenwater, bron- en zeewater.
- V. Is een druppel water genoeg om te doopen?
- A. Neen: er moet zoo veel water gebruikt worden, dat men kan zeggen, dat men een deel des lichaams daarmede gewassen heeft.
- V. Welk deel moet men wassen?
- A. Het hoofd, als het mogelijk is, anders het deel, waar het gevoegelijk kan geschieden.
- V. Als men in den nood de handen of voeten zoude gewassen hebben, zou men dan daarna het hoofd ook moeten wassen, als men gelegenheid had, en het kind zou leven?
- A. Ja: om zeker te zijn, zou men het kind moeten doopen op het hoofd, onder voorwaarde: *is 't dat gij niet gedoopt zijt, zoo doop ik u in den naam, enz.*
5. V. Welke woorden moet men spreken, als men doopt?
- A. Deze woorden, zonder welke de Doop krachteloos zou zijn: Ik doop u in den naam des Vaders, en des Zoons en des H. Geestes.
- V. Waarom zou het Doopsel, zonder die woorden, van gene waarde zijn?
- A. Omdat Christus zelf die heeft voorgeschreven, zeggende: *gaat, doopende in den naam des Vaders, en des Zoons en des H. Geestes.*
- V. Is het niet genoeg de woorden te denken, of te zeggen: *in den naam der H. Drieuldigheid, of van de drie goddelijke personen?*

- A. Neen men moet duidelijk de drie personen noemen.
- V. Zou het genoeg zijn het hoofd te wasschen en te zeggen:
in den naam des Vaders, en des Zoons en des H. Geestes?
- A. Neen: deze woorden, *ik doop u*, moeten daar noodzakelijk bij zijn; men moet, zonder iets achter te laten, al deze woorden uitspreken: *Ik doop u in den naam des Vaders, en des Zoons en des H. Geestes.*
- V. Wat moet men eerst doen, wasschen of de woorden uitspreken?
- A. Men moet de woorden spreken en wasschen te zamen.
- V. Mag de eene wasschen en de andere de woorden spreken?
- A. Geenszins, die wascht moet ook de woorden spreken.
- V. Welke meening moet men hebben, als men doopt?
- A. De meening om te doopen, gelijk Christus heeft ingesteld, of zoo de H. Kerk doopt.
6. V. Mag men wel tweemaal gedoopt worden?
- A. Geenszins: ten ware men met reden twijfelde, of men gedoopt zij, en dan alleen onder deze voorwaarde, *zoo men niet gedoopt moge zijn.*
- V. Hoe velerlei is het Doopsel?
- A. Drieërlei: het Doopsel des waters, des bloeds en der begeerte.
- V. Wat is het Doopsel des waters?
- A. Het Sacrament van het Doopsel, dat bediend wordt door de afwassing met water, en aanroeping der H. Drievuldigheid.
- V. Wat is het Doopsel des bloeds?
- A. Als iemand, die het Doopsel niet kan ontvangen, zijn leven ten beste geeft voor het geloof.
- V. Wat is het Doopsel der begeerte?
- A. Als iemand, met leedwezen over zijne zonden, oprecht wenscht om gedoopt te worden, maar geene gelegenheid heeft.
- V. Zijn de drie doopsels allen Sacramenten?
- A. Neen, het Doopsel des waters is alleen een Sacrament.
- V. Wat verkrijgt men door het doopsel des bloeds en der begeerte?
- A. Vergiffenis van de erfzonde en alle andere zonden.
- V. Wordt men daardoor ook lidmaat van de H. Kerk?
- A. Neen: het Sacrament des Doopsels alleen is de deur om in de H. Kerk te komen.
- V. Wordt men dan zalig door de martelie of Doopsel der begeerte, zonder in de H. Kerk te zij?

- A. Men wordt gerekend als kinderen van de H. Kerk door de begeerte.
- V. Prent het Doopsel des bloeds of der begeerte een merkteeken in de ziel?
- A. Neen: maar het Sacrament des Doopsels alleen.
7. V. Wat verkrijgt men door den Doop?
- A. Vergiffenis van de erfzonde en van alle voorgaande zonden, alsmede kwijtschelding der verdiende straffen.
8. V. Wat is de plicht der Peters en Meters, die in den Doop en in het Vormsel gebruikt worden?
- A. Zij moeten zorg dragen, dat degenen, die zij ten Doop gehouden, of tot het Vormsel geleid hebben, onderwezen worden in hetgeen hunne zaligheid aangaat, vooral als de ouders hunnen plicht niet waarnemen.
9. V. Welke voorbereiding wordt er tot den Doop vereischt?
- A. Degenen, die reeds tot de jaren van verstand gekomen zijn, moeten vooraf onderwezen zijn in het geloof, en een berouw over hunne zonden hebben.
10. V. Waartoe dienen al de ceremoniën, die bij den Doop gebruikt worden?
- A. Tot onderwijzing en om de kracht en uitwerking van den Doop aan te toonen.

DE XXXI. LES.

Van het Vormsel.

1. V. Wat is het Vormsel?
- A. Een Sacrament, dat door den Bisschop aan de gedoopten gegeven wordt in hetwelk, door de zalving en heilige woorden genade en sterkte wordt medegedeeld, om het geloof standvastig te belijden.
- V. Wat beteekent het woord *Vormsel*?
- A. Dat wil zeggen, dat de Christenen daardoor tot vrome krijgslieden van Christus worden gevormd.
- V. Wie heeft het Vormsel ingesteld?
- A. Christus zelf.
- V. Waaruit weten wij dat?
- A. Uit de gedurige leering en overlevering der H. Kerk.
- V. Is het Vormsel noodig tot de zaligheid?
- A. Niet zoo noodig als het Doopsel; maar zij, die het door hunne schuld verzuimen te ontvangen, doen groote zonde.

2. V. Wanneer moet men gevormd worden?

A. Als men tot de jaren van verstand gekomen is, en daartoe gelegenheid heeft.

V. Wat noemt men de jaren van verstand?

A. Als men begint onderscheid te maken tusschen goed en kwaad, hetwelk gewoonlijk begint omtrent de zeven jaren.

3. V. Wat wordt er voor het Vormsel vereischt?

A. Dat men gedoopt en van alle doodzonden gezuiverd zij.

V. Waarom moet men gedoopt zijn eer men kan gevormd worden?

A. Omdat men zonder Doopsel onbekwaam is tot alle andere Sacramenten.

V. Waarom moet men zuiver zijn van doodzonden?

A. Omdat het een Sacrament der levenden is.

4. V. Hoe dikwijls mag men gevormd worden?

A. Slechts ééns in het leven; omdat dit Sacrament een altijddurend merkteeken in de ziel drukt.

V. Hoe lang blijft dat merkteeken in de ziel?

A. In eeuwigheid.

V. Waartoe dient het merkteeken in het Vormsel?

A. Om de gevormden te onderscheiden van de ongevormden, en tot meerdere heerlijkheid in de zaligen en groo-tere schande in de verdoemden.

V. Wie is de bedienaar in het Vormsel?

A. De gewone bedienaar is de Bisschop.

5. V. Waarmede bestrijkt de Bisschop het voorhoofd, als hij vormt?

A. Met olie en balsem te zamen gemengd, en door den Bisschop ten dien einde gewijd.

V. Welke woorden spreekt de Bisschop?

A. Hij aanroept eerst den H. Geest, de handen uitstekende over de vormelingen, en ieder in het bijzonder zalvende, zegt hij: ik teeken u met het teeken des H. Kruises, en versterk u met de zalving der zaligheid; in den naam des Vaders en des Zoons en des H. Geestes; vrede zij met u.

6. V. Wat verkrijgen wij door het Vormsel?

A. Eene bijzondere genade Gods, om het geloof standvastig te belijden.

- V. Wanneer hebben wij die genade meest noodig?
- A. Als het geloof vervolgd of bestreden wordt, en ook als men bekoringen heeft tegen het geloof.
- V. Verkrijgen zij ook het uitwerksel van het Vormsel, die hetzelfde in eenen slechten staat ontvangen?
- A. Zij ontvangen het merkteeken, maar geenszins de andere uitwerkselen van het Sacrament; integendeel maken zij zich schuldig aan eene groote heiligschending.
7. V. Waartoe dient de doek, die om het voorhoofd wordt gebonden?
- A. Tot eerbied voor de H. zalving.
- V. Waarom geeft de Bisschop aan den gevormde eenen kaakslag?
- A. Om hem indachtig te maken, dat hij moet bereid zijn, alle vervolgingen voor den naam van Jesus kloekmoedig te verdragen.
8. V. Waarom geeft men ons in den Doop en in het Vormsel namen der Heiligen?
- A. Omdat wij de deugden der Heiligen zouden navolgen en van hen, als van ons beschermers, bijstand ontvangen.

DE XXXII. LES.

Van het H. Sacrament des Altaars.

1. V. Wat is het H. Sacrament des Altaars?
- A. Een Sacrament door Christus, onzen Zaligmaker, ingesteld, in hetwelk Hij, onder de gedaante van brood en wijn, zelf tegenwoordig is.
- V. Wie heeft het H. Sacrament des Altaars ingesteld en wanneer?
- A. Christus, in het laatste avondmaal, 's avonds voor zijnen dood.
- V. Hoe heeft Hij dat ingesteld?
- A. Hij heeft het Brood genomen, gezegend en gezegd: *Neemt en eet, dit is mijn Lichaam*, insgelijks den kelk met wijn, zeggende: *Neemt en arinkt, dit is mijn Bloed*.
- V. Wat is door die woorden geschied?
- A. Het brood en de wijn zijn veranderd in het lichaam en bloed van Christus.
- V. Hoe kon dat geschieden?
- A. Door de almogendheid van Christus, die God was.
- V. Wat heeft Christus alsdan nog gezegd?
- A. *Doe dit tot mijne gedachtenis.*

- V. Wat beteekenen die woorden ?
- A. Dat de Apostelen tot gedachtenis van Christus zouden doen, hetgeen zij Christus hadden zien doen.
- V. Konden de Apostelen zulke veranderingen doen, namelijk: het brood en den wijn veranderen in het lichaam en bloed van Christus ?
- A. Zij kregen die macht door de woorden van Christus.
- V. Welke macht hebben zij daardoor nog ontvangen ?
- A. De bisschoppelijke macht om priesters te wijden.
- V. Waaruit weten wij dat ?
- A. Uit de gedurige leering en overlevering van de H. Kerk.
- V. Welke macht ontvangen de Priesters in hunne wijding ?
- A. De macht om te consacreren en de zonden te vergeven.
2. V. Tot wat einde heeft Christus het H. Sacrament des Altaars ingesteld ?
- A. Ten eerste, tot eene gedachtenis aan zijne liefde en zijn heilig lijden, ten tweede, tot eene waarachtige spijs onzer ziel; ten derde, tot een gedurig Sacrificie van de nieuwe wet.
- V. Wat beteekent dat, *tot spijs onzer ziel*; de ziel kan immers niet eten ?
- A. Tot geestelijk voedsel onzer ziel, omdat dit Sacrament op eene geestelijke wijze onze ziel voedt, gelijk de spijs ons lichaam.
3. V. Wie is er in het H. Sacrament tegenwoordig ?
- A. Christus zelf, God en mensch, met zijne ziel en zijn lichaam gelijk Hij verheerlijkt in den hemel is.
4. V. Hoe wordt Christus tegenwoordig gesteld in het H. Sacrament ?
- A. Het brood en de wijn worden door de woorden der consecratie, die de Priester spreekt, veranderd in het lichaam en bloed van Christus.
- V. Wat was er voor de consecratie ?
- A. Brood en wijn.
- V. Wat is er na de consecratie ?
- A. Het eigen lichaam en bloed van Christus.
- V. Is er dan nog brood en wijn ?
- A. Neen: de geheele zelfstandigheid van brood is veranderd in het lichaam van Christus, en de geheele zelfstandigheid van wijn in zijn bloed.

- V. Wat zien en smaken wij na de consecratie?
- A. Den schijn of de gedaante van brood en wijn.
- V. Hoe kan daar schijn van brood blijven, waar geen brood is?
- A. Door een wonder van Gods almogendheid.
- V. Waar is nu het brood dat er te voren was?
- A. Het is veranderd in het lichaam van Christus.
- V. Is dáár tegenwoordig hetzelfde lichaam van Christus, dat voor ons gekruist is?
- A. Ja, geheel hetzelfde.
- V. Hoe kan een zoo groot lichaam tegenwoordig zijn in eene kleine Hostie?
- A. Door Gods almogendheid; gelijk hetzelfde lichaam kan inkomen in de zaal, waar de Apostelen zich bevonden, schoon alle deuren en vensters gesloten waren.
5. V. Onder welk gedeelte der Hostie is Christus, als zij gebroken wordt?
- A. Onder beide gedeelte, en onder alle deelen, hoe veel er mochten zijn.
- V. Ontvangen zij, die maar één deel van de H. Hostie ontvangen minder?
- A. Neen, zij ontvangen het geheele lichaam van Christus.
- V. Is het bloed van Christus ook onder de gedaante van het brood aanwezig?
- A. Ja, en onder de gedaante van wijn is ook zijn lichaam.
- V. Waarom is dit aldus?
- A. Omdat zijn bloed niet meer kan gescheiden worden van zijn lichaam, vermits Hij onlijdelijk is; en diensvolgens overal, waar zijn lichaam is, zijn bloed ook moet wezen.
- V. Waarom zegt men, dat het brood veranderd in het lichaam van Christus, en de wijn in zijn bloed?
- A. Omdat uit kracht van de woorden der consecratie, het brood maar verandert in het lichaam van Christus, en de wijn in zijn bloed, zoodanig dat, indien zijn lichaam kon gescheiden worden van het bloed, onder de gedaante van het brood het lichaam alleen zou zijn, en onder de gedaante van wijn het bloed alleen.
- V. Waarom is dit niet geschied in het laatste avondmaal?
- A. Omdat het uur van sterven nog niet gekomen was.
- V. Hoe lang blijft Christus tegenwoordig in het H. Sacrament?
- A. Zoo lang als de gedaante van brood en wijn duurt.

- V. Als de H. Hostie verteerd wordt of bederft, bederft dan het lichaam van Christus ook ?
- A. Neen, dit alles geschiedt slechts aan de gedaante, maar als de gedaante verteerd of bedorven is, houdt Christus op daar tegenwoordig te zijn.
- V. Blijft Christus nog in ons als de gedaante van brood verdwenen is, nadat wij tot de H. Communie geweest zijn?
- A. Ja, door zijne heiligmakende genade.
- V. Hoelang blijft Christus in ons door zijn heiligmakende genade ?
- A. Tot wij Hem doodelijk vergrammen.
6. V. Moeten alle menschen Christus onder ééne of onder beide gedaanten ontvangen ?
- A. Zij ontvangen onder ééne gedaante zoo veel als onder beide, en de H. Kerk wil, dat zij zich alleen met ééne gedaante vergenoegen, uitgenomen de Priesters, wanneer zij de Mis doen.
- V. Waarom ontvangen wij zoo veel onder ééne als onder twee gedaanten ?
- A. Omdat het maar ééne en dezelfde geestelijke maaltijd is.
- V. Ontvangt men meer, als men in plaats van ééne, twee heilige Hostiën nuttigt ?
- A. Als het in dezelfde nuttiging is, ontvangt men hetzelfde, omdat het dezelfde geestelijke maaltijd is, maar in verscheidene nuttigingen zijn het verscheidene Communiën.
- V. Wat moet men doen, als men gewaar wordt, dat er twee H. Hostiën in den mond zijn ?
- A. Men moet ze beide met eerbiedigheid en zonder ongerustheid doorzwelgen.
- V. Is Christus ook tegenwoordig in het H. Sacrament buiten de nuttiging ?
- A. Ja, zoo lang de gedaante blijft van brood en wijn.
- V. Is het lichaam en bloed van Christus ook tegenwoordig onder de kleine kruimeltjes ?
- A. Ja, zoo lang die zichtbaar zijn, anders niet.
- V. Waarom niet, als zij onzichtbaar zijn ?
- A. Omdat er dan geene gedaante van brood meer is.
- V. Is het lichaam en bloed van Christus op verscheidene plaatsen in het H. Sacrament ?

- A. Ja, overal waar het H. Sacrament is, is het lichaam en bloed van Christus.
- V. Heeft Christus meer dan één lichaam ?
- A. Neen, hetzelfde lichaam, dat verheerlijkt in den hemel is, is ook tegenwoordig in al die duizende en duizende H. Hostiën, die door de gcheele wereld geconsacreerd worden.
7. V. Welke eer moeten wij aan het H. Sacrament bewijzen ?
- A. Dezelfde eer, die wij aan Christus moeten bewijzen, te weten : de goddelijke eer en aanbidding.
- V. Waarom zijn wij die eer aan het H. Sacrament schuldig ?
- A. Omdat Christus, God en mensch daar tegenwoordig is.
- V. Wanneer moet men dit H. Sacrament ontvangen ?
- A. Volgens het gebod van God, ten eerste, als men gekomen is tot de jaren van verstand; ten tweede, dikwijls in ons leven; ten derde, op het einde van ons leven.
- V. Wat verstaat gij door de jaren van verstand ?
- A. Als men onderscheid kan maken tusschen de goddelijke spijs en de spijs des lichaams, hetgeen omtrent de twaalf jaren is.
- V. Moeten allen het H. Sacrament ontvangen, die tot die jaren gekomen zijn, bekwaam of niet bekwaam ?
- A. Die onbekwaam zijn zonder hunne schuld, voldoen met zich bekwaam te maken, en alsdan de eerste H. Communie te doen; maar die onbekwaam zijn door hunne schuld, overtreden dit gebod, zoo lang zij zich niet bekwaam maken.
- V. Welke bekwaamheid is daartoe noodig ?
- A. Dat men behoorlijk onderwezen is in de christelijke leering en in de bijzondere stukken des geloofs.
- V. Is het zonde, als men zijne jaren heeft en niet bekwaam is ?
- A. Het is groote zonde, als men zijne jaren heeft, en niet bekwaam is door zijne eigene schuld.
- V. Wanneer is het door zijne eigene schuld ?
- A. Als men de christelijke leering verzuimt, de moeite niet wil doen van te leeren, en liever speelt en praat, dan toe te luisteren.
- V. Mogen zij allen hunne eerste H. Communie doen, die oud genoeg zijn en alles weten wat zij moeten weten ?
- A. Ja, ten ware zij in gewoonte waren van groote zonden of in de naaste gelegenheid zonder dezelve te willen vermijden.
8. V. Is hetgeen ons na de H. Communie gegeven wordt, het bloed van Christus ?

- A. Neen: het is maar wijn, die gegeven wordt om de H. Communie des te beter te nuttigen.
- V. Hoe dikwijls moet men in zijn leven de H. Communie ontvangen?
- A. Volgens het gebod van de H. Kerk ten minste eens jaars ieder in zijne parochie, binnen de veertien dagen van Paschen, te weten van Palm-Zondag tot beloken-Paschen.
- V. Voldoet men aan dit gebod door eene onwaardige Communie?
- A. Geenszins, integendeel doet men eene groote heiligschending.
- V. Wat moet hij doen, die eene kwade Paasch-Communie gedaan heeft?
- A. Hij moet, zoodra het gevoegelijk kan geschieden, daarover zijne biecht spreken, en voldoen met eene goede Communie.
- V. Waarom moet hij nog zijn Paschen houden, als Paschen voorbij is, dewijl hij, die des Zondags geene Mis gehoord heeft, geene Mis meer behoeft te hooren, als de Zondag voorbij is?
- A. Het gebod van de Mis te hooren is op den Zondag bepaald; maar het gebod van de Paasch-Communie blijft duren, zoo lang men daaraan niet voldaan heeft.
- V. Als iemand met Paschen niet heeft kunnen communiceren, moet hij daarna nog Paschen houden?
- A. Ja, zoodra het kan geschieden, om dezelfde reden.
- V. Is het raadzaam een geheel jaar de H. Communie uit te stellen?
- A. Neen, dit is een teeken, dat men weinig zorg heeft voor zijne zaligheid; want alle goede Christenen naderen tot dezelve ten minste op de hooge feestdagen.
- V. Is het goed dikwijls te communiceren?
- A. Er is niets beter, als het geschiedt zoo als het behoort, maar het is somtijds raadzaam uit eerbied zich daarvan te onthouden, te weten, als wij aan dagelijksche zonden verkleefd blijven.
- V. Wanneer moet men de H. Communie ontvangen op het einde des levens?
- A. Als men in gevaar is van ze niet meer te kunnen ontvangen.
- V. Hoe noemt men die laatste H. Communie?
- A. Teerspijs tot de eeuwigheid, omdat ze ons wordt gegeven om ons te ondersteunen op die laatste gevaarlijke reis.
- V. Wat is er noodig om wel te communiceren?
- A. Ten eerste, dat wij gelooven, dat het lichaam en bloed van Christus daar waarlijk en wezenlijk tegenwoordig is; ten tweede, dat wij nuchter zijn van 's nachts twaalf ure; en ten derde, dat wij zuiver zijn, ten minste van alle doodzonden.

- V. Waarom moeten wij gelooven dat Christus daar tegenwoordig is?
- A. Omdat Christus, die de eeuwige waarheid is, het zelf gezegd heeft.
- V. Wat is nuchter zijn van 's nachts twaalf ure?
- A. Dat men sedert 's nachts twaalf ure geene de minste spijs, drank of medicijn genomen heeft.
- V. Mag men de H. Communie nooit ontvangen zonder nuchter te zijn?
- A. Alleen in gevaar van sterven als teerspijs.
- V. Wat moet men doen, als men twijfelt, dat men, den mond spoelende, een druppel water ingenomen heeft?
- A. Dit zijnen Biechtvader te kennen geven, en daarin zijnen raad volgen.
- V. Mag men zijn speeksel niet binnen halen?
- A. Ja, dit belet de H. Communie niet; maar men moet den mond zoo zuiver houden als het doenlijk is.
- V. Is het groote zonde onwaardig te communiceren?
- A. Ja: de Apostel Paulus zegt: Al wie dit brood onwaardig eet, en den kelk drinkt, eet en drinkt zijn eigen oordeel.
- V. Wie heeft de eerste onwaardige Communie gedaan?
- A. De Apostel Judas, de verrader.
- V. Wat is hem overkomen?
- A. De duivel is in hem gegaan; hij heeft zich zelve verhangen en is in het midden opengebersten.
- V. Welke straffen zijn aan eenigen van Corinthe, overkomen, die kwade Communieën gedaan hadden?
- A. De Apostel zegt, dat er velen met ziekten, ja met den dood zijn gestraft geweest.
- V. Beletten de dagelijksche zonden de Communie?
- A. Neen: maar zij beletten de uitwerksels, als men daarover geen oprecht berouw heeft.

DE XXXIII. LES.

Van de allerheiligste offerande der Mis.

- V. Wat is eene offerande?
- A. De opdracht van eene uitwendige zaak aan God, om zijne opperheerschappij te erkennen.
- V. Wat werd er in de oude wet als eene offerande opgedragen?
- A. Ossen, kalveren en andere dieren, die geslacht werden.

- V. Wat beteekent het vergieten van het bloed der dieren ?
 A. Dat Christus voor ons zijn bloed zou vergieten.
- V. Is er ook eene offerande van de nieuwe wet ?
 A. Ja; eene volmaaktere, die van de oude.
- V. Hoe velerlei is de offerande der nieuwe wet ?
 A. Tweeërlei, de bloedige en de onbloedige.
- V. Welke is de bloedige ?
 A. Toen Christus voor ons zijn bloed gestort heeft aan het kruis.
- V. Waarom wordt deze bloedige genoemd ?
 A. Omdat Christus alsdan zichtbaar zijn bloed vergoten heeft.
- V. Waartoe heeft deze bloedige offerande gediend ?
 A. Tot afwassing van alle zonden en tot verlossing der wereld.
- V. Waartoe is er nog eene offerande noodig, wijl Christus aan het kruis alles voldaan heeft ?
 A. Om ons de verdiensten van de bloedige offerande toe te voegen.
- V. Welke is de onbloedige offerande van de nieuwe wet ?
 A. De heilige offerande der Mis.
- V. Waarom wordt deze onbloedig genoemd ?
 A. Omdat zij geschiedt op eene onbloedige wijze, onder de gedaanten van brood en wijn.
1. V. Wat is de Mis ?
 A. Eene offerande der nieuwe wet, in welke het Lichaam en Bloed van Christus, onzen Zaligmaker, aan God, zijnen Vader, wordt opgeofferd.
2. V. Is de offerande der nieuwe wet beter dan die der oude ?
 A. De offerande der nieuwe wet is zoo veel beter, als Christus zelf alle beesten overtreft, die in de oude wet, geofferd werden.
3. V. Welke zijn de voornaamste en noodzakelijkste deelen der Mis ?
 A. Deze twee: 1. De consecratie of de verandering van het brood en den wijn, in het Lichaam en Bloed van Christus, die zich zelve door den Priester opoffert. 2. De nuttiging.
- V. Wanneer geschiedt de Consecratie ?
 A. Omtrent het midden van de Mis, nadat men ten tweede maal gescheld heeft, vóór dat de Priester de geconsecreerde Hostie ter aanbidding opheft.
- V. Wanneer geschiedt de nuttiging ?
 A. Als de Priester de H. Communie ontvangt.

- V. Is er nog niet een ander deel dat bijzondere aandacht verdient, en wanneer geschiedt dit?
- A. Ja, de offerande; deze geschiedt kort na het Evangelie, wanneer de Priester het brood en de wijn opoffert aan God, den hemelschen Vader.
- V. Wanneer moet men Mis hooren?
- A. Op alle Zon- en Feestdagen, die door de H. Kerk ingesteld zijn.
- V. Hoe moet men Mis hooren?
- A. Met groote eerbiedigheid, aandachtigheid en godvruchtigheid.
- V. Wat is Mis hooren met eerbiedigheid?
- A. Mis hooren, met zulke geschiktheid, dat men uitwendig de hoogachting toont, die men heeft voor dit aanbidde-lijk geheim, in hetwelk de Engelen tegenwoordig zijn met eene heilige vrees.
- V. Waarom moet men daar zulke hoogachting betoonen?
- A. Omdat daar geofferd wordt het eigen vleesch en bloed van Jesus Christus.
- V. Wat is Mis hooren met aandachtigheid?
- A. Dat men zijne intentie of meening vereenige met die van den Priester en naarstig lette op al wat in dit groot geheim geschiedt, voornamelijk in de drie deelen van de Mis, om aldus met den Priester op te offeren, te aanbidden en deelachtig te zijn aan eene geestelijke Communie.
- V. Wat is eene geestelijke Communie?
- A. Eene heilige begeerte om het H. Sacrament te ontvangen, ten minste met het hart, als men het niet wezenlijk ontvangen kan.
- V. Wat is Mis hooren met godvruchtigheid?
- A. Met God bezig zijn en bidden.
- V. Mag men praten, lachen, omzien, wie er in of uitgaat?
- A. Dit is tegen de eerbiedigheid.
- V. Mag men niet verstrooid zijn?
- A. Niet vrijwillig.
4. V. Wie heeft de eerste Mis gedaan?
- A. Christus, onze Zaligmaker zelf in het laatste avondmaal, en na hem de H. Apostelen.
5. V. Van waar komen al de ceremoniën of plechtigheden der Mis?
- A. Van de Apostelen en van andere oversten der H. Kerk.
6. V. Waartoe dienen de ceremoniën, die in de Mis gebruikt worden?

- A. Tot gedachtenis en verbeelding van Christus lijden en dood.
7. V. Wie offert aan God deze offerande?
- A. Christus zelf is de voornaamste offeraar, en de Priester is zijn dienaar in het offeren.
8. V. Wat kunnen wij door de offerande der Mis verkrijgen?
- A. Vergiffenis van onze zonden, en al wat wij van God verzoeken voor ons zelve, of anderen, en ook voor de zielen in het vagevuur.

DE XXXIV. LES.

Van de Biecht.

1. V. Wat is de Biecht?
- A. Een Sacrament door Christus ingesteld, in hetwelk de zonden, na den Doop bedreven, door de Priesterlijke macht vergeven worden.
- V. Wie heeft de Biecht ingesteld, en wanneer?
- A. Christus, na zijne verrijzenis, wanneer hij, ademende over zijne Apostelen, hun heeft gezegd: ontvangt den H. Geest; wier zonden gij zult vergeven hebben, zullen vergeven zijn, en wier zonden gij zult behouden hebben, zullen behouden zijn.
- V. Welke macht hebben de Apostelen daardoor ontvangen?
- A. Om de zonden te vergeven of te behouden.
- V. Is die macht voor de Apostelen alleen gegeven?
- A. Neen, maar voor alle Priesters.
- V. Waaruit weten wij dat?
- A. Uit de gedurige leering en overlevering der H. Kerk.
- V. Wanneer gebruiken de Priesters die macht?
- A. Als zij de absolutie geven of weigeren.
- V. Mogen de Priesters de absolutie willekeurig geven of weigeren?
- A. Neen: maar volgens de gesteltenis van een ieder.
- V. Kan de Priester die gesteltenis kennen?
- A. Niet anders dan door de belijdenis van den biechteling, die daarom verplicht is al zijne zonden te biechten in het bijzonder.
- V. Waarom heeft Christus de Biecht ingesteld?
- A. Tot vergiffenis van alle zonden, die na het Doopsel gedaan zijn, hoe groot of hoe zwaar die ook zouden mogen wezen.
2. V. Hoe veel deelen heeft het Sacrament der Biecht?
- A. Drie, te weten: berouw, belijdenis en voldoening.
- V. Welke van de drie is het noodzakelijkste?

- A. Het berouw; want zonder het berouw zou de Biecht niet goed zijn.
3. V. Wat is berouw?
- A. Een leedwezen des harten over de bedrevene zonden, door welke wij Gods Majesteit en goedheid vergramd hebben, met een vast voornemen om dezelve te biechten en ons leven te beteren.
- V. Uit hoeveel deelen bestaat het berouw?
- A. Uit twee deelen, te weten: de droefheid wegens het voorgaande, en een vast voornemen om niet meer te zondigen in het toekomstende.
- V. Waarom moeten onze zonden ons leed zijn?
- A. Omdat wij God, die ons opperste goed is, daardoor vergramd hebben.
- V. Hoe velerlei is het berouw?
- A. Tweeërlei, het volmaakt en onvolmaakt berouw.
- V. Wat is een volmaakt berouw?
- A. Eene droefheid des harten en een afkeer van de zonde, voortkomende uit eene volmaakte liefde tot God.
- V. Wat is een onvolmaakt berouw?
- A. Eene droefheid de harten en een afkeer van de zonde, gewoonlijk voortkomende uit het overdenken der leelijkheid van de zonde, of uit vrees van de pijnen der hel, met eene beginnende liefde tot God.
- V. Welk berouw is er noodig om vergiffenis te krijgen van onze zonden?
- A. Een onvolmaakt berouw met de biecht is genoeg; maar zonder de biecht moet men een volmaakt berouw hebben met den wil van te biechten.
- V. Kunnen wij een goed berouw uit ons zelve hebben?
- A. Neen: wij moeten dat van God verkrijgen.
- V. Hoe kunnen wij dat bekomen?
- A. Wij moeten God bidden; ons best doen om de zonden te verfoeien en een goed voornemen maken.
- V. Kunnen wij dan zeker zijn, dat wij een goed berouw zullen hebben?
- A. Neen, maar als wij van onzen kant ons best doen, mogen wij hopen, dat wij een goed berouw hebben en gerust voortgaan.
- V. Wat moet men doen als men te biechten gaat?
- A. Ten eerste, God bedanken; ten tweede, den H. Geest bidden

om genade; ten derde, zijn geweten onderzoeken; ten vierde, eene akte van geloof, hoop en liefde, en bijzonder eene akte van berouw verwekken; ten vijfde te biechten gaan; en ten zesde de penitentie volbrengen.

V. Waarover moet men God bedanken?

A. Over zijne weldaden.

V. Welke zijn die bijzondere weldaden?

A. Dat wij niet in grootere of meerdere zonden zijn gevallen en dat wij in onze zonden niet gestorven zijn.

V. Waarom moet men den H. Geest bidden om genade?

A. Om onze zonden en derzelve boosheid te mogen kennen.

V. Hoe moeten wij ons geweten onderzoeken?

A. Zeer naarstig.

V. Kan hij, die niet naarstig zijn geweten onderzoekt, eene goede biecht doen?

A. Neen.

V. Waarom niet?

A. Omdat hij zich in gevaar stelt van zonden achter te laten.

V. Wat is dat zijn geweten onderzoeken?

A. Overdenken welke zonden men gedaan heeft.

V. Hoe kan men gemakkelijk zijn geweten onderzoeken?

A. Met te overdenken de tien geboden Gods, de vijf geboden der H. Kerk, de zeven hoofdzonden, de negen vreemde zonden, de zes zonden tegen den H. Geest, de vier wraakroepende zonden; en dan te overdenken in welke plaatsen men geweest is en met welke personen men verkeerd heeft, wat men gedaan heeft, met woorden, werken en gedachten.

V. Wat moet men doen, als men naarstig zijn geweten onderzocht heeft?

A. Een berouw of leedwezen verwekken over al zijne zonden.

V. Moet men een leedwezen verwekken over iedere zonde in het bijzonder?

A. Neen, het is genoeg in het algemeen.

V. Als men maar dagelijksche zonden te biechten heeft, moet men daarover ook leedwezen hebben?

A. Ja.

V. Waarom?

A. Omdat het H. Sacrament van de biecht, zonder leedwezen of berouw, niet bestaat, of van geene waarde is.

V. Moet men noodzakelijk berouw hebben, vóór men de H. Absolutie ontvangt?

A. Ja, na de Absolutie is het te laat.

V. Verwek een berouw.

A. Mijn Heer en mijn God! het is mij uit den grond van mijn hart leed, dat ik uwe goddelijke Majesteit en goedheid, die ik bovenal bemin, vergramd heb door mijne zonden. Ik haat en verzaak die uit liefde tot u, en maak van nu af een vast voornemen voortaan niet meer te zondigen, de gelegenheden te schuwen, eene rechtzinnige biecht te spreken, en liever te sterven dan U te vergrammen.

V. Is dit een volmaakt berouw?

A. Dit hangt af van de gesteldheid van ons hart: is 't dat wij zoo bedroefd zijn, dat wij liever zouden sterven dan God te vergrammen, en dat alleen uit eene oprechte liefde tot God, dien wij door onze zonden vergramd hebben, dan is het een volmaakt berouw: maar indien het voortkomt, hetzij uit vrees voor de straf, hetzij uit andere tijdelijke inzichten met eene beginnende liefde tot God, dan is het een onvolmaakt berouw.

V. Is het genoeg, dat men dat zegt met den mond?

A. Neen, men moet het ook oprecht meenen met het hart.

V. Is het genoeg, dat men droevig is over zijne zonden?

A. Neen, het is noodig, dat men de zonde haat en verfoeit; men moet ook een vast voornemen hebben van die nooit meer te bedrijven, anders kan er geen goed berouw zijn.

V. Waarom kan er zonder dit geen goed berouw zijn?

A. Omdat hij, die de zonde niet wil verlaten, toont, dat hij die bemint.

V. Krijgt hij vergiffenis van zijne zonden, die geen vast voornemen heeft dezelve te verlaten?

A. Neen: maar hij verwekt de gramschap van God nog meer tegen zich.

V. Wat moet hij doen, die den wil heeft van zich te beteren?

A. De gelegenheden van zondigen vluchten.

V. Waarom moet men de gelegenheden vluchten?

A. Omdat wij ons anders in gevaar stellen van te zondigen.

V. Wie moeten wij beschuldigen in de biecht?

A. Niemand anders dan ons zelve.

V. Als men een berouw en eene akte van geloof; hoop en liefde verwekt heeft, wat doet men dan?

A. Men gaat dan met een nederig en bedrukt gemoed in den biechtstoel nederknielen.

V. Wat doet men verder?

- A. Men maakt een kruis, men ontvangt den zegen van den Biechtvader, en men zegt de voorbiecht.
- V. Zeg de voorbiecht.
- A. Ik belijd voor God almachtig, voor de H. Moeder Gods, voor alle Heiligen, en voor u eerwaardige vader, dat ik gezondigd heb door gedachten, woorden en werken, door mijne schuld, door mijne schuld, door mijne allergrootste schuld; mijne laatste biecht is geleden eene week, eene maand, euz.
- V. Als men zijne voorbiecht gezegd heeft, wat doet men dan?
- A. Zijne zonden belijden.
- V. Wat is zijne zonden belijden?
- A. Zijne zonden aan den Biechtvader te kennen geven.
4. V. Welke zonden moeten wij belijden?
- A. Alle doodzonden, aan welke wij ons, na een naarstig onderzoek, plichtig bevinden, en alle zonden, aan welke wij twijfelen, of het doodzonden zijn. Wij moeten ook het getal der zonden zeggen, en alles, wat de zonden kan veranderen of bezwaren.
- V. Hoe moet men zijne zonden biechten?
- A. Met getal en omstandigheden.
- V. Wat is zijne zonden biechten met getal?
- A. Zeggen hoe dikwijls men iedere zonde gedaan heeft.
- V. Als men het getal niet zeker weet wat moet men dan zeggen?
- A. Hetgeen ons dunkt het naaste of het waarschijnlijkste te zijn, daarbij voegende: *min of meer*.
- V. Mag men altijd bijvoegen *min of meer*?
- A. Neen: maar alleen, als men twijfelt.
- V. Mag men een getal zeggen, veel grooter dan men denkt dat het is?
- A. Neen, dit ware liegen, en men zou daardoor den Biechtvader in zijn oordeel misleiden.
- V. Als iemand een onzeker getal gebiecht heeft, en daarna het getal zeker weet, moet hij dat dan nog biechten?
- A. Als het aanmerkelijk meer zijn zou, anders niet.
- V. Wat is biechten met omstandigheden?
- A. Biechten hoe en op welke wijze de zonden geschied zijn, met al hetgeen de zonden merkelyk vermeerdert of vermindert, of eene andere soort van zonde maakt.
- V. Hoe veel omstandigheden zijn er, en welke zijn die?
- A. Zeven, te weten: wie, wat, waar, door welk middel, waarom, hoe en wanneer?

- V. Beteekent *wie* dat men zijnen naam moet zeggen ?
- A. Neen: maar in sommige zonden moet men zeggen, of men getrouwd of ongetrouwd is, geestelijk of wereldlijk, enz.
- V. Wat beteekent *wat* ?
- A. De hoedanigheid van de zaak, groot of klein, heilig of niet heilig, enz.
- V. Wat beteekent *waar* ?
- A. In welke plaats de zonde geschied is, in eene heilige of onheilige plaats, onder welk gezelschap, onderhoeveel personen, enz.
- V. Wat beteekent *door welk middel* ?
- A. Welke middelen men met te zondigen gebruikt heeft, bij voorbeeld: men had iemand kwade boeken te lezen gegeven om hem tot onzuiverheid op te wekken; enz.
- V. Wat beteekent *waarom* ?
- A. Het einde of inzicht, waartoe men de daad richt, bij voorbeeld: men steelt om zich dronken te drinken, om ontucht te bedrijven, enz.
- V. Wat beteekent *hoe* ?
- A. Op welke wijze die zonde geschied is, bijvoorbeeld: als men iemand gekwetst of gedood heeft, of dit geschied is in gramschap, door onvoorzichtigheid, enz.
- V. Wat beteekent *wanneer* ?
- A. Op welken tijd men de zonden bedreven heeft, op Zondagen, Feestdagen, als men eenig Sacrament ontvangen heeft, enz.
- V. Moet men de dagelijkse zonden biechten ?
- A. Neen: maar het is nuttig en zeer raadzaam dezelve te biechten.
- V. Indien iemand uit schaamte of anderszins, vrijwillig in de Biecht eene doodzonde achterliet, zou deze eene goede Biecht spreken ?
- A. Neen: hij zoude eene slechte Biecht of eene heiligschennis doen.
- V. Wat moet hij doen, die vrijwillig of uit schaamte, of omdat hij zijn geweten niet wel onderzocht heeft, eene doodzonde achtergelaten heeft ?
- A. Hij moet die slechte Biecht geheel herhalen, zich beschuldigen van die bedrevene heiligschending, en door eene goede Biecht voldoen.
- V. Indien hij na die slechte Biecht nog dikwijls heeft gebiecht, zonder die slechte Biecht te herhalen, wat moet hij dan doen ?
- A. Hij moet al die slechte Biechten met de eerste herhalen; want het zijn allen heiligschennende Biechten, en zoo dikwijls hij

sedert die eerste slechte Biecht tot de H. Communie is geweest, zoo dikwijls heeft hij nog eene heiligschennis gedaan, waarvan hij zich daarenboven moet beschuldigen.

- V. Als men onvrijwillig eene doodzonde of eene merkelijke omstandigheid vergeet, doet men dan eene goede Biecht?
- A. Ja.
- V. Is die vergetene zonde dan met de andere zonden vergeven?
- A. Ja.
- V. Indien men die zonde daarna indachtig wordt, moet men die nog biechten?
- A. Ja.
- V. Waarom moet men die zonde dan nog biechten, aangezien zij vergeven is?
- A. Omdat Christus geboden heeft, dat alle doodzonden moeten gebiecht worden.
- V. Wanneer moet men die zonde biechten?
- A. Indien men die indachtig wordt voor de H. Communie, moet men ze biechten eer men tot de H. Communie gaat; maar wordt men die indachtig na de H. Communie, dan moet men ze biechten in de naaste Biecht.
- V. Hoe moet men die zonde biechten?
- A. Men zegt: Eerwaarde Vader, ik heb vergeten te biechten in mijne laatste biecht, deze of gene zonde, enz.
- V. Wat moet men doen, als men twijfelt, of men die gebiecht heeft?
- A. Men zegt: ik twijfel, of ik die zonde, enz. niet heb vergeten te biechten.
- V. Moet men dan die biecht geheel herhalen?
- A. Neen maar die vergetene zonde alleen, mits die biecht goed geweest is.
- V. Als men twijfelt of eene zonde doodzonde of dagelijksche zonde is, moet men die ook biechten?
- A. Ja, anders zou men zich vrijwillig in gevaar stellen van eene doodzonde achter te laten.
- V. Als men twijfelt, of men eene zonde gedaan heeft of niet, moet men dit dan ook biechten?
- A. Ja, men moet deze twijfelachtigheid ook te kennen geven.
- V. Mag men dezelfde zonde wel tweemaal biechten en daarover absolutie ontvangen?
- A. Ja, als men daarover eene nieuwe akte van berouw verwekt heeft.

V. Moet men somtijds eene zonde tweemaal biechten?

A. Ja, als men eene doodzonde niet wel gebiecht of geen goed berouw, of goede absolutie gehad heeft.

V. Wat zou men doen, als men sedert zijne laatste biecht geene zonden gedaan heeft, en gaarne de absolutie zou ontvangen, bij voorbeeld om den aflat te verdienen?

A. Eene zonde biechten van het voorgaande leven, maar men moet eerst een nieuw berouw daarover verwekken.

V. Waarom moet men nog een berouw verwekken, aangezien zij vergeven is?

A. Omdat het berouw een noodzakelijk deel van de Biecht is, zonder hetwelk de Biecht geene waarde had, daarom, als men geen berouw zou verwekken, zou men eene heiligschennende Biecht doen.

V. Mag men in de Biecht eene zonde achterlaten met de meening van die daarna te biechten?

A. Niet ééne doodzonde.

V. Kan de eene zonde zonder de andere vergeven worden?

A. De eene dagelijksche zonde kan zonder de andere vergeven worden, maar de eene doodzonde niet zonder de andere.

V. Waarom kan de eene doodzonde zondere de andere niet vergeven worden?

A. Omdat de heiligmakende genade, die gegeven wordt in de vergiffenis van de eene, niet kan te zamen staan met de andere doodzonde, en ook, omdat men geen goed berouw kan hebben over de eene doodzonde zonder de andere.

V. Is er wel eene zonde, hoe groot of zwaar zij moge zijn, die niet kan vergeven worden door de Biecht?

A. Neen: uitgenomen de erfzonde.

V. Hoe dikwijls kan men in de Biecht vergiffenis krijgen van zijne zonden?

A. Zoo dikwijls men zijne zonden biecht met een oprecht berouw.

V. Als iemand de absolutie niet ontvangen heeft, wat zal hij doen?

A. Hij moet bij denzelfden Biechtvader op den gestelden tijd wedergaan, tot dat hij de absolutie ontvangen heeft.

V. Als hij bij zijnen Biechtvader niet meer kan wedergaan, omdat hij dood of elders is, of als hij goede reden heeft om bij eenen anderen te gaan, wat zal hij doen?

A. Bij dien anderen al zijne zonden herbiechten, zeggende, om welke zonde hij geene absolutie ontvangen heeft.

V. Is het raadzaam altijd bij denzelfden Biechtvader te biechten?

- A. Ja, omdat de Biechtvader, beter kennende den staat van ons geweten, gemakkelijker over ons kan oordeelen.
- V. Mag men niet beschaamd zijn in de biecht?
- A. Neen: want men heeft geen schaamte gehad de zonde te bedrijven, zoo moet men geene schaamte hebben dezelve te belijden, denkende, dat wij die aan God zelve belijden, wiens plaats de Biechtvader bekleedt; daarenboven zijn wij verzekerd, dat de Biechtvader nooit een woord uit de Biecht zal spreken: mag men ook denken, dat men voor den Priester niet moet beschaamd zijn, vermits hij zelf ook een zondaar is.
- V. Wat moet men doen, als men zijne zonden voor den Biechtvader beleden heeft?
- A. Ootmoedig daarover vergiffenis vragen en de nabiecht zeggen.
- V. Zeg de nabiecht.
- A. Deze en alle andere zonden, bekende en onbekende, zijn mij van harte leed, ik beschuldig mij daarvan, en vraag de H. absolutie met eene zalige penitentie.
- V. Als iemand de absolutie ontvangen heeft over eene slechte Biecht, zijn zijne zonden dan niet vergeven?
- A. Neen, integendeel hij doet eene heiligschending en is voor God nog plichtiger dan te voren.
- V. Welk is het derde deel van de Biecht?
- A. De voldoening.
5. V. Wat moeten wij doen, nadat wij onze zonden beleden en de absolutie van den Priester ontvangen hebben?
- A. Wij moeten de penitentie, die ons opgelegd is, volbrengen.
- V. Wanneer moet men de penitentie volbrengen?
- A. Op den tijd, door den Biechtvader daartoe gesteld, en als er geen tijd gesteld is, zoo spoedig mogelijk.
- V. Is het zonde zijne penitentie achter te laten?
- A. Ja, als het door zijne schuld geschiedt.
- V. Wat moet men doen, als de Biechtvader eene penitentie oplegt, die men niet kan volbrengen?
- A. Men moet dit zeggen aan den Biechtvader en van hem eene andere verzoeken.
- V. Wat moet men doen, als men niet wel verstaan, of vergeten heeft, welke penitentie er is opgelegd?
- A. Men moet het aan den Biechtvader vragen, die dezelfde of eene andere zal geven.
- V. Is de Biecht ook goed als men zijne penitentie achterlaat?

- A.** Als iemand voor de absolutie zou van zins wezen zijne penitentie niet te volbrengen, dan zou het een slechte Biecht wezen.
- V.** Waartoe dient de voldoening?
- A.** Om de Biecht te voltrekken en tot kwijtschelding der tijdelijke straffen.
- V.** Worden in de Biecht de straffen, door de zonden verdiend, dan niet vergeven?
- A.** De eeuwige of helsche straffen worden door de absolutie vergeven: maar dikwijls blijven er nog tijdelijke straffen over, die wij hier of hiernamaals moeten boeten.
- V.** Welk is het beste middel, om buiten de Biecht kwijtschelding te krijgen der tijdelijke straffen?
- A.** De aflaten.
- V.** Wanneer doet men eene algemeene Biecht?
- A.** Als men biecht al de zonden van zijn leven, zoo wel die gebiecht als die nog niet gebiecht zijn.
- V.** Wanneer is eene algemeene Biecht noodzakelijk?
- A.** Als men reden heeft om te twifelen, of zijne voorgaande biechten goed geweest zijn.
- V.** Wanneer is eene algemeene Biecht raadzaam?
- A.** Ten eerste voor de eerste H. Communie; ten tweede, als men eenen staat gaat aanvaarden; ten derde, op het einde van ons leven.
- V.** Mogen wij eene algemeene Biecht doen als wij willen?
- A.** Neen: men moet daarin den raad van den Biechtvader volgen.
- V.** Mag men luisteren wat anderen biechten?
- A.** Geenszins.
- V.** Als men iets hoort van eens anders Biecht, mogen wij dit voortzeggen?
- A.** Neen: op groote zonde.

DE XXXV. LES.

Van het H. Oliesel en van het Priesterschap.

- V.** Welk is het vijfde H. Sacrament?
- A.** Het laatste of H. Oliesel.
- V.** Wat is het H. Oliesel?
- A.** Een Sacrament, in hetwelk de zieken door de H. Zalving in hunne ziekten en uitersten nood verlicht en geholpen worden.

- V. Waarom noemt men dit Sacrament het laatste Oliesel?
- A. Omdat dit, onder al de Zalvingen, die Christus aan zijne Kerk bevolen heeft te doen, het laatste bediend wordt: want men ontvangt de eerste zalving in het Doopsel; de tweede in het Vormsel; de derde indien men Priester wordt, in de wijding; en de laatste, als men gevaarlijk ziek is.
- V. Wie heeft het H. Oliesel ingesteld?
- A. Christus, waarschijnlijk na zijne verrijzenis.
- V. Vindt men daarvan iets in de H. Schriftuur?
- A. Ja, in den brief van den H. Jacobus staat: wordt er iemand onder Ulieden ziek, dat hij de Priesters der Kerk bij zich roepe en dat zij voor hem bidden: hem zalvende met olie in den naam des Heeren, en het gebed des geloofs zal den zieke behouden; de Heer zal hem verlichten, en, indien hij in zonde is, zullen zij vergeven worden.
- V. Wie bedienen het H. Oliesel?
- A. De Priesters.
- V. Hoe bedienen zij dat?
- A. Zij bidden voor den zieke en zalven hem met den H. Olie aan oogen, ooren, neus, mond, handen, horst en voeten.
- V. Wat zegt de Priester bij iedere zalving?
- A. Door deze H. Zalving en zijne goedertierene barmhartigheid, vergeve de Heer al wat gij gezondigd hebt door het gezicht, door het gehoor, enz. volgens de deelen, die hij zalft.
- V. Waarmede zalven de Priesters de zieken?
- A. Met olie, van den Bisschop daartoe gewijd.
2. V. Aan welke menschen wordt het H. Oliesel gegeven?
- A. Aan zieken, die tot de jaren van verstand gekomen en in gevaar zijn van sterven.
3. V. Hoe dikwijls mogen wij het H. Oliesel ontvangen?
- A. Maar eens in elke ziekte, doch zoo dikwerf wij in eene ziekte hervallen.
4. V. Welk voordeel geeft het H. Oliesel.
- A. Ten eerste, het verligt de zieken; ten tweede, het vermindert de bekoringen, ten derde, het vergeeft de dagelijksche zonden; ten vierde, het neemt de vergetene doodzonden weg; ten vijfde, het helpt de zieken tot gezondheid, als het hun zalig is.
- V. Hoe moet men het H. Oliesel ontvangen?
- A. Als men zich bezwaard vindt met doodzonde, moet men

eerst biechten, als men kan; zoo niet, moet men een be-
rouw verwekken, en wenschen de absolutie te ontvangen;
men moet ook verwekken de akten van geloof, hoop en
liefde, en zich geheel overgeven aan den wil van God.

V. Mag men het H. Oliesel lang uitstellen?

A. Het is raadzaam hetzelfde te ontvangen, zoodra er eenig
gevaar is van sterven.

5. V. Wat is het Priesterschap?

A. Een Sacrament, waardoor de bedienaars der H. Kerk
macht en genade ontvangen om hun ambt behoorlijk
waar te nemen.

V. Wie heeft het Priesterschap ingesteld en wanneer?

A. Christus in het laatste avondmaal, zeggende: doet dit tot mijne
gedachtenis. Hierdoor ontvingen de Apostelen de macht om te
consacrereren en Priesters te wijden, voor hen en hun opvolgers.

V. Wie wijdt de Priesters?

A. De Bisschoppen als opvolgers der Apostelen.

V. Wat is de bediening der Priesters?

A. Te consacrereren en andere Sacramenten te bedienen, als
ook te prediken en de geloovigen te onderwijzen.

6. V. Zijn alle bedienaars der H. Kerk even hoog?

A. Neen: er zijn zeven trappen of staten, waarvan het
Priesterschap of de Priesterlijke staat de hoogste is.

V. Welke zijn die zeven trappen?

A. Onder deze zijn er vier, die men kleine orden noemt te
weten: de Deurbewaarders, de Lezers, de Bezweerders en
Acolyten of bedienaars der Mis.

V. Welke zijn de groote of heilige orden?

A. Het Subdiakonaat, het Diakonaat en het Priesterschap.

V. Heeft de Bisschop geene bijzondere orde?

A. Neen, maar alleen de volheid van het Priesterschap, zoo-
dat hij alleen de macht heeft om Priesters te wijden en
het Vormsel te bedienen, als opvolger der Apostelen.

V. Is het Tonsuur ook eene heilige orde?

A. Neen maar eene noodige bereiding om de orden te ontvangen.

7. V. Welke macht hebben de Priesters meer dan de andere
bedienaars der H. Kerk?

A. De macht om in Christus naam de zonden te verge-
ven, en om door hun woord het brood en den wijn in
het Lichaam en Bloed van Christus te veranderen.

8. V. Mag een ieder de H. Wijding ontvangen ?
A. Neen: omdat tot de wijding van Subdiaken, Diaken en Priester vereischt worden zekere ouderdom, geleerdheid en ook de belofte van zuiverheid.
- V. Welke ouderdom wordt er vereischt ?
A. Tot Subdiaken, twee en-twintig jaren; tot Diaken, drie-en-twintig en tot het Priesterschap, vijf en twintig jaren; ten ware onze Moeder de H. Kerk om zekere redenen dispenseerde.

DE XXXVI. LES.

Van het Huwelijk.

1. V. Wat is het Huwelijk ?
A. Een Sacrament, waardoor man en vrouw wettig verbonden worden, en genade ontvangen, om de kinderen, die zij verkrijgen, tot Gods eer op te brengen.
- V. Wie heeft het Huwelijk ingesteld ?
A. God zelf in het begin der wereld, toen Hij Eva aan Adam heeft gegeven tot eene huisvrouw.
- V. Wie heeft het Huwelijk tot een Sacrament verheven ?
A. Christus zelf, waarschijnlijk toen Hij op de bruiloft was te Cana in Gallilea, toen Hij het water in wijn veranderde.
2. V. Wat is de ondertrouw die gemeenlijk voorafgaat ?
A. Een enkele belofte om elkander ten bekwamen tijde te zullen trouwen.
- V. Voor wien moet de ondertrouw geschieden ?
A. Voor den wettigen Pastoor van de bruid of den bruidegom, maar gewoonlijk voor den Pastoor der bruid.
- V. Kunnen de ondertrouwd en elkander ontslaan ?
A. Niet dan op het gezag van den Bisschop.
3. V. Mag men met iedereen trouwen ?
A. Neen: men mag niet trouwen met degenen, die belofte van zuiverheid gedaan hebben, noch met ongeloovigen, noch met zekere geestelijke personen, noch met degenen, met welke men vermaagschapt is.
4. V. Kan het Huwelijk dan met deze niet bestaan ?
A. Met sommigen kan het niet bestaan, te weten: met geestelijke personen, of met zoodanige, die tot den vierden graad met elkander vermaagschapt zijn, of die geestelijke maagschapt hebben.

5. V. Wat is geestelijke maagschap?
- A. Een zeker beletsel, door de H. Kerk vastgesteld tusschen den Peter of de Meter en tusschen dengene, die gedoopt en gevormd is, en zijne ouders.
6. V. Voor wien moet men trouwen?
- A. Voor zijnen eigen Pastoor, of voor iemand, van hem daartoe gevolmachtigd, en in de tegenwoordigheid van twee getuigen, anders is het Huwelijk zonder kracht en nietig.
7. V. Welk voordeel geeft het H. Sacrament des Huwelijks?
- A. Het geeft genade om kinderen tot Gods eer voort te brengen en op te voeden. 2. Het verleent, behalve de verbindtenis, genade om in liefde en vrede te leven. 3. Het geeft sterkte, om de lasten van den huwelijken staat wel te dragen.
8. V. Kan het Huwelijk wel ontbonden worden?
- A. Geenszins: dan alleen door den dood; doch de getrouwen kunnen om groote reden somtijds van samenwoning wettig ontslagen worden.
9. V. Waarom laat de H. Kerk het openbaar trouwen en de bruiloften in de vaste en den advent niet toe?
- A. Omdat dit tijden van boetvaardigheid en godsdienstigheid zijn, die door de vroolikheden der bruiloften gemeenlijk veel belet worden.

VIJFDE DEEL.

Van de Christelijke Rechtvaardigheid.

DE XXXVII. LES.

Van de erfzonde en dadelijke zonde.

- V. Welk is het vijfde deel van de Christelijke leering?
- A. Dat handelt over de Christelijke rechtvaardigheid.
1. V. Hoe veel deelen heeft de Christelijke Rechtvaardigheid?
- A. Twee, te weten: het kwaad te laten en het goed te doen; of de zonden te vluchten en de deugd te oefenen.
- V. Is het niet genoeg voor een Christen mensch om zalig te worden dat hij de zonde vlucht?
- A. Neen, het is ook noodig, dat hij de deugd oefent en goede werken doet.
- V. Toon uit de H. Schriftuur, dat men niet rechtvaardig kan zijn tenzij men het kwaad laat en het goed doet?

- A. De H. Joannes zegt: Kinderen: dat niemand u verleide, die rechtvaardigheid doet, is rechtvaardig... die zonde doet: is uit den duivel.
- V. Zondigt hij die geene goede werken doet?
- A. Ja, want het achterlaten derzelve wordt hem gerekend tot zonde.
- V. Welke zijn de voornaamste middelen om de Christelijke rechtvaardigheid te beoefenen?
- A. Ten eerste, dat wij onze kwade driften bedwingen door het overdenken van Gods tegenwoordigheid en zijn rechtvaardig oordeel; ten tweede, dat wij ons leven schikken naar het leven en de leering van Christus.
- V. Kunnen wij dit doen door onze eigene krachten?
- A. Neen, maar door de genade Gods.
- V. Is Gods genade daartoe genoeg?
- A. Ja, gelijk God zegt tot Paulus: mijne genade is u genoeg. En gelijk de Apostel erkent: ik vermag alles door hem, die mij versterkt.
- V. Die doodelijk zondigt, is die nog rechtvaardig?
- A. Neen: hij verliest door die zonde den staat van rechtvaardigheid en wordt de vijand van God.
- V. Kan een zondaar nog wel rechtvaardig worden?
- A. Ja, door de verdiensten van Jesus Christus en door de kracht der H. Sacramenten.
- V. Kan men wel volkomen zeker zijn, dat men rechtvaardig is?
- A. Men mag met dit vertrouwen hopen, als men zijn best doet om wel te leven; doch men kan daarvan geene volkomene zekerheid hebben zonder eene bijzondere openbaring van God; immers de mensch weet niet, of hij haat of liefde waardig is, en daarom moeten wij altijd tusschen vrees en hoop leven.
2. V. Wat is zonde?
- A. Zonde is een woord, werk, eene begeerte of verzuiming tegen Gods wet en wil.
- V. Wanneer zondigt men met woorden?
- A. Als men iets zegt dat strijdt tegen de eer van God of het welzijn van onzen naaste, bij voorbeeld, vloeken, zweren, achterklap spreken, verwijten, bijnamen geven, liegen, enz.
- V. Wanneer zondigt men met werken?
- A. Als men iets doet, dat strijdt tegen de wil en de wet Gods

- bij voorbeeld: doodslaan, kwetsen, vechten, stelen, overdadig zijn, onzuiverheid doen, verboden spijs eten, enz.
- V. Wanneer zondigt men door begeerten of gedachten?
- A. Als men den wil heeft om te zondigen, of door zijne schuld in kwade gedachten blijft.
- V. Wanneer heeft men schuld in kwade gedachten?
- A. Als men daartoe gelegenheid geeft, bij voorbeeld: met kwade boeken te lezen, oneerbare schilderijen, beelden of deelen des lichaams te bezien. en bijzonder met daarin behagen te nemen, eindelijk als men verzuimt die te bestrijden.
- V. Wanneer zondigt men door verzuiming?
- A. Als men zijnen plicht niet volbrengt, bij voorbeeld: als men op Vastendagen niet vast, op Zondag geene Mis of predikatie loort, den Catechismus of de school verzuimt, enz.
3. V. Hoeveel soorten van zonden zijn er?
- A. Twee; te weten: erfzonde en dadelijke zonden; en de dadelijke zonden zijn doodzonden of dagelijksche zonden.
4. V. Wat is erfzonde?
- A. De erfzonde is eene afgekeerdheid van God en eene berooving der rechtvaardigheid, welke alle menschen door den val van Adam aangeboren worden.
- V. Waarom wordt die zonde genoemd Erfzonde?
- A. Omdat alle menschen, zoo haast zij ontvangen worden, die erven van onzen vader Adam.
- V. Is er niemand van die zonde vrij geweest?
- A. De H. Maagd en Moeder Gods Maria.
5. V. Wat kwaad brengt ons de erfzonde toe?
- A. Zij beneemt ons de rechtvaardigheid en maakt ons onbekwaam om de hemelsche heerlijkheid te genieten.
- V. Waarom maakt de erfzonde ons onbekwaam om de hemelsche heerlijkheid te genieten?
- A. Omdat wij door de erfzonde kinderen zijn van gramschap, die geen deel hebben aan den hemel.
- V. Waardoor kan die vergeven worden?
- A. Door het H. Sacrament des Doopsels.
- V. Wat is de dadelijke zonde?
- A. Eene overtreding van Gods gebod, die met de daad geschiedt.
- V. Wat is de oorzaak van de dadelijke zonde?
- A. Deze is drieërlei: de onwetendheid in het verstand; de

boosheid in den wil; en de zwakheid in ons vleesch; of de ongeregelde driften onzer begeerlijkheid.

V. Hoe velerlei is de dadelijke zonde?

A. Tweeërlei: de doodzonde en de dagelijksche zonde.

6. V. Wat is dagelijksche zonde?

A. Eene zonde, die wel tegen Gods wet strijdt, maar de goddelijke liefde niet wegneemt en alleen tot tijdelijke straffen verbindt.

V. Doodt de dagelijksche zonden de ziel?

A. Neen: maar zij verslapt hare goede gesteldheid.

V. Geef een voorbeeld van de dagelijksche zonde?

A. Eene kleine ongehoorzaamheid, een weinig uit drift gestoord zijn, eene kleine leugen, een hard woord, onmatig lachen, een weinig te veel eten of drinken, ijdele woorden spreken, enz.

7. V. Welk kwaad brengen ons de dagelijksche zonden toe?

A. Ten eerste, zij doen ons in Gods liefde verminderen; ten tweede, zij maken ons geschikt tot zwaardereren val; ten derde, zij verbinden ons tot tijdelijke straffen.

V. Moeten wij de dagelijksche zonden ook vluchten?

A. Ja.

V. Waarom moeten wij de dagelijksche zonden ook vluchten?

A. Omdat zij tegen de wet Gods zijn en ons trekken tot de doodzonde.

V. Waarom wordt die zonde dagelijksche genoemd?

A. Omdat men licht, ja dagelijksch in dezelve valt.

V. Zijn er na dit leven ook straffen voor de dagelijksche zonden?

A. Ja, in het vagevuur.

V. Kunnen vele dagelijksche zonden wel eene doodzonde uitmaken?

A. Neen.

V. Moeten ook de dagelijksche zonden gebiecht worden?

A. Het is niet noodig, maar zeer voordeelig.

V. Kan eene zonde, die uit zich zelve dagelijksch is, door de bijgevoegde omstandigheden doodelijk worden?

A. Ja en wel bijzonder op vier wijzen, te weten: door het einde of inzicht, door de versmading, door gevaar en door ergernis.

V. Hoe wordt de dagelijksche door inzicht eene doodzonde?

A. Als men die doet tot een kwaad einde, dat doodelijk is; bij voorbeeld: eene kleine leugen doet om iemand tot onzuiverheid te brengen.

V. Hoe door versmading ?

A. Als men iets bedrijft hetgeen in zich zelve klein is, om zijne ouders, geestelijke of wereldlijke overheid te versmaden.

V. Hoe door gevaar ?

A. Als men door eene dagelijksche zonde zich in gevaar stelt in doodzonde te vallen.

V. Hoe door ergernis ?

A. Als men zijnen naaste daardoor aanleiding geeft tot doodzonde.

V. Hoe velerlei is de ergernis ?

A. Tweeërlei: de gegevene en de genomene ergernis.

V. Wat is gegevene ergernis ?

A. Een kwaad woord of werk, dat aan een ander aanleiding geeft tot zonde of dwaling.

V. Wat is genome ergernis ?

A. Eene kwade uitlegging van eens anders woorden of werken, die in zich zelve niet kwaad zijn, maar waaruit, door boosheid, zwakheid of anderszins, kwaad genomen wordt.

8. V. Wat zijn vreemde zonden ?

A. Zonden, die wel door anderen bedreven, maar aan ons toegeschreven en aangerekend worden, omdat wij eenigszins tot dezelve geholpen hebben.

9. V. Hoe geschieden de vreemde zonden ?

A. Door aanraden, beschermen, gebieden, prijzen, mededeelen, behagen nemen, niet bestraffen, niet beletten, niet overdragen.

V. Wanneer wordt men deelachtig aan eens anders zonden door aanraden ?

A. Als men iemand kwaden raad geeft om zonden te bedrijven.

V. Wanneer door beschermen ?

A. Als men iemand in zijn kwaad voedt of beschermt, bij voorbeeld, een vader wil zijn kind rechtvaardig straffen om deszelfs kwaad en de moeder belet zulks te doen.

V. Wanneer door gebieden ?

A. Als men iemand gebiedt te zondigen; bij voorbeeld: als een meester zijne dienstboden of kinderen op Zon- of Heilige dagen slafelijk doet werken, enz.

V. Wanneer door prijzen ?

A. Als men iemand om zijn kwaad prijst, of door vleien oorzaak is van eens anders zonden.

V. Wanneer zondigt men door mededeelen ?

- A. Als men bij voorbeeld, deelachtig is aan gestolen of onrechtvaardig goed, als men wetend gestolen of onrechtvaardig goed koopt; en in beide gevallen is men verplicht wedergeving te doen.
- V. Wanneer door behagen?
- A. Als men behagen heeft in eens anders zonden of daarin toestemt.
- V. Wanneer met niet te straffen?
- A. Als de rechter het kwaad van eenen plichtige niet straft, of de ouders de zonden van hunne kinderen niet straffen.
- V. Wanneer door niet te beletten?
- A. Als men de zonden van een ander ziet en die zou kunnen beletten, maar dat niet doet.
- V. Wanneer door niet overdragen?
- A. Als men, de zonden kennende van een ander, die niet kenbaar maakt aan deszelfs overste, die dezelve moet beletten.
- V. Zijn vreemde zonden altijd doodzonden?
- A. Wanneer zij geschieden in zaken, die grootelijks strijden tegen de eer van God of de welvaart van onzen naaste, zijn zij doodlijk, anders zijn zij dagelijksche zonden.
-

DE XXXVIII LES.

Van de doodzonden.

1. V. Wat is doodzonde?
- A. Eene zonde, die zoo strijdt tegen Gods wet, dat zij ons geheel berooft van de goddelijke liefde, die het leven onzer ziel is.
- V. Waarom wordt zij doodzonde genoemd?
- A. Omdat zij onze ziel doodt op eene geestelijke wijze.
- V. Waarin bestaat de dood der ziel?
- A. Ten eerste, dat zij beroofd is van de heiligmakende genade; ten tweede, dat al hare werken dood zijn en onverdienstelijk tot de zaligheid; ten derde dat zij den eeuwigen dood plichtig is.
- V. Dienen dan de goede werken nergens toe, in staat van doodzonde, bij voorbeeld vasten, bidden, aalmoezen geven, Mis hooren. enz.?
- A. Ja, zij dienen om God te bewegen, om ons de genade te geven, die er noodig is tot onze bekeering.
2. V. Is alles, wat tegen Gods wet bedreven wordt, doodzonde?
- A. Neen: het is geene doodzonde, als het zonder volle kennis en vrijen wil geschiedt, of als de zaak in zich zelve klein is.

3. V. Waaruit kan men, als men twijfelt, weten, of iets doodzonde is?
- A. Hieruit: het is doodzonde, als iets, dat vrijwillig bedreven wordt, grootelijks strijdt tegen Gods eer of tegen het welzijn van onzen naaste, of tegen ons eigen welzijn.
- V. Kan eene zaak, uit zich zelve doodzonde zijnde, wel dagelijksche zonde worden?
- A. Ja, op twee wijzen, als de stof klein is, of als zij met geenen vrijen wil of verstand geschiedt.
- V. Geef een voorbeeld van eene doodzonde, die dagelijksche wordt genoemd door kleinigheid van stof?
- A. Men is op de vastendagen op doodzonden verplicht te vasten, als men tot zijne jaren gekomen is en door geene wettige reden ontslagen is; maar nochtans is het, dat men buiten tijd zonder noodzakelijkheid een weinig brood eet, zoo is dit geene doodzonde, om de kleinigheid van de stof.
- V. Geeft een voorbeeld van eene doodzonde, die dagelijksche zonde wordt door gebrek aan vrijen wil?
- A. Als iemand haastiglijk een grammoedig woord spreekt, of eene invallende gedachte heeft tegen het geloof of tegen de zuiverheid, zonder volkomene toestemming.
- V. Is er vrije wil noodig tot de doodzonde?
- A. Ja, want zonder vrijen wil kan er geene doodzonde zijn.
- V. Hoe groot is de doodzonde?
- A. Een oneindig groot kwaad.
- V. Waarom is de doodzonde een oneindig kwaad?
- A. Omdat zij strijdt tegen God, die oneindig goed is.
- V. Wat is afschuwelijker, de duivel of de doodzonde?
- A. De doodzonde: want die schoone Engelen waren, zijn door de doodzonde afschuwelijke duivelen geworden.
4. V. Wat verliezen wij door eene doodzonde?
- A. Ten eerste, de goddelijke genade. Ten tweede, de verdiensten onzer goede werken. Ten derde, de hemelsche heerlijkheid.
5. V. Waartoe brengt ons eene doodzonde?
- A. Tot eene schandelijke slavernij des duivels en tot de helsche straffen.
- V. Welk verschil is er tusschen de dagelijksche en de doodzonde?
- A. Ten eerste, de doodzonde berooft ons van de goddelijke genade, die het leven onzer ziel is, en de dagelijksche doet ons

slechts in de liefde verflauwen; ten tweede, de doodzonde neemt weg de verdiensten van onze goede werken en de dagelijksche zonden niet; ten derde, de doodzonde verbindt ons tot de eeuwige straf en de dagelijksche zonde slechts tot tijdelijke straffen; ten vierde, de doodzonden kunnen na dit leven niet meer vergeven worden, maar wel de dagelijksche zonden in het vagevuur.

V. Wat zijn eeuwige straffen?

A. De straffen van de hel, die eeuwig zullen duren.

V. Wat zijn tijdelijke straffen?

A. Die wij hier of in het vagevuur moeten lijden.

V. Noem eenige tijdelijke straffen van dit leven?

A. Oorlog, pest, ziekten, duurte, tegenspoed, enz.

V. Hoeveel doodzonden moet men gedaan hebben om naar de hel te gaan?

A. Eene doodzonde is genoeg, indien men daarin komt te sterven.

V. Kunnen wij vergiffenis krijgen van de doodzonden?

A. Ja, door eene goede Biecht of door een volmaakt berouw.

6. V. Welke zonden noemt men hoofdzonden?

A. Zonden, die de oorsprong en het begin van vele andere zonden zijn.

7. V. Hoe veel hoofdzonden zijn er?

A. Zeven: 1. Hoovaardigheid. 2. Gierigheid. 3. Onkuischheid.

4. Nijdigheid. 5. Gulzigheid. 6. Gramschap. 7. Traagheid.

V. Wat is hoovaardigheid?

A. Eene ongeregelde drift tot zijne eigene eer en grootheid.

V. Wat is gierigheid?

A. Eene ongeregelde drift tot geld en goed.

V. Wat is onkuischheid?

A. Eene ongeregelde drift tot vleeschelijke wellusten.

V. Wat is nijd?

A. Eene droefheid over de welvaart van een ander.

V. Wat is gulzigheid?

A. Eene ongeregelde drift tot spijs en drank.

V. Wat is gramschap?

A. Eene ongeregelde drift om wraak te nemen.

V. Wat is traagheid?

A. Eene lafhartigheit en zorgeloosheid in het werk der zaligheid.

V. Mag men naar geene tijdelijke goederen verlangen?

A. Ja, voor zoo veel zij dienen tot onze zaligheid.

8. V. Welke zonden noemt men zonden tegen den H. Geest?
 A. Zonden, die uit enkele boosheid geschieden, bijzonder strijden tegen Gods goedheid en daarom zeer zelden vergeven worden.
9. V. Welke zijn de zonden tegen den H. Geest?
 A. Deze zes: 1 op Gods genade te wanhopen; 2. zich op Gods barmhartigheid zonder deugden te beroemen; 3 de welbekende waarheid te bestrijden; 4. de broederlijke liefde te benijden; 5. halstarrig zijn in de boosheid; 6. het berouw of de boetvaardigheid verachten.
- V. Wat is wanhoop?
 A. Als men den moed zoo diep laat zinken, dat men niets meer wil doen voor de zaligheid, denkende, dat er evenwel niets meer ter zaligheid kan helpen.
- V. Wat is een vermetel vertrouwen, of zich zonder deugden beroemen?
 A. Als men gerust in zonden voortgaat, en de bekeering uitstelt, omdat God barmhartig en goed is.
- V. Wat is de welbekende waarheid bestrijden?
 A. Als men de punten van zijn geloof kennende dezelve wil tegenspreken of valsch maken.
- V. Wat is de broederlijke liefde benijden?
 A. Als men benijdt, dat onze broeder zalig wordt, of hem door eenige middelen van de zaligheid wil aftrekken.
- V. Wat is hardnekkig zijn in boosheid?
 A. Als men, in groote zonden levende, gerust blijft voortgaan zonder haar te willen verlaten?
- V. Wat is verachten het berouw of de boetvaardigheid?
 A. Als iemand, in groote zonde levende, niet wil biechten en daarover geene boetvaardigheid wil doen.
- V. Zijn de zonden tegen den H. Geest doodzonden?
 A. Ja, zij zijn altijd doodzonden en kunnen zelden vergeven worden, omdat men daardoor de middelen tot zijne bekeering verwerpt.
10. V. Waarom worden eenige zonden wraakroepende zonden genoemd?
 A. Omdat zij door hare groote boosheid met recht Gods rechtvaardige wraak, ook in deze wereld vereischen.
11. V. Welke zijn de wraakroepende zonden?
 A. Deze vier: 1. Vrijwillige doodslag. 2. Onkuischheid

tegen de natuur. 3. Verdrukking van armen, weduwen en weezen. 4. Onthouding van het loon der werklieden.

- V. Wie is de eerste vrijwillige doodslager geweest?
- A. Caïn, die zijnen broeder Abel vermoordde.
- V. Uit welke oorzaak vermoordde hij hem?
- A. Omdat hij zijne deugd benijdde.
- V. Heeft die zonde om wraak geroepen bij God?
- A. Ja, God sprak tot Caïn: wat hebt gij gedaan? het bloed van uwen broeder roept tot mij van de aarde. En Caïn heeft als banneling gezworven, zijn geheel leven lang
- V. Heeft de zonde van onkuischheid tegen de natuur ook wraak geroepen bij God?
- A. Ja, God zeide: het geroep van Sodoma en Gomorrha is vermenigvuldigd, en hunne zonde is te zeer aangegroeid, ik zal afkomen en zien, of zij het geroep, dat tot mij gekomen is met de daad voltrokken hebben. En toen is Sodoma en Gomorrha met nog drie andere steden door het vuur van den hemel verslonden en tot asch verbrand.
- V. Wat zegt God van de verdrukking der armen, weduwen en weezen?
- A. Gij zult de weduwen noch weezen beschuldigen; indien gij hun leed doet, zullen zij tot Mij roepen en Ik zal hun geroep aanhooren, mijne gramschap zal ontstoken worden, Ik zal u met het zwaard verslaan; uwe huisvrouwen zullen weduwen en uwe kinderen weezen worden.
- V. Waaruit weet men, dat het achterhouden van het loon der werklieden eene wraakroepende zonde is?
- A. Uit de woorden van de H. Schriftuur: gij zult het loon van uwen behoeftigen broeder of van den uitlander, die met u in het land woont en binnen uwe poorten is, niet weigeren; maar op denzelfden dag zult gij hem het loon van zijnen arbeid geven voor zonsondergang, omdat hij arm is, en daarmede zijn leven onderhoudt; opdat hij niet tegen u roepen tot den Heer en dat het u niet tot zonde gerekend worde. Ook uit den brief van den H. Jacobus: het loon der arbeiders, die uwe landen gemaaid hebben, en hetwelk gij verkort hebt, roept, en dit geroep is gekomen tot aan de ooren van den Heer der heirkrachten.

DE XXXIX. LES.

Van de deugden en goede werken.

1. V. Wat is de deugd?
 A. Eene genegenheid der ziel, door welke de mensch wel doet.
- V. Hoeveel soorten van deugden zijn er?
 A. Twee: goddelijke en zedelijke.
2. V. Hoeveel goddelijke deugden zijn er?
 A. Drie, te weten: geloof, hoop en liefde, die goddelijke deugden genoemd worden, omdat zij ons van God zijn ingestort, en ons met God alleen bezig houden.
- V. Welke van deze drie is de voornaamste?
 A. De liefde.
- V. Waardoor verliezen wij het geloof?
 A. Door de zonde van ongeloovigheid.
- V. Waardoor verliezen wij de hoop?
 A. Door wanhoop en vermetel vertrouwen.
- V. Waardoor de liefde?
 A. Door iedere doodzonde.
- V. Kan de liefde in den mensch zijn zonder het geloof, of zonder de hoop?
 A. Neen, want daar de liefde verloren wordt door iedere doodzonde en de ongeloovigheid en wanhoop, waardoor het geloof en de hoop vernietigd worden, doodzonden zijn, zoo kan de liefde niet blijven in den mensch, tenzij daar ook het geloof en de hoop is.
- V. Waarom gelooven wij?
 A. Omdat God de onfeilbare waarheid is.
- V. Waarom hopen wij?
 A. Omdat God almachtig, barmhartig en getrouw in zijne beloften is.
- V. Waarom beminnen wij?
 A. Omdat God in zich zelve oneindig goed en minzaam is.
- V. Wanneer is men verplicht die drie akten te verwekken?
 A. Ten eerste, als men gekomen is tot de jaren van verstand; ten tweede, als men een H. Sacrament gaat ontvangen; ten derde, als men eenige bekeringen of kwellingen heeft tegen eene van die goddelijke deugden; ten vierde, op het einde van ons leven: ten vijfde, zeer dikwijls in ons leven.
- V. Wat zijn zedelijke deugden?

- A. Die voornamelijk dienen om de goede zeden der menschen te schikken.
- V. Hoeveel zedelijke deugden zijn er?
- A. Deze zijn menigvuldig, maar worden alle tot vier voorname gebracht, die men Cardinale of hoofddeugden noemt.
- V. Noem deze vier Cardinale deugden.
- A. Voorzichtigheid, rechtvaardigheid, vroomheid en matigheid.
- V. Wat is voorzichtigheid?
- A. Eene deugd, die ons doet onderscheid maken tusschen hetgeen ons tot God brengt en hetgeen ons van God afkeert, en het eene doet aannemen als goed, en het andere als kwaad doet verwerpen.
- V. Wat is rechtvaardigheid?
- A. Een standvastige bestendige wil om een ander te geven wat hem toekomt.
- V. Wat is vroomheid?
- A. Eene deugd, die ons doet overwinnen en liever alles laat uitstaan, dan iets te doen tegen onzen plicht en de liefde, die wij God schuldig zijn.
- V. Wat is matigheid?
- A. Eene deugd, die ons aangaande het onmatig gebruik van spijs en drank, en aangaande de vleeschelijke wellusten, beteugelt, hierin voorschrijvende wat de rede vordert.
3. A. Wat zijn evangelische raden?
- A. Deugden, tot welke niemand verplicht is, doch die van Christus aangeprezen zijn, als vrijwillige armoede, eeuwige zuiverheid en volkomene gehoorzaamheid.
- V. Wat is vrijwillige armoede?
- A. Eene vrijwillige verloochening aan de rijkdommen en goederen dezer wereld om den armen Jesus na te volgen.
- V. Wat is eeuwige zuiverheid?
- A. Eene vrijwillige verzaking van het huwelijk, om te leven in eene eeuwige onthouding.
- V. Wat is eene volkomene gehoorzaamheid?
- A. Eene verzaking van zijnen eigen wil om zich te stellen onder de gehoorzaamheid van zijne overheid.
- V. Moeten alle menschen de evangelische raden onderhouden?
- A. Neen, dewijl zij maar een raad zijn.
- V. Welk onderscheid is er tusschen eenen raad en een gebod?

- A. Dat men een gebod moet onderhouden, en een raad mag onderhouden.
- V. Waarom worden zij evangelische raden genoemd?
- A. Omdat die ons in het evangelie worden aangeraden.
4. V. Is het goed zich door beloften tot de evangelische raden te verbinden?
- A. Ja, wanneer het met rijpen raad en volle vrijheid geschiedt.
- V. Waarom moet die belofte geschieden met rijpen raad?
- A. Omdat het eene zaak is van groot gewicht, en daarom niet lichtvaardig mag geschieden.
- V. Waarom met volkomene vrijheid?
- A. Omdat de beloften niet verbinden, noch Gode aangenaam zijn, als zij gedwongen zijn.
- V. Is men verbonden, nadat men daarvan belofte gedaan heeft, de evangelische raden te onderhouden?
- A. Ja, men is verplicht die goede en wettige beloften, aan God gedaan, te onderhouden.
5. V. Wat zijn de acht zaligheden?
- A. Eenige goede werken, aan welke Christus de eeuwige zaligheid beloofd heeft.
6. V. Zeg de acht zaligheden.
- A. 1. Zalig zijn de armen van geest, want het rijk der hemelen behoort hun toe.
2. Zalig zijn de zachtmoedigen, want zij zullen de aarde bezitten.
3. Zalig zijn zij, die droevig zijn, want zij zullen vertroost worden.
4. Zalig zijn zij, die hongeren en dorsten naar de rechtvaardigheid, want zij zullen verzadigd worden.
5. Zalig zijn de barmhartigen, want zij zullen barmhartigheid verwerven.
6. Zalig zijn de zuiveren van harte, want zij zullen God zien.
7. Zalig zijn de vreedzamen: want zij zullen kinderen Gods genoemd worden.
8. Zalig zijn zij, die vervolging lijden om de rechtvaardigheid, want het rijk der hemelen behoort hun toe.
- V. Wie heeft de acht zaligheden uitgesproken?
- A. Christus zelf, toen Hij met de menigte den berg was opgeklommen?

- V. Wie zijn de armen van geest, aan welke het rijk der hemelen toekomt?
- A. De ootmoedige en godvreezende armen, die tevreden zijn met hunnen armen staat, ook de rijken, die hunne rijkdommen niet beminnen, maar hun hart daarvan geheel afrekken.
- V. Wie zijn de zachtmoedigen, die de aarde zullen bezitten?
- A. Die tot geene gramschap of ongeduld worden verleid, maar in alles, wat hun overkomt, lijdzaam zijn, naar het voorbeeld van den Zaligmaker, die zegt: leert van mij, dat ik zachtmoedig en ootmoedig van harte ben.
- V. Wat is de aarde, die Christus hier belooft?
- A. De hemel.
- V. Wie zijn degenen, die hier verstaan worden te weenen?
- A. Die weenen over hunne en eens anders zonden, en die alleen naar God verzuchten en snakken, een walg hebbende aan deze wereld.
- V. Wie zijn de hongrigen en dorstigen naar de rechtvaardigheid?
- A. Die een vurig verlangen hebben naar de Christelijke rechtvaardigheid, om aan God te behagen, en die gedurig trachten in volmaaktheid en rechtvaardigheid voortgang te doen.
- V. Wie zijn de barmhartigen, aan welke de Zaligmaker barmhartigheid beloofd heeft?
- A. Die hunne naasten helpen zooveel als het mogelijk is, zoo in geestelijken als lichamelijken nood?
- V. Wie zijn de zuiveren van harte, die God zullen zien?
- A. Die zuiver zijn van alle zonden en alleen arbeiden om Hem heiliglijk te dienen.
- V. Wie zijn de vreedzame kinderen Gods?
- A. Die meester zijn van hunne driften, in vrede leven met hun zelve, met hunne naaste en met God, die arbeiden om den vrede aan anderen te bezorgen en alzoo kinderen Gods te worden.
- V. Wie zijn diegenen, die vervolging lijden om de rechtvaardigheid?
- A. Die om het geloof en om hun goed leven of om eenige deugd worden gehaat, gelasterd en vervolgd.
7. V. Welk voordeel geven de goede werken?
- A. 1. Zij voldoen voor onze zonden. 2. Zij verwerven vergiffenis der dagelijksche zonden. 3. Zij verkrijgen Gods genade. 4. Zij verdienen een eeuwig en hemelsch loon.
8. V. Is God ons iets voor onze goede werken schuldig?

- A. God is ons volgens zijne belofte het eeuwige loon en de hemelsche heerlijkheid schuldig.
9. V. Waaruit hebben onze goede werken de kracht om den hemel te verdienen?
- A. Uit de verdiensten van Christus en uit de goddelijke belofte.
10. V. Welke zijn de vruchten des H. Geestes?
- A. Deze twaalf, die de H. Geest, in ons komende, voortbrengt, te weten: liefde, blijdschap, vrede, verdueligheid, goedertierenheid, goedheid, lankmoedigheid, zachtmoedigheid, getrouwheid, zedigheid, eerbaarheid en reinheid.
- V. Waarom worden deze twaalf vruchten van den H. Geest genoemd?
- A. Omdat, gelijk men uit de vruchten, den boom kent, men zoo uit de vruchten van den H. Geest bijzonder kent, in wien de H. Geest woont, en diensvolgens wie rechtvaardig is.

DE XL. LES.

Van de werken van Barmhartigheid.

1. V. Wat zijn de werken van barmhartigheid?
- A. Deugden, door welke wij andere menschen in hunnen lichamelijken of geestelijken nood uit liefde bijstaan.
2. V. Hoeveel lichamelijke werken van barmhartigheid zijn er?
- A. Zeven: 1. De hongerigen spijzen. 2. De dorstigen laven. 3. De naakten kleeden. 4. De vreemdelingen herbergen. 5. De zieken bezoeken. 6. De gevangenen verlossen. 7. De dooden begraven.
- V. Waarom noemt men die deugden werken van barmhartigheid?
- A. Omdat zij uit liefde en medelijden tot den evenmensch geschieden.
- V. Zijn de werken van barmhartigheid aan God aangenaam?
- A. Ja, want de Wijze-man zegt: barmhartigheid doen is den Heer aangener dan slachtoffers.
- V. Hoeveel soorten van werken van barmhartigheid zijn er?
- A. Twee, lichamelijke en geestelijke.
- V. Welke van beide zijn de verhevenste?
- A. De geestelijke, omdat de ziel verhevener is dan het lichaam.

- V. Zijn de werken van barmhartigheid ook noodig tot de zaligheid?
- A. Ja, want God zal in den laatsten dag vervloeken en tot het eeuwige vuur verwijzen diegenen, die de werken van barmhartigheid verzuimd zullen hebben.
- V. Welk loon heeft men te verwachten voor de werken van barmhartigheid?
- A. Het eeuwige loon, dat Christus in de tegenwoordigheid van alle menschen in het laatste oordeel zal geven.
- V. Is het een groot en verdienstig werk, de hungerigen te spijzigen en de dorstigen te laven?
- A. Ja, want de zegen Gods zal daarover uitgestort worden.
- V. Is het goed en voordeelig de naakten te kleeden?
- A. Ja, de H. Augustinus zegt, kleed den naakte en uwe zonden zullen bedekt worden.
- V. Welk voordeel heeft men met de vreemdelingen te herbergen?
- A. De H. Augustinus zegt: tracht de vreemdelingen te huisvesten, opdat God u in het rijk der hemelen opneme.
- V. Is het een groot werk van liefde de zieken te bezoeken?
- A. Ja, want de Wijze-man zegt: laat het u niet vervelen de zieken te bezoeken, want daardoor zult gij in de liefde bevestigd worden.
- V. Wie zijn de gevangenen, die men door dit werk van barmhartigheid moet trachten te verlossen?
- A. Diegenen voornamelijk, welke voor het Christen geloof gevangen zijn door de Barbaren, uit haat tegen het geloof, welk werk van liefde zoo groot is, dat de geleerde Salmeron zegt: het werk van de gevangenen te verlossen is een voortreffelijk werk.
- V. Is het ook een groot werk van barmhartigheid de dooden te begraven?
- A. Ja: dit blijkt uit het boek Tobias, waar de engel Raphaël tot Tobias zeide: wanneer gij met tranen badt en de dooden begraaftet, was ik het, die den Heer uw gebed opdroeg.
3. V. Is men somtijds verplicht aan de arme menschen aalmoezen te geven?
- A. Ja, als zij in den uitersten of grooten nood zijn en wij hen helpen kunnen.
4. V. Wanneer zijn de werken van barmhartigheid het meest verdienstig?

- A. Als zij alleen uit liefde Gods en om Gods wil aan arme menschen geschieden.
5. V. Welk loon heeft men te verwachten voor de werken van barmhartigheid?
- A. Een eeuwig loon, dat Christus in het laatste oordeel, in de tegenwoordigheid van alle menschen geven zal.
6. V. Waarom worden de lichamen der Christenen in de kerken en op andere gewijde plaatsen begraven.
- A. Ten eerste, omdat deze plaatsen aan degenen, die leven, meer aanleiding geven, om voor hen te bidden; ten tweede, omdat zij deelachtig worden aan de gebeden en missen, die daar geschieden; ten derde, omdat zij geholpen worden door de voorspraak der heiligen, die men eert; ten vierde, omdat zij deelachtig worden aan de gebeden en zegeningen, over die plaatsen uitgesproken.
- V. Aan wie wordt de kerkelijke begrafenis geweigerd?
- A. Aan Heidenen, Joden, Kettters, Apostaten en die in den kerkelijken ban zijn; ook aan hen, die in wanhoop of gramschap zich het leven hebben benomen, en vóór den dood geene teekenen van boetvaardigheid hebben gegeven, die in den tweestrijd of in het duël zijn gebleven, openbare zondaars, die zonder boetvaardigheid zijn gestorven, van welke men weet, dat zij hunnen Paaschplicht niet hebben volbracht.
7. V. Hoeveel geestelijke werken van barmhartigheid zijn er?
- A. Deze zeven: 1. De zondaars bestraffen. 2. De onwetenden leeren. 3. Voor de zaligheid zijns naasten bidden. 4. Aan de twijfelachtigen goeden raad geven. 5. De bedroefden vertroosten. 6. Het ongelijk geduldig lijden. 7. Hetgeen ons misdään is vergeven.
- V. Waarin bestaat de bestraffing der zondaren?
- A. In eene broederlijke berisping over hunne gebreken en zonden.
- V. Is het een verdienstig werk zijnen naaste te berispen?
- A. Ja, als het geschiedt met liefde en voorzichtigheid; als men zijnen naaste berispt niet uit nijd of afgekeerdheid, maar alleen uit liefde voor de zaligheid zijner ziel.
- V. Wanneer berispt men met voorzichtigheid?
- A. Als men den tijd, de plaats, de wijze en de middelen, die het meest dienen tot het goed van onzen naaste, waarneemt.

8. V. Wie zijn vooral verplicht de zondaars te berispen en de onwetenden te leeren?
- A. Alle ouders, meesters, oversten en zij, die met zielzorg belast zijn.
- V. Is men verplicht tot berisping?
- A. Ja, alle oversten uit rechtvaardigheid, en anderen, die gene oversten zijn, uit liefde.
- V. Waarom wordt de berisping gewoonlijk kwalijk genomen?
- A. Omdat de mensch vol eigenliefde is.
- V. Is het een werk van liefde de onwetenden te leeren?
- A. Ja, zocals de Ecclesiasticus zegt: hij, die barmhartig is, leert en onderwijst als een herder zijne kudde.
- V. Wie zijn voornamelijk verplicht de onwetenden te leeren?
- A. Alle oversten, ouders en die last der zielen dragen.
9. V. Voor welke menschen moeten wij bidden?
- A. Voor alle menschen, die zalig kunnen worden, hetzij dat zij nog leven of reeds overleden zijn.
- V. Waarom zegt gij: die tot de zaligheid kunnen komen?
- A. Omdat de gebeden tot de verdoemden vruchteloos zijn, dewijl in de hel geene hoop van verlossing is.
- V. Welke zijn de overledenen, voor wie wij moeten bidden?
- A. De zielen in het vagevuur.
- V. Is het ons voordeelig voor die zielen te bidden?
- A. Ja, het is een bijzonder werk van liefde, dat God niet onbeloond zal laten.
- V. Is het ook een werk van liefde goeden raad te geven?
- A. Ja, de H. Augustinus zegt: de arme heeft raad noodig; geef hem raad, en gij hebt hem eene aalmoes gegeven.
- V. Op welke wijze moet den twijfelachtigen goeden raad geven?
- A. Men moet hen met groote voorzichtigheid dien raad geven, die niet strijdig is tegen God, maar tot zaligheid van onzen naaste.
- V. Zondigt men met kwaden raad te geven?
- A. Ja, en dat kwaad wordt ons alsdan toegeschreven.
- V. Is het genoeg dat men den bedroefde troost met woorden?
- A. Neen, maar het volmaakste is, dat men met den bedroefde bedroefd is.
- V. Wat is het onrecht geduldig lijden?
- A. Alle lastering en vervolging geduldig lijden, naar het voorbeeld van den Zaligmaker, die in alle lastering, pijn en

smart is geweest als een zachtmoedig lam. dat naar de slachtbank wordt geleid.

10. V. Welk ongelijk moeten wij uit barmhartigheid vergeven?

A. Alle ongelijk, hoe groot het ook moge zijn en hoe dikwijls het moge zijn geschied.

V. Is het een werk van barmhartigheid het ongelijk te vergeven?

A. Ja, de H. Augustinus zegt: het is een aalmoes des harten aan hem te vergeven, die ons onrecht aangedaan of beledigd heeft.

V. Is men ook verplicht het ongelijk te vergeven?

A. Ja, wijl men anders geene vergiffenis van zijne zonden kan bekomen, want de Zaligmaker heeft vastgesteld, ons niet te vergeven, tenzij wij onzen schuldenaren vergeven en daarom heeft hij ons leeren bidden: vergeef ons onze schulden, gelijk wij vergeven onzen schuldenaren.

V. Waarin is die vergiffenis gelegen?

A. Dat men in zijn hart geen haat, wraskzucht of afgekeerdheid houdt tegen hen, die ons misdaan hebben; maar hen integendeel met eene Christelijke liefde bemint, en door onze werken daarvan blijken geeft.

DE XLI. LES.

Van de vier uitersten des menschen.

1. V. Welk is het beste middel om in ons den haat der zonden en de liefde der deugd te verwekken?

A. Een aandachtig overdenken van de uitersten des menschen.

V. Waarom is het overdenken van de uitersten des menschen het beste middel om de zonden te haten en de deugd te oefenen?

A. Omdat wij hierdoor zien de ijdelheid, de ongestadigheid en het einde van alle wellusten, de groote schaamte en de pijnen, die de zonde veroorzaakt en integendeel het groote goed, hetwelk bereid is voor hen, die dezelve vluchten.

2. V. Hoeveel uitersten des menschen zijn er?

A. Vier: de dood, het oordeel, de hel en de hemelsche heerlijkheid.

3. V. Zullen alle menschen de vier uitersten ondergaan?

A. Alle menschen zullen den dood en het oordeel ondergaan, doch de hel zal zijn voor hen, die in doodzonde, en de hemelsche heerlijkheid voor degenen, die in Gods genade sterven.

4. V. Wat moeten wij van den dood gelooven?

A. Dat niemand, die geboren is, dien kan ontgaan, en dat hij ons kan overvallen, wanneer wij er het minst aan denken.

V. Toon uit de H. Schrift, dat niemand dien kan ontgaan.

A. De Apostel Paulus zegt: het is den mensch vastgesteld eens te sterven.

V. Waarom moeten alle menschen sterven?

A. Om de zonde van Adam.

V. Wanneer zal de mensch sterven?

A. Dit is onzeker en God alleen bekend.

V. Waarom is het uur des doods onzeker?

A. De H. Gregorius zegt, dat God gewild heeft, dat het uur des doods onbekend zou zijn, opdat wij altijd in vrees zouden leven. ons bereiden om den dood te ondergaan, gelijk de Zaligmaker zegt, waakt, want gij weet noch dag, noch uur.

V. Waarvan hangt de zaligheid af?

A. Van eenen goeden en zaligen dood.

V. Welk is het beste middel om eenen zaligen dood te sterven?

A. Een godvruchtig en heilig leven, hetwelk men door het gestadig overdenken van den dood kan verkrijgen.

V. Hoe komt het, dat de mensch zoo weinig aan den dood denkt?

A. Door het bedrog van den duivel, die de gedachtenis des doods van den mensch wegneemt, om hem des te beter in de zonden te houden.

V. Is de gedachtenis des doods niet bitter en lastig?

A. Ja, aan diegenen, welke verkleefd zijn aan de wellusten en goederen der wereld; maar zij is zoet en aangenaam aan de rechtvaardigen, dewijl de dood het einde van alle ellende en het begin van het eeuwige geluk is.

V. Wat zal den mensch het meest in den dood benauwen?

A. De zonden die hij gedaan heeft en Gods rechtvaardig oordeel, waarvoor hij moet gaan verschijnen.

5. V. Wat moeten wij van het oordeel gelooven?

A. Ten eerste dat iedereen geoordeeld zal worden. Ten

tweede, dat de rechter onbewegelijk is. Ten derde, dat het vonnis onherroepelijk zal zijn.

V. Zal het oordeel vreeselijk zijn?

A. Ja, zoo, dat de gedachtenis daarvan, de Heiligen en de vrienden Gods heeft doen sidderen en beven.

V. Is het oordeel ook vreeselijk voor de rechtvaardigen?

A. Ja, want de mensch weet niet of hij liefde of haat waardig is; nochtans is deze vrees gematigd door het vertrouwen op de barmhartigheid Gods; door de verdiensten van Jesus, alsook door de goddelijke belofte en de goede getuigenis des gewetens.

V. Hoe velerlei is het oordeel?

A. Tweeërlei, te weten: het algemeen en het bijzonder.

V. Wanneer geschied het bijzonder?

A. Zoo haast de mensch sterft.

V. Wanneer zal het algemeen plaats hebben?

A. Op het einde der wereld.

V. Welk onderscheid is er tusschen het algemeen en het bijzonder oordeel?

A. Dat in het bijzonder oordeel de ziel alleen wordt geoordeeld, en in het algemeene de ziel en het lichaam zamen, en wel in de tegenwoordigheid van alle menschen.

V. Waarover zal de mensch geoordeeld worden?

A. Over al zijne woorden, werken, gedachten en verzuimingen.

V. Wie zullen veroordeeld worden tot de hel?

A. Die in doodzonde sterven.

6. V. Wat zullen de verdoemden in de hel lijden?

A. Ten eerste, de berooving van Gods aanschijn, hetwelk eene onbegrijpelijk zware straf zal zijn. Ten tweede, de knaging van hun geweten. Ten derde, de derving van al wat hun eenigszins kan vertroosten. Ten vierde, den brand van het smartelijk en onbluschbaar vuur. En ten vijfde bovenal, eene ellendige eeuwigheid.

V. Hoe neemt men de berooving van het goddelijk aanschijn?

A. De pijn van schade.

V. Hoe noemt men de andere?

A. De pijn van gevoelen.

V. Wat is de pijn van schade?

A. Beroofd te zijn van het goddelijk aanschijn.

V. Wat is de pijn van gevoelen?

A. De pijnen, die de verdoemden lijden door het vuur.

V. Zijn er eenige plaatsen in de H. Schriftuur, die ons aanwijzen, dat er een eeuwig vuur zal zijn?

A. Ja, menigvuldige: de Zaligmaker zegt: dat er een eeuwig vuur zal zijn, dat voor den duivel en zijne engelen bereid is. De Zaligmaker noemt de hel nog de uiterste duisternis, waar geschrei, kuarsing der tanden en een onuitbluschbaar vuur zal zijn, waar de worm niet sterft, maar eeuwig zal knagen.

V. Wat is de knagende worm des gewetens?

A. De gedachte, die den verdoemde zal voorstellen de schrikelijkheid der zonden, die hij gedaan; de hemelsche heerlijkheid, die hij verloren, en de genade en barmhartigheid, die hij veracht en misbruikt heeft.

V. Wat zal de pijn oneindig vergrooten?

A. De gedachte van de langdurige eeuwigheid, omdat deze pijnen nooit een einde zullen hebben.

V. Zijn wij verzekerd, dat de pijn der hel eeuwig zal duren?

A. Ja, dit is een stuk des geloofs gegrond op de H. Schriftuur, op de overlevering en de uitspraak der H. Kerk, die het tegenstrijdige gevoelen altijd voor kettersch heeft gehouden.

V. Waarin zullen de verdoemden het meest gepijnigd worden?

A. In de ledematen, waarmede zij het meest zullen gezondigd hebben.

V. Wat is de hemelsche heerlijkheid?

A. Het is het eeuwige loon der zaligheid, dat God aan zijne dienaars na dit leven beloofd heeft voor hunne getrouwe dienst.

7. V. Waarin is het grootste geluk der zaligheid gelegen?

A. In Gods aanschijn te aanschouwen en in God alle goed te genieten.

V. Wie zullen geroepen worden tot den hemel?

A. Die in Gods liefde sterven.

V. Hoe groot is de luister van de hemelsche heerlijkheid?

A. Het menschelijk verstand kan dit niet bevatten; daarom zegt de Apostel: noch oog heeft het gezien, noch oor heeft het gehoord, noch 's menschen hart heeft het bevat, hetgeen God bereid heeft voor hen, die Hem beminnen.

V. Waarom wordt de hemel genoemd het rijk der hemelen?

A. Omdat de hemel de zetel is van dit rijk en allen, die daar wonen, koningen zijn en van de hand des Heeren zullen gekroond worden.

8. V. Zullen de zaligen gelijk zijn in heerlijkheid?

A. Neen, maar ieder zal naar zijne verdiensten verheerlijkt worden.

V. Wat zullen de Heiligen doen in den hemel?

A. God aanschouwen, aanbidden, beminnen en loven in alle eeuwigheid over het groot geluk, dat zij genieten.

9. V. Wat zullen de zaligen nog, behalve God, hun op-
perste goed, genieten?

A. Het gezelschap der Engelen, de gemeenzaamheid met alle Heiligen en eene blijde gedachtenis van de altijd-
durende zalige eeuwigheid.

10. V. Welke voorrechten zullen de lichamen der zaligen hebben?

A. Ten eerste, zij zullen blinken boven al wat klaar is. Ten tweede, zij zullen licht en snel zijn, bovenal wat licht en snel is. Ten derde, zij zullen fijn zijn, zoo dat hun niets zal kunnen tegenhouden. Ten vierde, zij zullen onsterfelijk en gansch onlijdelijk zijn.

V. Wat is er noodig om den hemel te bekomen?

A. Dat men Gods geboden onderhoudt, dat is te zeggen, het kwaad schuwt en het goede doet, of de zonde vliedt en de deugd oefent, bijzonder de goddelijke deugden, en onder de zedelijke, die van barmhartigheid; daarenboven, dat men in de onderhouding volhardt tot het einde des levens.

V. Is het voordeelig en zalig dikwijls de hemelsche heerlijkheid indachtig te zijn?

A. Ja, want deze gedachtenis beweegt ons, om alles te doen, wat om in den hemel te komen, noodig is.

Zijt in al uwe werken uwe uitersten indachtig en gij zult in eeuwigheid niet zondigen, Eccl. VII. 40.

Bij den Uitgever dezes is verscheuen :

Geleider naar Gods Heiligen Tempel en naar de Congregatie, Band No. 1 in Calicot, rood op snee, 798 bladz.	f 0,75
Dit bandje is zeer geschikt voor prijzen.	
Band No. 2, in Lederen band, verguld op snee	" 0,90
" " 3, " Percealine relief, verguld op snee en op den band, met fraaie stempel	" 1,40
" " 4, " Chagrine, verguld op snee	" 1,60
" " 5, " Lederen band, verguld op snee en op den band, met fraaien stempel	" 1,75
" " 6, " Echt Lederen band, relief, verguld op snee	" 1,80
" " 7, " " " " " " " " " " zu op den band, met vergulden stempel	" 2,25
Het gelukkige Jaar, door den Abt LASAUSSE.	" 0,65
In linnen band gebonden	" 0,90
Handleiding voor Misdienaren, met Bisschoppelijke goed- keuring	" 0,10
Gedachtenis aan den Grooten Dag der H. Communie, met fraai Titelplaatje	" 0,30
In fraai linnen bandje met vergulden stempel	" 0,45
De maand Maart, gebeden ter Eere der H. Joseph, in fraai linnen band.	" 0,65
Oefening ter eere van den H. Joseph	" 0,05
Gezangen voor de Congregatie uit de Aartsbroederschap der H. Familie.	" 0,20
Communicboekje voor Godvruchtige Zielen, in fraai linnen band	" 0,60
Handleiding voor de Leden der Eerewacht van het H. Hart van Jesus	" 0,60
idem idem	" 0,20
Groote Cadran ter invulling der namen, chromo lithographie.	" 2,50
Kleine Cadran, gekleurd	" 0,20
Medaille der Eerewacht, met Hollandsch Randschrift	" 0,05
Maandbriefjes voor de Eerw. Religiensen (Hollandsch)	" 0,15
" " Leeken (Hollandsch)	" 0,15
" " Scholen "	" 0,15
E. VOGEL's 42 Kruiswegaefeningen, in Lederen band	" 0,90
Idem verguld op snee	" 1,25